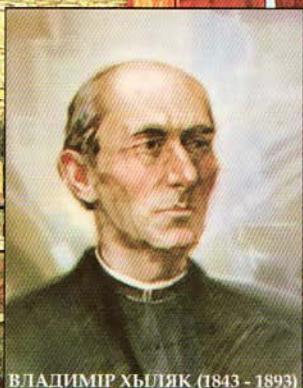
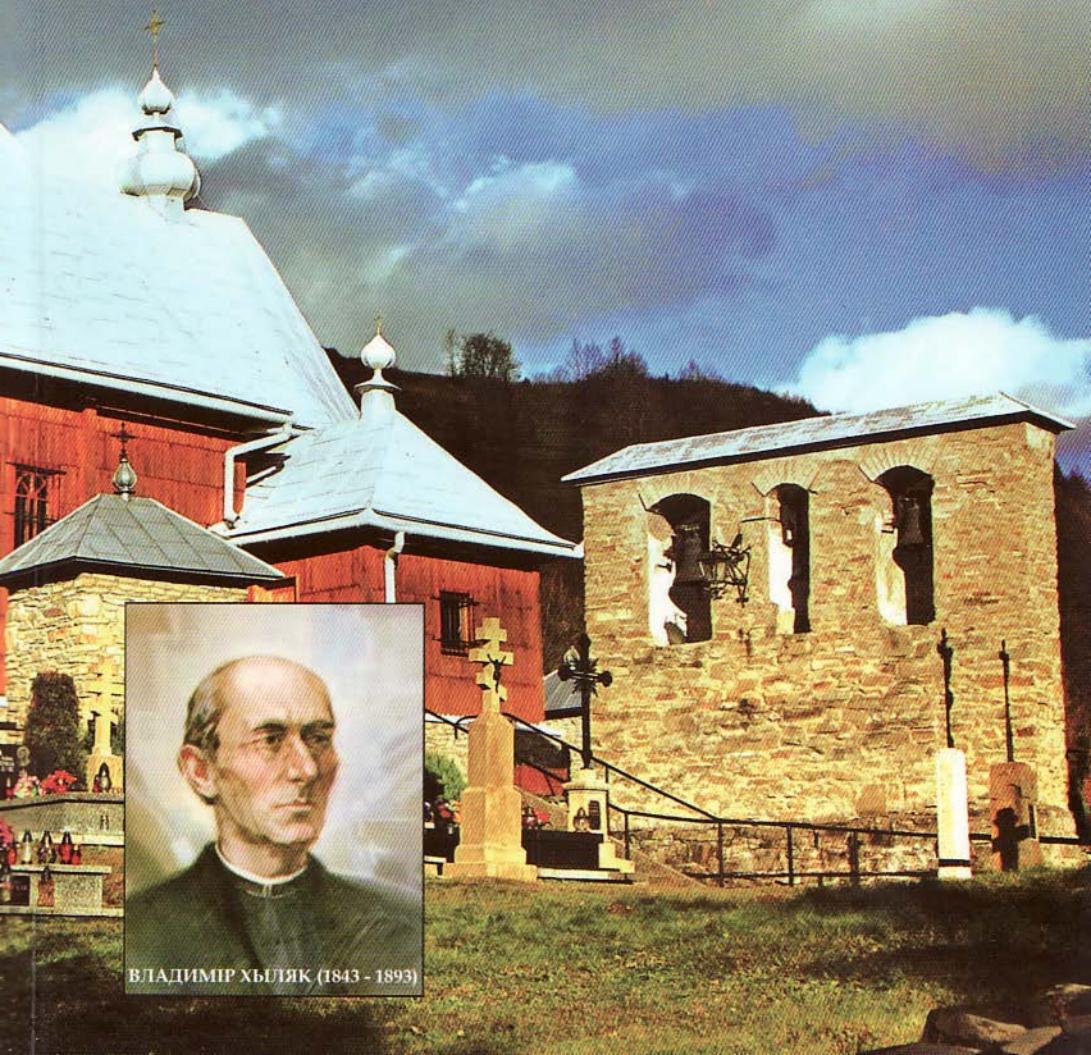

ЛЕМКІВСКІЙ РІЧНИК

2013

ВЛАДИМІР ХУЛЯК (1843 - 1893)

БІБЛІОТЕКА
ЕСІДЫ - 25

ЛЕМКІВСКІЙ РІЧНИК 2013

**ВЫДАНЯ ПОСВЯЧЕНЕ
ІСТОРИЇ І КУЛЬТУРІ ЛЕМКІВ**

**СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ
КРЕНИЦЯ – ЛІГНИЦЯ
2013**

© Copyright by Stowarzyszenie Łemków 2013

Загальна редакция
і комп'ютеровий склад:
Петро Трохановський

Проект обкладинки:
Петро Басалыга
(Церков в Вірхомли Великій,
на прицерковним цмунтери спочиває
о. Ігнатій Хыляк (1809 – 1890),
отец Будителя Владислава Хыляка)

Коректа
АТ-АТ

Łemkowski Rocznik 2013
ukazał się dzięki dotacji
Ministra Administracji i Cyfryzacji

ISBN 978-83-936592-1-0

Рік Владимира Хыляка, річниці християнства, славяньства і лем нашы

Мало котрий рік кумулює в собі аж так важны для нашого – в узьким, шыршым і барз шырокым розумінню – культурового кругу річниці, річниці пак одзеркалены в медиях, так богатых днес (ішы за нашых дідів, бодай моіх, функціонувал лем єден іх рід – друкуване слово)

Рік 2013 зазначыл ся для барз шырокого кругу святкуваньом 1700. річниці Міланського Едикту. Даҳто бы одраз зъвідал – ци то тема для Лемківского Річника? Гей! Адже мы тіж християне, хоц ішы за мойой памяты (не бесідуючы уж о давнійшых періодах історії) не вішыткы нас до них рахували. Маме дяку одзначыти велькій ювілей, а чыніме тото пером (компьютеровым) Ярослава Горощака – історика аматора, котрому еднако барз добры служат як знаня, так і талант.

Гу вышній темі гейбы притулила ся 1150. річниця Кірило-Мефодійскай Місіі в Великоморавскай Державі. І ту нам (не лишаючы глубокой пошаны мена християн в цілым) ішы ближе, ішы теплійше. Чом так – ци треба пояснювати? А кед бы заправды треба – не остає як лем кукнути на окремы стороны Річника, де дану тему представляме в ріжнородным спектрі (статя, музыка – Ярослава Трохановскаго, драма).

І гейбы крачаючы конфесийным путиком, причыняме не велькій образок з Легнавы над Попрадом (напросто нашого Мілика), де од непамятных, ачий по кірило-мефодійскых часів был монастыр, о чым перша писана вістка являйт ся в 1323. році. Отже тіж річниця, не така округла, бо 690., ...але ци можеме певнити, же діждзе ся Річник 700-ой річниці?

Першу част Річника – *Події* замыкат тема Лемківской Ватры. Той в Горах. То лем 30. річниця. Але то уж тридцет років! Постаріли сме ся, полысіли, посивіли, хто до цна, але памят в нас остає – тепла і боляча... Та ту, в Річнику, тыкаме ся лем теплого, не розводиме ся над розляным молоком (може то были білы слезы?),

лем рефлексийні представляме знимкы з перших Лемківських Ватр (анонсували сме тото в „Бесіді”, де на ону, рівну што до місяця 30. річницю помістили сме дакус знимок і што стрітило ся з шувным заінтересуваньом наших Чытачів). ...Як то мило видіти ся по роках молодым серед молодых! Дякуєме Ти, Петре Басалыго, же ёс заховал для нас туту цінніст, хоц - як гвариш - не вшытко повело ся захранити в нестриманым бігу років.

Другу част Річника - Люде отверат головна його тема, то є 170. річниця народжыня і 120. річниця смерти Владіміра Хыляка. Барз округлым річницям, одповідно - 150. і 100. посвятили сме перший наш альманах (1993). Днес вертаме ся гу нашему Будзітельови. Не лем з річницьом, дакус менче округлом, з нагоды якой допис передал нам вірний Річникови історик професионал - др Богдан Горбаль, але і з важным ділом, якм є приближыня його творчости, наразі дальшой части повісти *Шыбеничныі Верх* (1 розділ публікувано во спомненым 1993 році), днешнім нормуваным лемківским языком (оригінал в язычую). Як окрема книжка явит ся повіст може враз з Річником, або онедолга по ним.

Континууеме тіж в другій часті розпочаты в 2011 р. *Річниці гу адсьвіжыню памяты*. То дальшых парудесят біограмів выдатных наших корыфеів з цілой обшыры Русинії.

В третій части - *Юбіляре* представляме личности троіх ювілеуючых того рока, враз з презентацийом іх творчости, а то: Миколая Ксеняка - прозаіка, байкаря, драматурга, Александра Зозуляка - выдатного редактора і маляря, і Штефана Косовскаго - долголітнього діяча Стоваришыня Лемків і чудового актора в наших домашніх релізациях - театральных і фільмовых.

Чытайце, а бодай лем купуйте, ней здае ся - же чытате.

Редактор.

ЯРОСЛАВ ГОРОЩАК

Велика річниця християн

В тым році минят 1700-на річниця т. зв. „Милянського Едикту”. Был то акт толеранции для христианства (і не лем, але головні).

Жебы єднак зрозуміти його вагу і значення для християн, то треба ся цофнути кус в часі і насытити ситуацию в товдышнім Римським Цисарстві. Важним бо моментом в історії Риму і христианства було преформування ся Республики в Цисарство.

Республика Римска зачала быти другій раз монархійом за часів Юлия Цезара (другій, бо на початку, од 753. до 509. была уж королівством, закля стала ся Республіком). Цезар, по удачних воєнных кампаніях боял ся, же верне до позиції простого Римлянина і выповіл послушенство Сенатови, попрез прекрочиня зо своїм войском рікі Рубікон вертаючи з Галлі, яку мал заказано прекрачати (з армійом). Выповіл товдвы славны слова „*alea iacta est*” (кости остали шмарены) і зачал войну домову, яку выграв. Цезар зробил замах стану – як бы сме то гнеска повіли – і Сенат під пресийом оголосил го в 49 р. п.н.е. Диктатором вічним (*dictator in perpetuum*), найвижшым священником (*pontifex maximus*) імператором і „вітцьом вітчыны”. До того часу Диктатор был выбераний на рік і был то уряд – ци становиско лем на час войны. (Нормальні в Римі в час покою рядило товдвы выбираемых през Сенат на річну каденцию двох Консулів.) Цезар прібувал заховувати позоры республиканской легальности, але од того часу його родове імено стало ся синонімом римского монархы – цисарским титулом. Писане по латині „*caesar*” дало початок і лемківскому „цисар” і польскому „cesarz”, а думам, же і росийскому „цар” – і подібні в декотryх інчых европейских языках.

В 27-ым році пред Христом, коли то Сенат надал прибраному сынови Юлия Цезара Октавіянови титул „Аугуста”, то ест „вивыжшего през богів” – позиция цисаря іщи ся зміцнила.

Тот рік принимат ся тіж як формальний початок Римского Цисарства. Титул „Аугуста” мал пізнійше мати вищшу рангу як „Цезара” і зачал мати значыня релігійне. Єст то о тилько важне для нашого темату, же римскы цисаре, якы оддавали чест поганським богам і сами ся по кус за богів уважали – виділи в християнстві загрозу для себе.

Уж Юлій Цезар мав ся за сына чудом выратуваного з Трої Енея і богині Венус. Цисар Авреліян приняв навет в III-тім віку титул „деус ет домінус” (*deus et dominus*) бог і володар.

Жебы зрозуміти чого християнство викликувало в Римским Цисарстві неприязны реакціі, а навет ворожіст і быво причиною прецілдувань – треба повісти ішы кусыцьок веце.

Отже цисарство мало уж товды угрунтувану державну поганську релігію, політеїзм (вельобожество), культ ріжных богів, іх святыні, усталены обряды ітд. Християнство товды як релігія монотеїстична быво противне римской концепціі ролі релігії в державным системі. Коли на початку нашей еры розширил ся культ богів державных, а з окрема володарів як богів – зложыня оффіры на цисарским олтарі было актом побожности, яка лучыла в собі святіст з почутъем лояльности до цисаря. Нарушыня того порядку быво одберане як загроза для імперії. Погорджуваня богами !

Люде, якы не мают святынь, не узнают символів божества, ани статуй, ани памятників, і не складают ім оффіры – а такы бывли товды християнє в первых віках – мусіли в очах товдышніх поган здавати ся безбожниками і небезпечными гвалтувачами права. По части быво то обґрунтуване, бо нап. християнка, якой муж не принял християнства звычайово мала право одыйти од него і пристати до группы тзв. дівиц і вдів, якы посвячали ся службі божій і ділам милосердя. Так то християнство быво в силі розорвати съвіцкы правны звязи. На додаток християнє в почутю загрожыня одправляли своі службы „в конспіраціі”. Християнство быво таємницьом, великому містерийом, а ей обявіння быво привілегійом тых, якых Бог выбрал.

Чынило то релігію подібну до таємных східних культів. В очах товдышніх Римлян могло выглядати на грізну секту – як бы сме

гнеска повіли. В II віку християне зобовязували ся при хрещиню (а хрещено товдь дорослых люди), же не уявнят містерій людям нежаданым. Была то т. зв. *disciplina arcani*, обовязок престериганя таємниці.

Негативном стороном тых практик были підозріння, з якима одношено ся до релігії яка криє ся за своїма віруваннями. Недовір'я было повсюднене. Окрім атеїзму обвиняно християн о розпушту, неморальніст, оддаваня чести осяжай голові і інчы того роду выдуманы дурнищі. Недовір'я преображеня ся часом в нехавист і старчыла дрібна сварка, ци інче даяке непорозуміння, жебы підбурити люди, выкликати розрухи, якы змушали власти до репресий. Християне, якых рішуча векшист люди не любила – як мало хто надавали ся на офіры тых репресий.

Треба ту спомнути, же в товдышнім системі права карного легком руком карано смертю – і то в спосіб винятково брутальний, часто для прикладу і утриманя порядку. Аж до половины III віку не было єднак жадного формального декрету заказуючого християнства, але тіж і не було уставы, яка бы зозвала на його діяльніст. В очах власти християне были початково лем одламом жыдівской релігії. Юдаїзм был релігійом правні дозволеном, хоц ледво толерувавном. Чым барже ся християнство сепарувало од юдаїзму, тым барже ставало ся нежадане.

Першы масовы прешлідування зачали ся уж в 64 році, по пожари Риму. Подля історичных преказів цисар Нерон оскаржыл о тото християн, коли зачато його підозривати о наказ підпаління міста.

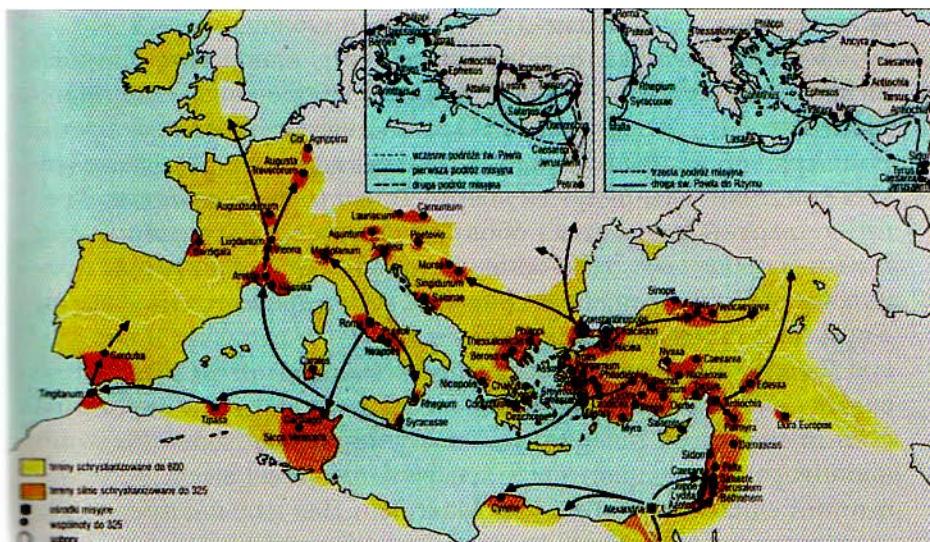
В тым самым році подля католіків розпято св. Петра головом долом. Подля декотрых бадачів нее єднак доводу на то, же св. Петро был колинебуд в тым місті, та товдь і не міг бы быти там епископом. Легенду о св. Петрі же створили пізнішы епископы Риму, жебы так як Петро был перший серед Апостолів, так його наступники могли быти першы серед вшыткых інчых епископів. Декотры аж і твердят, же гріб св. Петра в Римі сфабрикувано в 40-ковых роках IV віку. За то св. Павел напевно был в Римі і остал там стягий в 67 році п. Хр.

Прешлідування християн през римски власти не тырвали без перервы, цілий час. Были то початково репресіі льокальны. Спри-

чилены бывали надгорливістю римських намістників які хотіли виказать лояльністю пред центральними властями (што ся в історії імперій все повторят), або про реакції части суспільства ворожо насташеного до визнавців Ісуса Христа. Часом були спричинені потребом успокоїння люду кирявым видовиском – до чого як раз надавали ся нелюбені християне.

Християнство было на початку нечысленне, а про то і мало грізне. Коли виросло в силу, зачало заваджвати.

Перший декрет формальний заказуючий християнства видал в 201 році Септимій Север. Декрет викликав фалю репресій, які найбажче остро розправилися з декотрима християнськими гмінами на Близькому Сході. Пізніше мали місце гвалтовні і кирваві прешлідування на терені цілої Імперії за панування Декія /Decius/(249-251) і Валеріяна (253-260). Під кінець III століття в східній частині імперії що п'ятий мешканець був уж християнським. В західній частині було дуже гірше.

Розпросторонювання ся християнства. Барнастым кольором зазначено терени християнізувань до 325. рока, жолтим до 600-го.

В 284-тym році н.е. власт обнял Діоклетиан. Впровадил він новий систем спілтряджyння 4-х володарів: двох цисарив з титулом Августів (Augustus) і двох цисарив заступників – Цезарів. Власт була формальні неподільна і приняла назву Тетрархії. Практичні єднак наступил поділ. Август Максимін занимал ся Італійом, Африком і Іспанійом, його цезар Констанцій Галійом і Британійом. Август Діоклетиан опікувал ся східніма територіями, а його цезар (і зять) Галерій рядил наддунайськима краями. Никотрій не резидувал в Римі. Максимін в Медіолані (Мілані), Констанцій в Тревіри, Галерій в Сірміюм над Савом, а Діоклетиан в Нікомідії (недалеко Босфору). По 20-тьох роках цисаре Августы мусіли уступити на річ цисарів Цезарив – а totы менували новых зваступників. (Діоклетиан потвердил, же цисаре не походят з выбору, ани з волі люду, ци легіонів, але безпосереднім жерелом іх власти есть божество). През перше 15 років ряджyння Діоклетиана християнство розвивало ся без прешкоды, а християнські святыни были такої в кождым векшым місті. Несподівано в роках 303. і 304. оголошено 4 едикты против християнам.

Перший наказувал розбуриня святынь, конфіскату і нищыння книг і літургічных принадлежности, і заборонял згромаджyннь культовых. Другій наказал вязнити опорне духовенство. Третій розширял обсяг прешлідувань і предвиджал тортуры для вішtyх християн, якы будут ся вперто тримати своїх практик. Врешті четвертий впроваджал обовязок складаня оффіры цисарским богам. Хто одмовит, того чекат смерт, або сказаня на тяжкы прымусовы роботы в копальнях (што тіж часто провадило до смерти – при товдышніх варунках працы там).

По парунадцетьюх місяцях інтенсывнист прешлідувань кус слабне, але дальше мают місце аж до рока 311-го, з окрема на східній території Галерія, якій заступил Діоклетиана. Галерій в кінци резигнує з репресий, хоц неохотно, аж і видає толеранційний едикт, але його цезар Максимін Дая дальше продолжат прешлідуваня в азийских провінциях і в Єгипті.

Заховал ся протокол найстаршого преслуханя мучеників списаний 17 липця 180 рока н.е. Съвідчыт о детермінації і одвазі

люди, які за нич мали смерт, і які безграниці були одданы ідеї Божого Царства. Походить з пілнично-африканського місточка Сцилья коло Карthagіни.

Проконсульт Сатурнін:

— Можете скористати з поблажливості наших цисарів, як вкажете добру волю і заховате преписаны обряды.

Сператус (єден з оскаржених):

— Не съвідомы сме ниякого преступства, не причынили сме ся до зла, ани сме го не поперали, не памятаме, жебы сме дакому жлі жыгчыли. А коли жлі ся з нами обходжено і прешилдувано, Богу сме дякували. Аж і молили сме ся за тых, што нам призначили таку долю.

Сатурнін рюк:

— I наша релігія ест барз побожна і проста, і присігали сме на пануваня наших цисарів і молиме ся за іх успіх, што і вы повинни чынити.

Сператус рюк:

— Коли в спокою нас выслушаш, вытлумачу ти простоту таємниці християн.

Сатурнін:

— Будеш жлі повідал о наших офірах, а я того слухал. Скорше присігайте на пануваня наших цисарів, та будете зажывати радости жыття.

Сператус:

— Не знам пануваня того съвіта, вірю, кохам і служу Богу, якого жаден човек не виділ і видити не потрафит...

Сатурнін (до інчых):

— Уж ём вас перше остерігал, не берте участі в тым шаплінстві.

Цициюс (оскаржений):

— Проконсулю, не почуеш од нас нич поза тым, што вызнал Сператус.

Доната (оскаржена):

— Шануеме цезара, але культ і боязнь сяяту оказуєме лем Христови, правдивому Богу.

Чести достойна Вестия (оскаржена):

— Серце мое і ворги мої того єдно преконання будуть выражати: я християнка.

Секунда (оскаржена):

— Я добровільні християнка і не одступлю од моїй віри.

По оголошенню вироку сказаны на стята повіли:

Сператус:

— Дякувати Богу.

Назарий:

— Гнеска іщы будеме мучениками в небі.

Подібні рекли інчы.

Прешлідування мали місце головні во східніх і африканських провінціях, але лем Рим використал іх до збудування своєї могутності — мимо, же в самому Римі і в західніх провінціях прешлідування були як раз найслабшы. Мучеників ту розмножено. Од давна гребано гмерлых в катакумбах, з огляду на брак місця на верха. Рим вшыткых там погребаных узнал за мучеників. Зачал дисконтувати тот факт подаочы ся за центр мучеництва.

Вернійме єднак до початків віку IV, коли то тетрархія ся заламує і зачынат ся борба о власт. Сын цезара Констанція Константин побил (28 X 312) при Мульвійским Мості під Римом Максенція і остал оголошений през Сенат найвижшим цисарієм. Єст тут важний момент для християнства. Константин же виділ пред битвом крест на небі. Скорше же мал мати сон, в якым Ісус Христос (подля інчых ангел) обявил му, же лем під тым знаком виграт. Замістил же товды на прапорах монограм Христа і неодолга фактычні побідил в близкучым стилю Максенція. (Повідало ся тіж, же мал оздоровіти за вставенництвом епископа Сивестра). Од того часу мимо, же формальні был дальше паганином оказувал велику прихильнист християнству. (До того степеня, же, очывидні дуже пізнійше (325 р.н.е.) — скликує перший Вселенський Собор, жебы осудити родячы ся ереси.)

На сході — вертаочы до початків IV-го віку Ликіній побил Максиміна Даю. В лютым 313-го Константин і Ликіній спотыкають ся в Мілані (Milano, Mediolan) і узгідняют дальшы кроки до запроваджыня покою в релігійным жытю.

Не заховал ся з того часу документ званий гнеска „Едиктом Милянським”, але знаний єст одпис листу цисаря Ликінія до свого намістника во східній провінції Бітинії

В дни 13 червня 313 рока документ були прочитаний на пляцах Нікомідії – столиці Бітинії

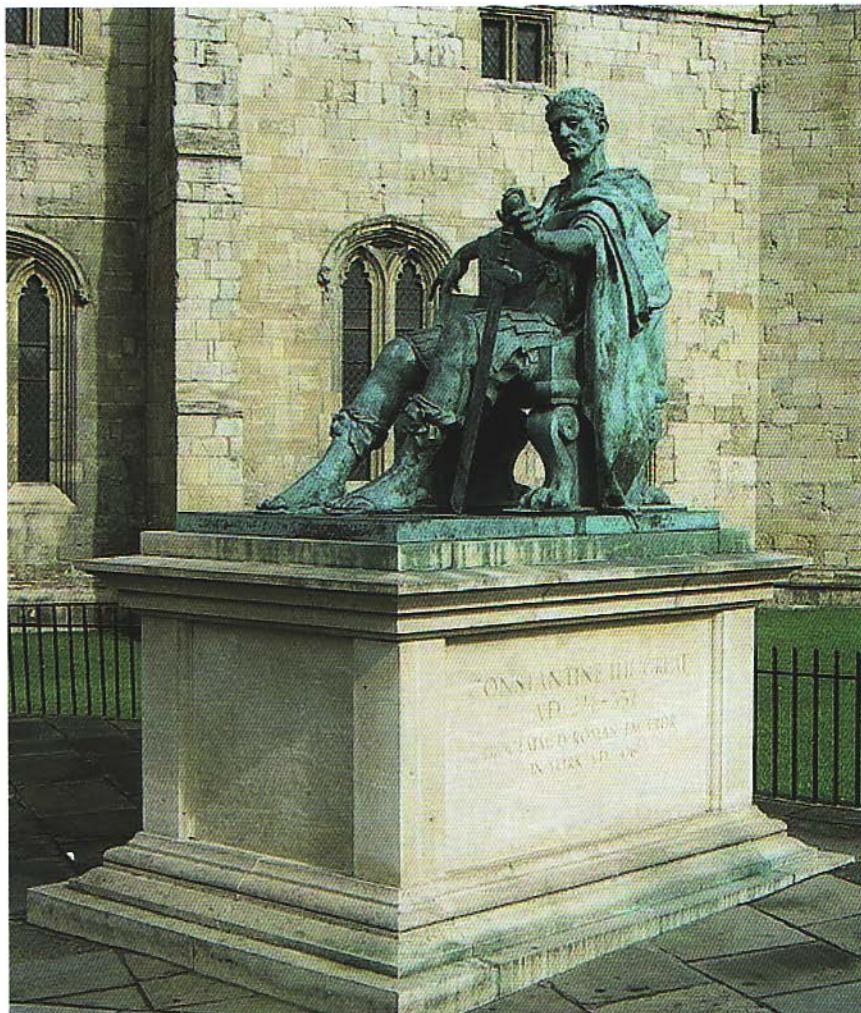
„Коли так я, цисар Константин Великий, як і я, цисар Ликіній Август, зышли сме ся щесливо в Милані і омовили вшытко, што належить до пожытку і безпеченьства публичного, постановили сме медже інчым зарядити тото, што сме для вельо люди уважали за конечне. Медже інчима заряджынами, по нашему для вельо люди корыстными предо вшытким і тото, якє до чести божества ся односит. А то християнам і вшытким дати цілковиту свободу вyzнаваня релігii, яку хто хце. Богiв в своїй небесній сідibі i для нас, i для вшыткых, якы пiдданы наший властi - мож буде зъedнati i ласкаво успособити. З причин збавенных i слушных постановили сме приняти ухвалу, же никому не мож заборонити свободы рiшynя, ци думку свою прихylит до християнства, ци до інчої релiгii, яку сам узнат одповiдню для себе. А то про то, жебы найвижие божество, якому подля свободного преконаня oddаемe чест, могло нам во вшыткых обставинах оказати свою прихильнист”

Цисар Константин Великий

Константин Великий – мозаїка

Цисар Константин Великій

Так то християнство престало быти прешилдуване – а не дуже пізніше само зачало прешилдувати інакше віруюих. Уж в 381 році н.е. цисар Теодосий оголосол в Тессальоніці, же християнство єст єдином релігійом яка єст під правном охроном державы. В 392 році едикт Теодосия выразні заборонят всяких поганьских культів. В 399 році выдано наказ розбуриня поганьских святынь

аж і по селах, а в 407 сконфіскувано доходы з поганських культів. Погане операли ся єднак долго і міцно, а найбарже високо освічені інтелектуальны еліты. Аж в 529 році цисар Юстиніян заказал навчання поганським професорам і запер Академію в Атенах. Пізнійша істория християнства, а найбарже західнього, дає дуже прикладів прешийдувань інчых релігій през християн, аж і християн інчых віроісповідань. Смутне то, але все пануюча релігія, віроісповідання стремить до монополю і ліквідації інчых...

Од віків політика використує релігії до своїх ціли, а і релігії нераз мішают ся до політики. Найчастійше обі не выходять на тым добре, забываючы о мудрых словах Ісуса Христа - жебы од-діляти боскє і цисарске!

Цисар Ликіній ⇨

Жерела:

- Jan Wierusz Kowalski, *Wczesne chrześcijaństwo. I – X wiek*, Krajowa Agencja Wydawnicza. Warszawa 1985.
- Вікіпедия.
- Herman Kinder, Werner Hilgemann, *Atlas historii Świata*, Prószyński i S-ka, Warszawa 1999

Сонце сходить і заходить

(стара редакція, яку замовлено в автора як інсценізацію на 2000-ліття християнства, в тым християнства на наших землях; не зреалізувана – і може добрі ся стало? – була автором перероблена і виставлена на сценах під тым самим наголовком, але представляюча 16 образів – сцен з історії самой Лемковини)

Образ III. 313 рік. Міланський Едикт

(Цисарьова ЄЛЕНА сідит посеред сцени, бесідує до себе, о хвилю входить син єй, Цисар КОНСТАНТИН, пак являється ЛАКТАНЦІЙ)

ЄЛЕНА: Де же то син мій, Константин, ся обернат... Боже милостивий, якже то тяжко цисарюм быти. Такій тягар дал Єс му на рамена, такій тягар... А може... Може Ты Всемогучий, Все-знаючий в Промыслі Своім таку дорогу єс му визначыл?...

КОНСТАНТИН (входячы): Витай, Цисарьово, витай - мамо!

ЄЛЕНА (одвитавшы ся): ВERTAш? Виджу, же веселій, товды і здоровій!

КОНСТАНТИН: Дакус змучений...

ЄЛЕНА: Сяд, сину!.. В мысли тя заєдно глядам, дороги твої, тракты безконечны в думках одгадую... Одкале верташ днес?

КОНСТАНТИН: Просто з Мілану.

ЄЛЕНА (по хвили): ...Памяташ, Константине, як єм ти паль-чыкы до молитви складала, Крест во знамено Отца і Сына і Святого Духа вчыла на себе класти... Днес ты цисарюм. Так ся мі бажыт, жебы-с схоснувал тото. Видиш, кілько уж вытерпіла віра свята наша, кілько безвинної кырви мучени-ків Христовых потекло...

КОНСТАНТИН: Днесь уж не тече. В цисарстві нашым такої спокійні. Іхристиян ніхто уж не перешлідує.

ЄЛЕНА: То правда, сину, так і є, цисарю, але...

КОНСТАНТИН: Што таке, мамо?

ЄЛЕНА: Видиши, в державним праві ти вічний, але в Істині Бога нашого вшыткы мы смертны, цисарі тіж... Дай ти, Боже, долги літа, але не можеш знати – ци по тобі, по твоїх наступцях не настане зас гонитель... Закон треба списати, чорне на більм державным документом цисарству оголосити – же віра Христова свободно визнавати, шырити ся може.

КОНСТАНТИН: Тяжко цисарем быти, мамо! Ачий знате же в обоих частях цисарства, Ликінійовій і моїй, лем дагде десята част – то християне. А што з рештом? Адже цисар має быти для вшыткых – цисар.

ЄЛЕНА: Так, але... (смутніє, дакус ся одвертат)

КОНСТАНТИН: Най смуток не гостит на твоїм лиці, мамо... Не час на смуток, особливі для тебе. (плескат в руки) Лактанций, писарю цисарський!

ЛАКТАНЦІЙ (Входить з паперьовим звойом, кланяється.): Так, Ваша Ясносте.

КОНСТАНТИН: Чытай:

ЛАКТАНЦІЙ (розвиват звій, чытат): "Я, цисар Константин, і я, цисар Ликіній – двойвладаре цисарства нашого – відо-мым для вшыткых чыніме што: Никому не вільно робити перешкід, ци хто оддаст душу свою христихнському віро-ісповіданю, ци тіж інчым віруванням. Нехай відомым буде, што по одшмариню вшыткых застережынъ, котры здавали ся тъгчыти християн, тепер отверто і кождый, хто прагне ісповідувати християнство, може того чыніти отверто, не наражаючы ся на ниякы доходжыння і прикрости. Розуміє ся, што в інтересі спокою нашого часу, тіж і інчым лишаме неограничену і полну свободу релігії ци вірування. Місто Міляно. 12 априлія, року од сотвориня сьвіта 5821, од за-ложыня Риму 1067, од Рожества же Ісуса Христа по плоти, в Тройці Бога християн – 313-го."

ХОР: Спаси, Господи, люди Твоя, і благослови достояніє Твоє, побіды благовірним на сопротивния даруя і Твоє сохрания Крестом Твоім жительство.

ХАРАТОР: Так, съпівали "Спаси Господи люди Твоя..." Цисар Константин і мати його Єлена, коли однашли на Голофі Крест Господен. Квитла Церков Христова. Квитла особливі на Сході. Цисар Константин перенюс над Босфор столицею Римської Імперії, яка в виді Візантії долги вікі мала проводити культурі нашої Європи. 325 рока скликано в Нікеї Перший Вселенський Собор, в яким участ брало 318-тьох єпископів. Заясніла в Церкви мудріст Святителів: Миколая архиєпископа Мир Ликійських, Григорія Богослова, Василия Великого, Йоана Златоустого. І хоц нераз надышали на християнське небо хмары, хоц трафляло ся же рядили цисарством Юлияны Одступники – за нима зас наставали ясны дни, проквітала Церков. А далеко деси там, поза єй земськими окраїнами, жыл ішы своім жытъом інчий съвіт. В його просторах і съвіт наших пра-пращурів, непокоєний раз по раз через степових кочовників, германських наїздників – Гуннів, Готів, Альонгобардів, Гепідів, які колотили спокій і самой Візантії, а причинили ся до падіна Західно-Римської Імперії, яка перестала існувати 476 рока. В половині VI століття од азийських степів рушыли Авары, напсули кырви східно-славянським Антам і неодолга покорили іх сусідів – Славінів, што "сідили" од устя Дунаю по верхню Віслу – як сповіщал сучасник, історик Йорданес. На два з гором століття розсіли ся Обры – як звали Аварів предки наши – на просторній наддунайській Паннонії.

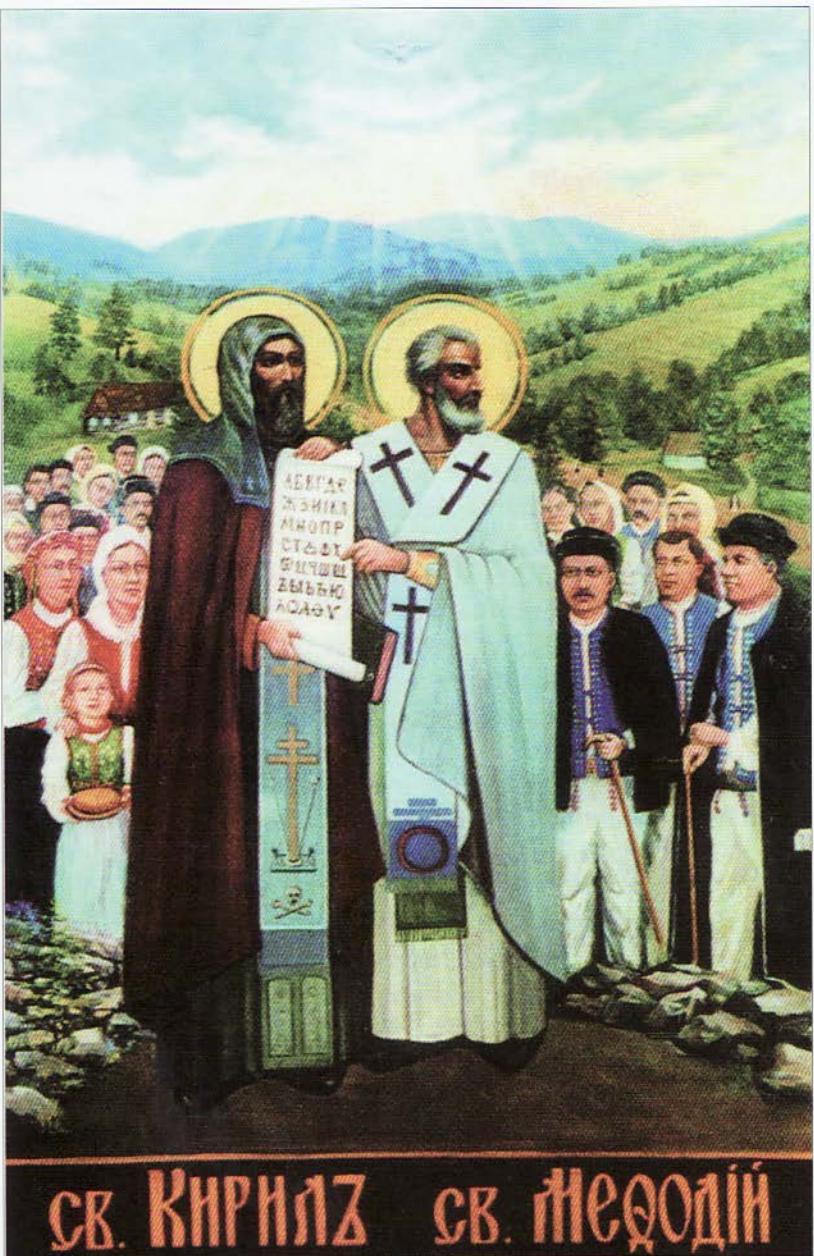

ПЕТРО ТРОХАНОВСКІЙ

Кірил і Мефодий - улюбленці Лемковини

Округла річнія кірило-мефодіївської місії, яку святкувано в 1963 році, ввела до славянського съвіта велике оживлення. Што-правда не було уж товды оного блаженного вздигу сперед сток років, коли то в обставинах поневоління Славяне гордо святкували барз округлу – 1000-ну річницю свого явління съвіту, але і tot „менче округглий”, 1100-літній ювілей викликав (тіж в нелегкым для більшости Славян часі) нову фалю вертаня до джерел. I хоц од товды вирошло зас нове покоління, тематыка кірило-мефодиівщины, тематыка першой по правді славянської державы, яком была Великоморавія, не сходит з уст так дошлідників-істориків, як і „непрофесийних” натхненників. Особливі дає ся тето спостеречи в нашым карпатським кругу, і зас – особливі серед тых, што жыют не такым жытьом, яким бы хтіли, жыают якоси так чудні – на своій-несвоій землі, хоц – парадокальні – уж не під бичом Німців, Мадярів, ци Турків, а серед... Славян. Тута за рідным словом, жебы оно не лем рідным, а і рівним медже інчымага было – глядат заєдно свого оправданя. Там акуратні, в далеких століттях. Не дармо предок наш, такої посередині тисячолітнього періоду, бо в XVI столітю, в так званым дошлідниками (од села Теребля по оній страні Бескіда) Тереблянським Прологу списал, преписал з якысого, незнаного нам варіанту джерела, стилізувал дакус на барже спохватливу його епосі бесіду „Слово Святого Кірила, Учителя Славян”. Призрийме ся тому *Слову*, бодай вýмкови (ту подаєме го переведене на сучасний лемківскій язык) :

Не ідет ли доц, од Бога на вишитых рівно? А сонце ци не так само вишитым съвітит? Ци не дыхаме вишитых повітром єднако? Товды - як не стыдате ся три языки лем узнавати, а вишитым інчым народам і бесідам шлітъма і глухыми кажете быти? (...) Кед бы мертвы музичны інструменты, як пищалки, гуслі, не выявляли ріжници тонів, то як

Св. Кирил і св. Мефодій

Кирил і Мефодий, малюнок Митра Солинки.

же мож бы познати, што ся на них выгрыват? Так і вы, кед языком не выповісте слова зрозумілого, як же має быти зрозуміле, што гварите? Бесідувати будете товдьи до вітру...

Адде і задумуеш ся, чытаючи. Не лем над самым прекрасним Кириловим Словом, але і над тым предком з недр лісистого Карпата, якому забагло ся гусячим пером, тремтячом руком преписати. Для себе, для будучого покоління. Так і вчыт оно, кому слово не каменьом, по днес... А тема-ріка фасцинує все дальших і дальших.

Отже і прагне ся при нагоді річниці повісти своє мале слово. Мале, зато же на тему Апостолів Славян написано сотки праць, дисертацій, а дописів ачий тисячі. І тяжко ту самому быти оригінальним, принести дашто нове. Але то не значить, же новы, оригінальны виджыня не ся не являют. Та нич пізриме до них, припомнійме коротко жыття Святых Братів (зо зверніньом дакус векшой увагы на Святого Мефодия, понеже йому должно судженным было жыти, а його ученикам реальні діяти і на нашій землі). Припомнійме, хоц бы для тых, хто іх до днес не познал, ци задля молодых років не міг познати.

Братя Кірил (то його монаше імено, крещений был як Константин) і Мефодій походили з грецького міста Салоніки (Фес-салоніки), якє Славяне, котры в VII столітю в тых околицях ся поселили, назвали Солуньом. Старший, Мефодій, пришол на съвіт в 815 році, Константин в 827-ым. Константин был wysoko-освіченом людином, придбавши в сучасників званя Філософа. Мефодій, працууючи в державній адміністрації, добре знал тайни меджелюдських односин, а пізнійше - принявши монашій постриг - глубоко ввошол в духовно-церковнє жыття. Та ачий не того было рішальним для будучой іх житьовой дороги. Братя добре знали славяньску бесіду (дякы дошлідники здогадуют ся, же іх мати была Славянком) і коли 862 рока прибуло до Візантії посольство од князя Великої Моравы Ростислава, просити для свого люду „учытеля“ - кандидаты были єдны.

Уж од наступного, 863 рока Константин і Мефодій зачали місію серед моравських Славян, рідном бесідом приближували ім Христову Євангелью, понеже уж скоре перевели на славяньскій

Князь Ростислав Моравський (канонізуваний під річницею) витат прибулих до його держави Кирила і Мефодія.

язик найпотрібнішы тексты і працували над тым дале. Скоро зрастало число іх учеників, скоро зачало поширювати ся в тым краю християнство. Назрячым оком позерали на тото вшытко німецкы місіонаре, котры уважали моравску землю за свій місійний терен і вшыткыма доступными методами вадили Братям.

Кінцьом 968 рока Брата нашли ся в Римі, медже інчым – же бы найти даякє забезпечыня од підлеглых папі перешлідувачів (памятайме, што хоц товды были уж медже християнськым Сходом і Заходом шувны ріжниці, так в квестії догматычній, як і літургічній, тіж обычайовій – Церков не была ішы формальні поділена). Ту – в „Вічным Місті”, серед невыясненых обставин, Константин принял монашество (з іменом Кирил) і лем в 42. році жыття вмер – 14 лютого 869 рока. О дивности тых обставин съвідчыт саме одношыня Св. Кирила до моравской місії, яка стала ся для него цілым жытъом, преконуют тіж о тым його прощальны з Братом слова (перепрашам за можливу недокладніст цитаты, яку приводжу з памяти - з Жытія Кирила і Мефодія): *Были мы, як тоны два волы, запряжены до ярма. Теперь, я, не докінчывши борозды, падам. Але ты не посымай лишити нашего діла.*

Послухал старший молодшого Брата. Тягнул до кінця жыття борозду на славяньскай земли. Тягнул, хоц нелегко было. Уж по дорозі з Риму німецкы латинники підступні го выкraли і по пародії суду (в 870 році), вязнили аж до 873 рока. А припомнити треба, же товды уж, завдякы хвильовым добрым односинам

медже Римом а Візантійом, Св. Мефодій був на становиску Архієпископа Великоморавії. Того акуратні не годни були стерпіти німецькі єархи, особливі єпископ Віхінг, який ввішов в ласки наступника князя Ростислава – Святополка (панувал в 871 – 894 роках). Ту додати треба, що тоти „ласки” були вимушені, Святополк мужньо боролся з Німцями, та мусіл пристати на невыгідну йому угоду з ними (874 р.). Віхінг до кінця Мефодійових дні клонувал проти него, шлідил за кождым кроком Архієпископа. Та покля Моравські Владыка жыл, ничего, в розумінію Віхінга, „конкретного” вдіяти ся му не повело. Св. Мефодій мал на Великій Мораві авторитет не до підорвання. Як читаме в його „Житі”, написаним через одного з учеників: *До вшитких (найбільших в Старим і Новим Завіті – П.Т.) подібний, вшитких властивости в собі проявлял: богобійніст, перестерігання заповіди, милесну чистоту, щиріст в молитві і святіст, бесіду потужну і лагідну: потужну для тих што йому ся противили, лагідну взглядом тих, што принимали науку, одвагу, ясніст духа, милосердя, любов, вытриваліст і терпеливіст – вшитким для вшитких ся ставал, жебы до вшитких дійти.*

Та при вшитких тих прикметах выснажене трудами тіло, хоц іщи не в глубоких роках, слабшало. Предчуваючи конець свого життя, Архієпископ скликав духовенство і вірний йому народ, і установив своїм наступцем єпископа Горазда, уродженця моравської землі. Вмер Св. Мефодій 6 квітня 885 рока. Похоронили го з великим честью, за олтарем митрополичої церкви.

Обіцял єм возрити ся до дачого нового о ділі Апостолів Славян. Мам перед собом інтересуючу працу, видану в словацьким языку в 2003 році, під наголовком... „*Sugyl a Metod boli Greckokatolíkmi*”. Што, зашокувал вас наголовок? Мене тіж. I першим моїм імпульсом було писати „войновничу” статю. Та вглубивши ся до змісту, помякшал єм. По перше – наголовок, як ся здає, не є ділом самого автора, о. Горазда (Андрія) Тимковича ЧСВВ, а скорше видавця. Видання є екстрактом з богословського часопису *Krasnobrodský zborník*, Prešov, I/1-2 (1996), сс. 53-90, 91-135, двох окремих праць автора – *Sv. Cyril a Metod (+869) bol ka-*

tánskym episkopom та Sv. Ciril a Metod priniesli a širili na Vel'kej Morave byzantskú liturgiu sw. Jána Zlatousteho.

Хоц перша праца є барже оригінальном (до того часу загальні ся уважат, що Св. Кірил єпископом не был, ци не встигнул быти), не буду ся над ньом затримуват, зато же бесідуєме – по перше – о спільному дії Братів, і то з наголосніньом, як речено, Св. Мефодия, по друге зас – же не адресую того допису до середовиска спеціялістів богословів. Отже затримаме ся над другим трудом о. Горазда Тимковича.

Автор преконуючо доводит, що Святы Братя служили виключні в візантійским, ортодоксийным обряді. Речете – то не новина. Так, але при tym знаме, щто днес барз пошыреном, не лем в конфесійных латинських але і в західніх (докладніше – польських, словацьких) світських наукових кругах, є теория о окремым „славяньским обряді”. Подля той теории Святы Братя гейбы хоснували латинську міссу (польск. – мша), яку служили славяньским языком. Автор називат тоту теорию *гыбридном теорійом*.

Очывидні, в короткым дописі, не даст ся бодай коротко передати вшыткого омовленого через автора. Та на кілько ся поведе, по перше треба привести за автором – одкале спомнена теория ся взяла. Отже пропагаторы „пролатинськой” літургії операють ся на т.зв. *Київськи листы*. Є то сім пергаміновых карток написаних глаголицьом. Київськима названо іх од місця преховуваня, де трафили в 1872 році, а походять, як доведено, з Дальматії. ходит о гетерогенну компіляцию в 38-мох молитвах, латинських і візантійских формул. „Гыбридну теорію” розпуттал Вашіца (Vašica J., „Slovanská liturgie nově osvětlena Kyjevskýmy listy”, Slovo a slovesnost, VI, Praha, 1940, 65-77). В своїй працы односит він *Київськы листи* до т.зв. Літургii Св. Петра, яка мала бы быти „гыбридном літургійом” (як єй тіж зове о. Тимкович), зложеном з латинських і візантійских части і мала бы мати латинську центральну част – канон.

Справа *Київських листів*, як тіж справа якого окремого мнимого „славяньского обряду” не новы. Новом і переконуючом є оборона (о кілько заходит потереба дашто ту боронити) через автора працы візантійскости місії Святих Братів. Доводит він,

што якыса Літургія (Мша) Св. Петра нияк не існувала. Спомнену в „Жытю Св. Мефодия” треба розуміти як Службу Св. Петрови (подібно як Службу Пресвятій Богородиці, Святительови Миколайови, ци інчому святому), як принято называть в східнохристиянським съвіті, што не означат якысого окремого в своїй структурі богослужыня. Автор „Жытія” цитуе потверждыня через папу Адрияна II (867-872) хоснуваня візантійской Службы Божой в славяньском языку. „Папа – як гварит о. Тимкович – в своім, писаным латином листі вводит латинське поняття *missa* (омша / словацьке/), зато, же не зна візантійской термінології), што є цілком логічне і нормальне.” Автор працы шыроко высьвітлят і інчы літургічно-канонічны аспекты, які єдинозначні потверджают служыня через Св. Братів выключні візантійской літургії, о якіх то аспектах – як о Тимкович, завершуючи, повідат – *mnohí „prolatinskí” bádatelia zabúdajú.* Vašicova „*hibridná teória*” je preto i z toho hl’adiska úplné absurdom a môže uspokojiť iba človeka, ktorý vôbec nepozná mentalitu ortodoxného (v dobrém slova smysle) Východu. Вникати – што, ци хто є для о. Горазда Тимковича ортодоксійным „в добрым слова смыслі” – уж не буду.

Рад бы-м іщи повісти пару речынь о Мефодийовым нашлідстві. Як спомнено, вмераючы установил Архієпископ своім наступником Горазда. Однісні того нашол ём невеликій, але барз інтересуючий што до нашой віроісповіднью-етнічной простори допис Др-а Михала Поповича – *Архієпіскоп Горазд і наши предки* („Русин”, 5-6/2002, стор. 23-24). За дошлідниками, якіх працы, на жаль, не все докладні приводит, твердит він што Горазд по вигнаню го з Велької Моравы скривал ся на Спишы серед там-тышньюй аристократії і ей підданых, спишских копійників (до-бывали руду і вирабляли зброю), котры лишыли ся вірны східному обрядови. Медже інчыма, за істориком Штефаном Папом (Пап) повідат, же Горазд, глядаючы безпечного місця, был 14 лютого 886 рока в монастырі на Пажыти (східня Словакія), бо як єпископ потрібувал жыти в монашым суспільстві. Та, скриваючы ся, не перебываі на єдным місци. Бывал тіж в монастырі Чернеча Голова (пізн. Кончаны), акуратні на Спишы, і Храсті над Горнадом. Зрештом – на Спишы іщи в XIII столітю споминают ся єпископ Яков, східнього обряду.

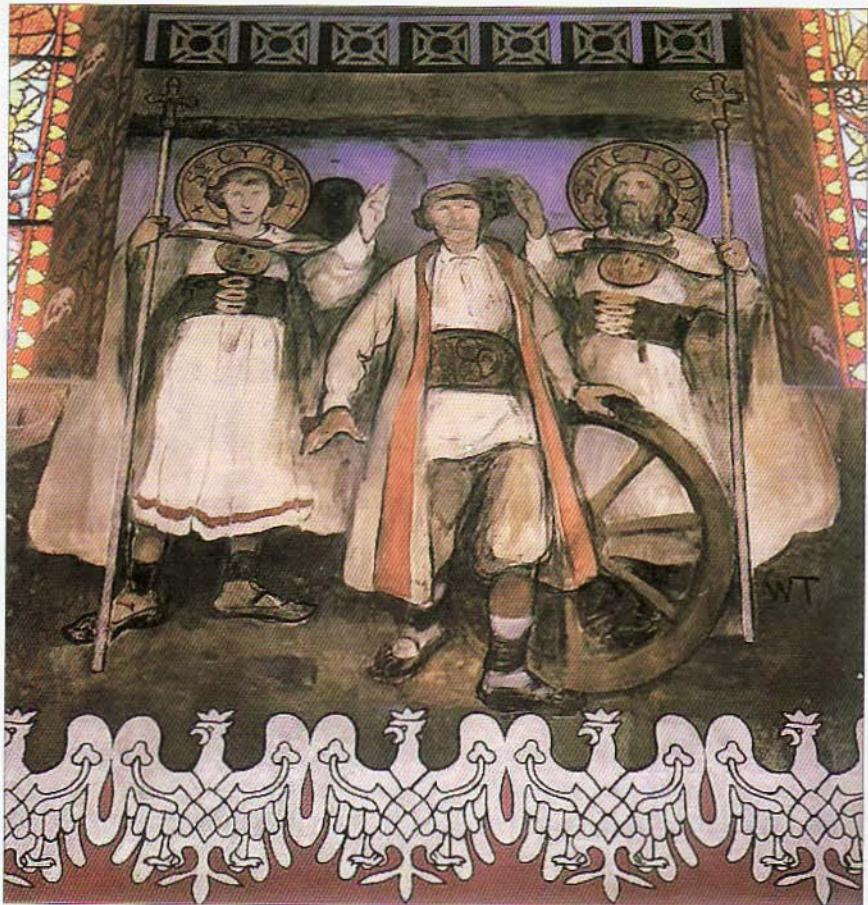
Єпископ Горазд в загальним мал піти до західної Болгарії. О яку західну Болгарію ту ходит? Отже в IX столітю до Болгарії належал Мармарош і Закарпатя (Підкарпатська Русь), а єй впливи сігали днешньої східної Словачії. Болгарській шлід потвердил ся в Михаловцях, де однайдено кірилични написи. Свідчат тіж о тым такы назвы, тыповы для болгарской языковой простири: Цемята, Коята, Демята, Делята.

Та нашлідство Святих Братів, нашлідство Архієпископа Великоморавії Мефодия лишило ся передовштким в народі, котрий заховал в Карпатах вшытко занесене ту Його учеником, по правді учениками, бо окрем Горазда було іх більше. Тото заховане, тіж в материяльным виді можеме і днес дітхнути, бодай – о чым ся не раз писало, але повторити не гріх – через нашы Церкви Св. Димитрія Солуньского (Святы Братя, як речено, походили з Солуня), яких на невелькій простори Лемковини було, е по над двадцет. То свого роду лемківскій кірило-мефодіївскій феномен!

Писаня своє завершу мыслями, якы єм помістил в „Бесіді“ (Нр 3/2013). Мам ix за свого роду конклузию, звернену гу напым гео-суспільно-політичним обставинам. Отже:

Святы Братя (святы не лем з рациі канонізуваня іх, але тіж з істоты іх духя для Славян) були авторами епохового діла – введіння до духовного житя народового языка – што барз міцно позначило ся на культурі, передовштким східніх і векшыны полудніowych Славян. Пару століть значило ся тіж на культурі західніх славяньських народів (пак полатинщених), в тым Польщы. I на тот аспект, „польский“ мам дяку обернути свою мысель, понеже близкій є він нам, Руснакам, а з другої страни – генеральні скриваний для съвідомости польских громадян. Серед которых трафляли ся єднако ясны розумы, хоц не годни были зламати герметичных структур Заходу. Адде як діяльніст Кірила і Мефодия описує в XIX столітю польский історик Валеріян Красінський:

Nadzwyczajne powodzenie gorliwej apostolskiej działalności Cyryla i Metodego przypisać należy prawdziwie chrześcijańskiemu duchowi, w jakim dokonywali nawracania, a zdaje się, iż żadne samolubne względы korzyści prac ich nie kaziły. Nigdy też nie starali się

Владімір Тетмаєр, *Кирил і Мефодій*, Кафедра Св. Миколая в Каліші.

oni używać chrześcijaństwa jako narzędzia do celów politycznych, nie głosili nikczemnej nauki bezwarunkowego poddania się wstępnemu jarzmu zaborczych cudzoziemców w imię ewangelicznych zasad łagodności cierpliwości i wyrozumiałości. Całkiem odwrotnie postępowali misjonarze germanińscy, niejednokrotnie próbujący nawracania sąsiednich Słowian; oni to zawsze podporządkowywali sprawę chrześcijaństwa celom politycznym i, głosząc Słowo Boże, torowali drogę panowaniu cesarzy niemieckich; wszystkie słowiańskie kraje, nawrócone przez zachodnich misjonarzy, zupełnie podle-

gały wpływowi Germanów, którzy z nieubłaganaً zawziętością niszczyli ich język i ustawy, podczas gdy Cyryl i Metody nie naruszali tych twierdz narodowości drogich każdemu narodowi, który nie spadł na najniższy stopień upodlenia. Okoliczność ta dostatecznie objaśnia powodzenie tych bogobojnych i wolnomyślnych misjonarzy i zarazem tłumaczy przeszkody ogólnie napotykane przez duchowieństwo niemieckie, którego dzieło nawracania jednoznaczne było ze zniszczeniem. // Po ostatecznym rozdwojeniu się Kościoła na wschodni i zachodni, papieże gorliwie starali się o zniesienie nabożeństwa w narodowym języku i komunii pod dwiema postaciami przejętych od kościoła greckiego; synod w Salonie r. 1060 ogłosił nawet Metodego heretykiem a słowiański alfabet wynalazkiem diałelskim. [...] Mamy dowody dziejowe że, aczkolwiek ogólnie słowiańskich kościołów przyjął obrządek rzymski (sic! – П.Т.), liturgia narodowa utrzymywała się przez dłuższy czas w wielu okolicach Czech, Moraw, Śląska i Polski, niekiedy na przekór Rzymowi a niekiedy za jego przyzwoleniem. (W. Krasinski, *Zarys dziejów powstania i upadku reformacji w Polsce*, t. 1, s. 17)

Такої до кінця XII століття кирилю-мефодіївщина була по вселюдна в Малопольщі і на Шлеску, а єй впливня тирвали і пізніше. Сьпівана під Грунвалдом през польське лицарство піснь *Bogurodzico Dziewico* носить знамена східної ортодоксійності. Мало не до наших часів заховалися в польській народній культурі переказы про місії Кирила і Мефодія. Єден з таких переказів – про двох подорожників, які одвиділи Пяста Колодія – виходячи до своєї *Старої басні* Ю. І. Крашевського. Тота традиція оддзеркальена є тіж на образі, малюнку, якій презентуємо вище.

Поляки згубили тот алмаз, який тримали в руках іх предки, до половини ХХ століття мусіли слухати в костелах латини. Ми, бодай ту, мали – преконаний єм – всеце історичного щестя.

Слово Святого Кирила, слово Святого Мефодія – потужне і легідне – звучить в нас, звучить нам по днес. І побуджат все нови і нови покоління дошліджувати, ци лем одновлювати для себе джерело з якого тото, Апостолів Славян Слово протекло. Протікат.

Гимн Апостолам

Скаля дорицка (старогрецка)

Andante ♩ = 66

Слова і музика: Ярослав Трохановський

Soprano

mf Свя ти: Кирил і Ме фо дий, бра тя із Со лу ня.

Alto

mf Свя ти: Кирил і Ме фо дий, бра тя із Со лу ня, із Со лу ня.

Tenor

f Свя ти: Кирил і Ме фо дий, бра тя із Со лу ня, із Со лу ня.

Bass

mf Свя ти: Кирил і Ме фо дий, бра тя із Со лу ня, із Со лу ня.

S.

5
При шли до нас зсві тлом ві ры, на род о кре сти ти,

A.

При шли до нас зсві тлом ві ры, зсві тлом ві ры, на род о кре сти ти, о кре сти ти,

T.

При шли до нас зсві тлом ві ры, зсві тлом ві ры, на род о кре сти ти, о кре сти ти.

B.

При шли до нас зсві тлом ві ры, зсві тлом ві ры, на род о кре сти ти, о кре сти ти,

9
при шли до нас зсві тлом ві ры, на род о кре сти ти. Бо

A.

при шли до нас зсві тлом ві ры, зсві тлом ві ры, на род о кре сти ти. Бо

T.

при шли до нас зсві тлом ві ры, зсві тлом ві ры, на род о кре сти ти. Бо

B.

при шли до нас зсві тлом ві ры, зсві тлом ві ры, на род о кре сти ти. При шли до нас зсві тлом ві ры, зсві тлом ві ры, на род о кре сти ти.

13 Припів:

S. *f* край наш ми лій; горы і доли ны, пра гнул віры свя той, Хри сти ян ской: А

A. *f* край наш ми лій; горы і доли ны, пра гнул віры свя той, Хри сти ян ской: А

T. *f* край наш ми лій; горы і доли ны, пра гнул віры свя той, Хри сти ян ской: А

B. *f* край наш ми лій; горы і доли ны, пра гнул віры свя той, Хри сти ян ской: А

S. 17 на род мир ний, пи сма кни жок свя тых, же бывыйтизтемря вы по ган ской!

A. на род мир ний, пи сма кни жок свя тых, же бывыйтизтемря вы по ган ской!

T. 8 на род мир ний, пи сма кни жок свя тых, же бывыйтизтемря вы по ган ской!

B. на род мир ний, пи сма кни жок свя тых, же бывыйтизтемря вы по ган ской!

CODA
rit.

S. 21 2. же бывыйтизтемря вы по ган ской! же бы выйтизтемря вы по ган ской!

A. же бывыйтизтемря вы по ган ской! же бы выйтизтемря вы по ган ской!

T. 8 же бывыйтизтемря вы по ган ской! же бы выйтизтемря вы по ган ской!

B. же бывыйтизтемря вы по ган ской! же бы выйтизтемря вы по ган ской!

*Твір посвячам 1150-їй річниці місії Святих Кірила і Мефодія
На теренах Велькých Морав і Лемковини*

ГЫМН АПОСТОЛАМ

Святы Кірил і Мефодий,
Братя із Солуня (із Солуня)
Пришли до нас з світлом віри (з світлом віри), - 2
Народ окрестити (окрестити).

Бо край наш мицій, горы і долини
Прагнули віри святої, християнської,
А народ мирний, писма, книжок святих,
Жебы выйти з темрявы паганської.

Звели Братя писмо святе,
З грецького на наше (письмо наше),
Выдумали глаголицю (кірилицю), - 2
Писмо Славян наших (Славян наших).

Бо край наш мицій...

Обудили ся з темрявы
Славянськы племена (із темрявы),
Медже нима і наш народ (чесний народ)
Принял віру з Неба (віру святу). - 2

Бо край наш мицій...

През століття по час днешній
Віра Братів в нас все жива (є все жива),
Хоц нас доля не щадила (гірка доля),
Віра ся лишыла (віра свята). - (2)

Бо край наш мицій...

Минут рокы і століття,
Слава Братів вічна буде (на вік-віків),
Іх науки, вельзох трудів (велич трудів)
Народ не забуде (не забуде)!

Бо край наш мицій...

Сонце сходить і заходить

Образ II. 867 РІК

(Венеция. Трьох латинських духовних, в тым епископ ведут бесіду з Константином і Мефодійом)

єп. КАСІАНО: Мило нам вас витати. В які сторони путь веде?

МЕФОДІЙ: Штири роки уж проповідаме в державі князя Ростислава, в Коцелійовій Паннонії. Затужило ся за рідныма странами. Одтale, з Венеції ходят кораблі до Цареграду, до Солуня.

о. АНТОНІО: А ми думали, що ідете покло-нити ся Його Святої Миколайови I-му, епи-скопови Риму і голові Святої Церкви.

МЕФОДІЙ: Головом Церкви є Господ наш Ісус Христос... А поклін для епископа Риму за-правды маме. Хочеме вами передати мощы Св. Клиmenta Римского, які однашол в Херсонесі Tаврийським брат мій Константин.

єп. КАСІАНО: Чули мы о тым. I велика то для Святої Римской Церкви од вас заслуга. Та ци не красше было бы самым вам передати мощы великого нашего Святителя і такой просити благословенія Його Святої. Адже дісте в Його юрисдикції. Нашы місіонаре од давна проповідуют в варварських странах.

КОНСТАНТИН: Мате на думці страны Словенів?

єп. КАСІАНО: Так...

МЕФОДІЙ: Видно, зле проповідуют, коли князь Ростислав прислав послольство до Цареграду. Чул єм слова іх, Ростиславових послів: "Не маме учителя такого, котрий бы в нашым рідним языку віру Христову проповідал. Отже пішлив нам епископа і учителя такого, од вас бо все і на вшытки краї добры законы ідут"

о. Антоніо: Од вас, од вас! А не знате яким языком служыти треба Богу?! Дикым, варвар-ским!?

КОНСТАНТИН: Такым, котрий до серця трафлят.

еп. КАСІАНО: Чловече, повідж нам, як міг єс створити Словенам писмо і вчыш го, чого никто інчий передтym не нашол, не чынил, ани Апостолы, ани папа Римскій, ани Григорій, ни Гіеронім, ни Августин? Мы знаме лем о трьох языках, якыма годно ся в писмі Бога хвалити, а то в єврейским, грецкым і латиньским.

КОНСТАНТИН: Не ідет ли дощ од Бога на вшытых рівно? А сонце ци не так само вшыткым съвітит? Ци не дыхаме вшытхы повітром єднако? Товды – як не стыдате ся три языки лем узнавати, а вшыткым інчым народам і бесідам шліпымса і глухыми кажете быти? Речте мі, ци Бога мните быти так слабым, же дати не може, ци так завистливым, же не хоче? Знаме адже вельо народів, якы писмена свої мают і Богу славу oddают, каждый в рідным своим языку; а сут то: Армены, Персы, Аваэзы, Іверы, Сугдаі, Ґоты, Хозаре, Єгыптяне, Сирийці і інчы многы... Кед вшытко єдно не годни сте на тій основі оне розуміти, з Книг познайте істину. Адже Давид такыма словами кличе: "Пойте Господеви вся земля, воспойте Єму піснь нову", і дале - "Хвалите Господа всі языци, похвалите Єго всі людіе, всяко дыханіе да хвалит Господа". Марко же рече: "Знаменія же віровавшым пойдут, іменем Моім бісы ізжденут, языки возлаголют новы." Товды і до вас бесідує, книжники і фарисеі, облудники, бо замыкате пред людми царство небесне; сами не входите і тым, што ввойти прагнут, возбраняте!.. Кед бы мертвы музычны інструмнеты, як пищалкы, гуслі, не выявляли ріжниці тонів, то як же мож бы познати, што ся на них выгрыват? Так і вы, кед языком не выповісте слова зрозумілого, як же має быти зрозуміле, што гварите? Бесідувати будете товды до вітру... Коли возглас твориш, як же тот, простий человек, має ти одповісти "Амин", кед не розуміє, што бесідуеш?.. Волію в церкви пят слів лем вымовити з участю розуму, жебы і інчых повчыти, як тисячы незрозумілых в екстазі вознести... Братя! Най не буде діти-нячий розум ваш, зліст ваша най буде дітиняча, а розум дозрілый!.. Адже Бог не єст Богом незгоды, але миру. I – як гварит Павел Апостол – каждый язык най голосит, же Господом є Ісус Христос во славу Бога Отця. Амин.

ХОР: *Сонце сходить і заходить,
Ту сме, ту сме, ту.
Од вік-віка, од правіка
сонце сходить і заходить,
ту сме, ту сме, ту сме, ту сме, ту!*

НАПРАТОР: Уж о пілтора рока по преславній апології славяньського языка перед латинниками в Венеції, пришло Константинови-Кирилови на 42-ым році життя, 14 лютого 869 рока, лишыти tot съвіт. Нич перекрочнул земскій поріг, звернул ся до Мефодия: "Так то, Брате, быви мы як пара запряженых волів, єдну борозду сме тягнули. Днес я падам при загороді, віку свого доконавши. Ты же, хоц як любиш свою Гору, не посьмій лишыти для ней нашого діла." Не лишыл Мефодий. Хоц дуже старший од брата, 16 долгых, якже трудных років тягнул борозду сам. Вмер 6 квітня 885 рока як Архієпископ Великоморавії. Діло його, діло Святих Братів, хоц знищено через латинників на землі посіву, мало розквитнути по єй окраїнах, на безконечных просторах більшости славяньських земель.

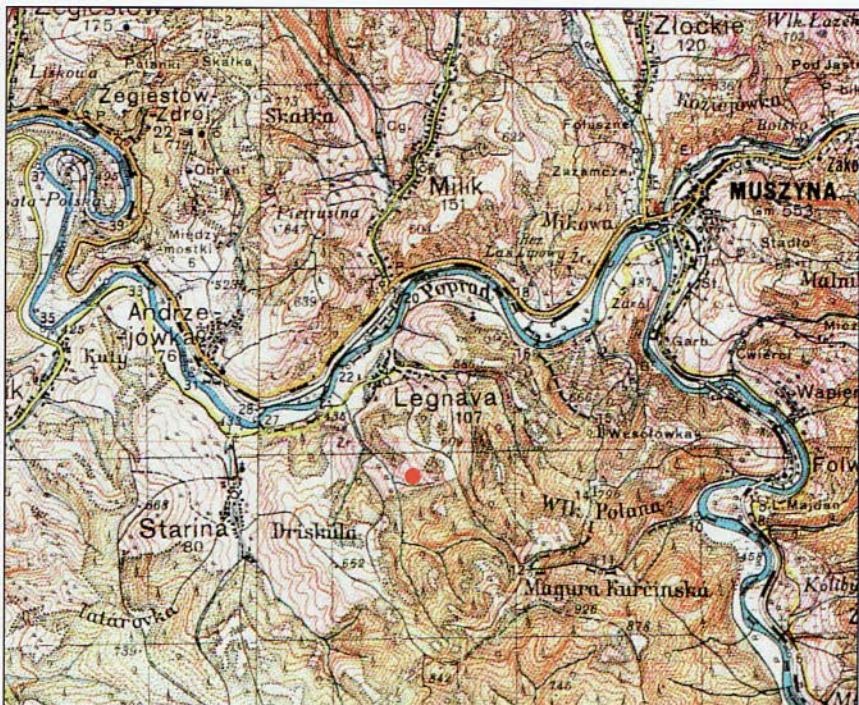
МИХАЛ ПОПОВИЧ

Монастыр на горі Остріж при Легнаві з 1323 рока

(690. річниця першого писемного спомину)

З великим інтересом о політъгній розвій Русинів росне рука в руці і їх постерігання історії, релігії і культури. А тут нам приходять на поміч своєму істориом центри духовного життя – монастири.

Єдним з таких, що були вибудуваны в части Карпатской верховини, названой Любовняньском Гором, был монастыр на горі Остріж, близко Легнавы. Не стоял на місци просмыку, де ріка Попрад зберат ся лишыти Словенъско, але на барже скрытым пілнічно-західнім горбі Курчыньской Горы, де поміч пустельникам була о велью потрібнійша. Было то місце дост далеко сковане в лісах. Монастыр мал свій гірскій потік, котрий напавал чистом, быстром водом заставлений рыбник. В ним было все достаток рыб, наіманых в Попраді і потоках, жебы монахи мали дост рыбятины на приправу пістной стравы. Кед же тата страва була облюбленом пожывом самого Ісуса Христа і його апостолів, остріжськи пустельники нашлідували іх приклад. Справували ся подля чыну монахів, правилами, законами, котры про них списал Св. Василий, епископ і ісповідник. Монахи робили на придлених роботах. В монастырі стримували ся при Божых службах. (...) Головном роботом монахів-освітніків было забезпечыця достатку церковных книг і інчай релігійной літературы, але і світского повчальны чытаня – а то было мож досягнути лем переписованьом. Так переписували цілы книги Святого Писма. Інчы части перекладали з грецкых оригиналів. Велику увагу надавали церковній історії. Каждого монаха посылали раз за жытia на доляшну навчальну дорогу до інчых монастырів, жебы там здобыл выжше знаня. Барз жадане было знаня світовых богослу-

Легнава і околиці. ● - правдоподібне місце положення монастиря.

жебных языков: гебрейского, арамейского, греческого і латинского. В тых языках уж были подрібні оправцовани джерела познання, освоіння християнської правой віри. Великій вплив мала на люди книга Жывоты святых – отців, учителів віри, мучеників і ісповідників (вызнатців).

Менче освічены монахи робили на полю, в лісах, при ковалських і інчых дільнях, снажыли ся выпестувати і выробити вішытко сами. І так монастыр ся снажыл быти во вішытком самостарчальным. Лем што монахи пришли на то, же Курчынська Гора має значны засобы вапенца, высадили на ній одповідні сорты винограду, котры принесли з інчых краів. Прияло ся і зародило. Сами ся стримували од питія вина. Потрібовали го при обрядах Божай Службы і про околичне насеління. Треба повісті, же проходили ту і цінны одвидыны. Монахи, котры были звыкнены вести аскетычне жытія, были знаменитыма знальцями кон-

сервуваня стравы. Знали велью сортів страв, котры вытрымали два-три роки і веце і не стратилинич на якости і смаку.

Монастырь при Легнаві в часі, коли на територіі Шараша не было епіскопа, забезпечал околичны фарности вшыткыма потребами при выполненню богослужынь, головні на Верхнім Шарашу.

Історик Александр Товт початкы екзистенцыі споминаного монастыря кладе до XI століття. І досправды, при Штефані I находиме відоміст, же медже позванымі священникамі, які шырили християнство на Уграх, были ай монахы і учены з Греції. Дакотры му приписуют ожывіння монастыря Матери Божай в Веспримі, Мати Божай в лісі Баконы. Жена Андрія I. нашла монастырь на горі Настав, ей муж Андрій зас завюв монахів славянского обряду до Вышеграду.

Потім ся число монастырів грекославянського обряду звыпило. Острізкій монастырь дожыл ся розквіту за короля Імріха, кед в 1204 році было велью грецьких монастырів, але лем єден латинській.

Діяльніст Острізкого монастыря была шыроко-далеко знана, кед выросло уж нове покоління, выховане монахами, а збійницькі дружины охабили підземны склепы на Дубным Камени. Занікли на Курчынській Горі огні, закладаны на чест там пануючої медведиці Мартінкы. Гордо ся тыхыл над Легнавском долинов Острізкій монастырь, з котрого мож было видіти до выглядців напротив стоячого монастыря на мушинськым боці, в селі Щавник (радше Милик - П.Т.).

В XII і XIII. столітях, кед доходило гу частым супружым звязкам медже владарями з Польцы, Галичыны і Угор, а єден із свадбяных партнерів был грекославянського обряду, супругы часто затримували ся в Острізкым монастырю, жадали даякы службы, і были ім даны.

По часі росквіту настали неприємны часы, з которых ся монастырь не спамятал. Гора Остріж, ся, якбач, зосунула. При посвяченым місци люде побудували прекрасну капличку. І не лем она документує колышню славу Русинів, але і легнавска церков, і мінеральна вода, котра была обліобена во вшыткых старославянских монастырів контуберніях. ●

Видок на горы при Легнаві знад лемківського берега Попраду.

Церков в Легнаві.

Тридцять років минуло од першої Лемківської Ватри.

(основи факти з історії перших Лемківських Ватр)

— Організацію І Лемківської Ватри полагодили в Уряді Гміни Устя Горлицьке Володислав Грабан і Петро Трохановський. На основі поданого ним писма Ансамблю Пісні і Танця „Лемковина” з дня 15.07.1983 („Лемковина” була товді єдином нашом інституційом посідаючом печатку; зреєстровано і на основі спілпраць з „Лемковином” заложили мы організувати Лемківську Ватру), Начальник Гміни Устя Горлицьке ДЕЦИЗІЙОМ з дня 26.07.1983 зозволил на:

„zwołanie i odbycie zgromadzenia w formie obozu doskonalenia poziomu artystycznego młodzieży w dniach od 12.08 od godz. 8.00 do dnia 14.08.1983 do godz. 20.00, na polu biwakowym w Czarnej. // Przewodnictwo nad zgromadzeniem obejmie Ob. Piotr Trochanowski (...).”

— Хоць імпрезу одраз названо „Лемківська Ватра”, таком тіж назвом окріслила ю преса, офіційні в урядових документах назва тата появила ся в зозволінію на другу з ряду імпрезу. В Децизи Начальника Гміни Устя Горлицьке з дня 3.07.1984 написано:

„(...) zezwalam na zwołanie i odbycie zgromadzenia w formie imprezy kulturalnej pod nazwą „Łemkowska Watra 84” w dniach od 20 - 22 lipca 84 na polu biwakowym w Uściu Gorlickim. /Czarna/

— В писмі Ансамблю „Лемковина” до Заряду Кружка Стоваришыня Лемків в Креници, з дня 10.01.1990 м.ін. написано:

„Zespół P i T „Łemkowniny” firmował siedem kolejnych „Łemkowskich Watr”, teraz zaś mając na względzie fakt założenia przez Wasze środowisko własnej statutowej organizacji czujemy się w obowiązku prawnego przekazania Wam imprezy, która zresztą zawsze była, biorąc pod uwagę prawa autorskie - Waszą moralną własnością.”

*Чом ся так не стало – напишеме (може) по наступных двадцетюх роках.
Як дозріє час. – так повіли мы пред десятюма роками в „Бесіді”. Маме отже іщи десят років резерви. Ци даколи напишме? Ци треба?*

На дальших странах знимки з перших Лемківських Ватр ⇨⇨

STATUT

Z J E D N O C Z E N I A   L E M E D R C V Z T A

N o z d z i a ɼ I Postanowienia o

Zjednoczenie Lemków związało się samorządnym stowarzyszeniem 7 kwietnia 1989 r. i po 5.1 Na podstawie art. 8 ustawy z dnia 10 grudnia 1988 r. o zgromadzeniach /Dz.U. Nr. 20, poz. 89/ pkt. 5 rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie statusu naczelnika gospodarczego po rozpatrzeniu podania "Zespołu Bieszczadzkiego" z Bielska-Białej z dnia 15.02.1983 D E C

Uście Gorlickie dnia 3.07.1984 r.

- z e w a l a m :

na zwołanie i odbycie zgromadzenia w formie obozu doskonalenia roku 25, ust.

1. Terenem działania EJ na poziomie artystycznego młodzieży, w dniach od 12.08 do godz 8.00, na dnia 14.08.83 do godz. 20, na polu biwakowym w Czarnej. 1978/89/

2. Siedzibą władz naczęcia Przewodnictwo nad zgromadzeniem dnia Zespołu Pieśni i Tańca "Lemkowsyna" z Krynica ul. Kraszewskiego 36/3 20.06.1984 r.

3. Zjednoczenie używa pieczęci naczyniący zgromadzenie : [redakcja] Przewodniczący jest za i odbycie zgromadzenia w formie imprezy kulturalno - artystycznej.

4. Zjednoczenie ma prawo Nieprzerwane przestrzeganie przepisów "Lemkowska Datra 84" w dniach od 20 - 22 lipca 84 na polu biwaku w Uściu Gorlickim. /Czarna/

których obszarem działalności jest za i odbycie zgromadzenia w formie imprezy kulturalno - artystycznej.

5. Zjednoczenie może pr Nieprzerwane przestrzeganie przepisów "Lemkowska Datra 84" w dniach od 20 - 22 lipca 84 na polu biwaku w Uściu Gorlickim. /Czarna/

twarzystu kulturalnego takie towarzystwa. Nieprzerwane przestrzeganie przepisów "Lemkowska Datra 84" w dniach od 20 - 22 lipca 84 na polu biwaku w Uściu Gorlickim. /Czarna/

6. Zjednoczenie jest od Kodeksu Wykroczeń. Przewodniczący zgromadzenia zgodnie z art. 12 ustawy o zgromadzeniach odpowiedzialny jest za przebieg zgromadzenia i obowiązany ją nad przestrzeganiem przepisów ustawy oraz przeciwdziałać wszelkim wykroczeniom.

Od niniejszego pośrednictwem tut. urzędu w terminie 15 dni od daty zwożenia i art. 14 ust. 1 raz

Rozdzielność II

Celem Zjednoczenia jest
działalności kulturalno-
skiciskich społeczności

1. W oparciu o liczne p. 1. wnioski o wa
2. Otoczyć troską zabyt 2. Posterunki MO Uśc
architekturę, malarstwo, muzykę, twórczość l
szczególności zespół "Ziemkowna" i Region
Łemkowinie.

3. Wpływac na rozwój nauki
4. Popularyzować amatorski
    noś kulturalno-kształcicielski
5. Inspirować badania naukowe
6. Corocznie organizować "Watrę". W 1983 roku jako inicjatorzy i faktyczni organizatorzy I "Łemkowskiej Watry" zatrudnili się w osobach Włodzimierza Grabana,
Piotra Trochmanowskiego i Aleksandra Słomkowskiego zwieńczenie się
Ljednoczenie realizuje swoje nasze przyjęcie patronatu nad imprezą. Zespół Pieśni i Tańca "Łemkownina"
1. Organizowanie spotkań kulturalnych siedem kolejnych "Łemkowskich Watr", teraz zaś mające na względach wieczorków literackich fakt założenia przez Wasze Urządzenie własnej statutowej organizacji towarzyskiej i zabaw tanecznych osuszymy się w obowiązku prawnego przekazania Waszej imprezy, która
2. Organizowanie kursów o charakterze zawodowej, biorąc pod uwagę prawa autorskie - Waszą zasadniczą
i spotkań dyskusyjnych. własność.
3. Inspirowanie nauki języka ukraińskiego w szkołach gdzie zamieszkuje społeczeństwo Łemkowskie.

Bielanka; 1990.01.10.-

Digitized by srujanika@gmail.com

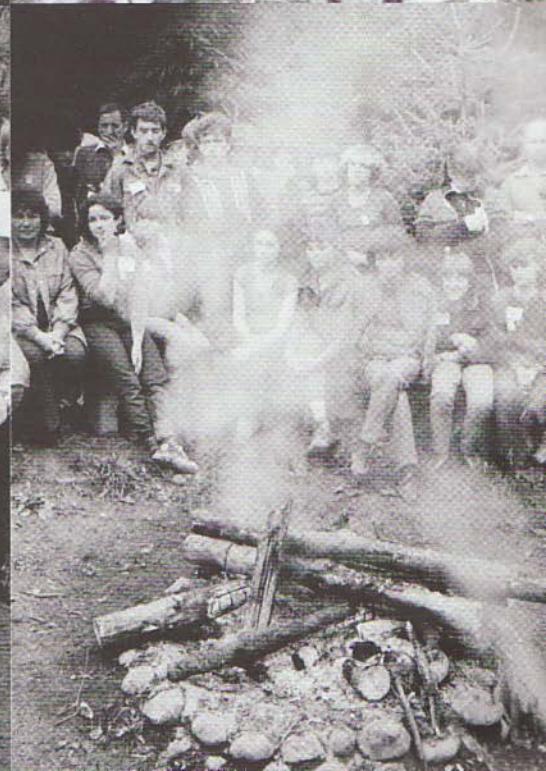
Ad Koła w Krynicy

SC Krywica

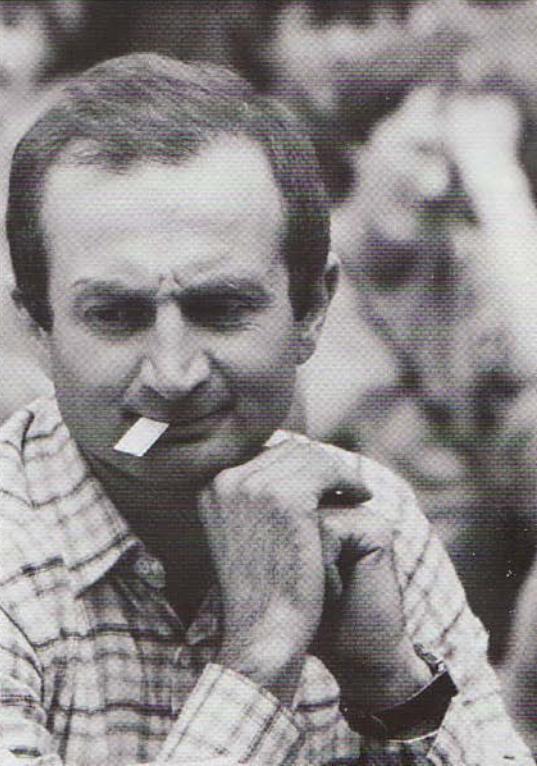
post 1623

ЧАРНА 1984

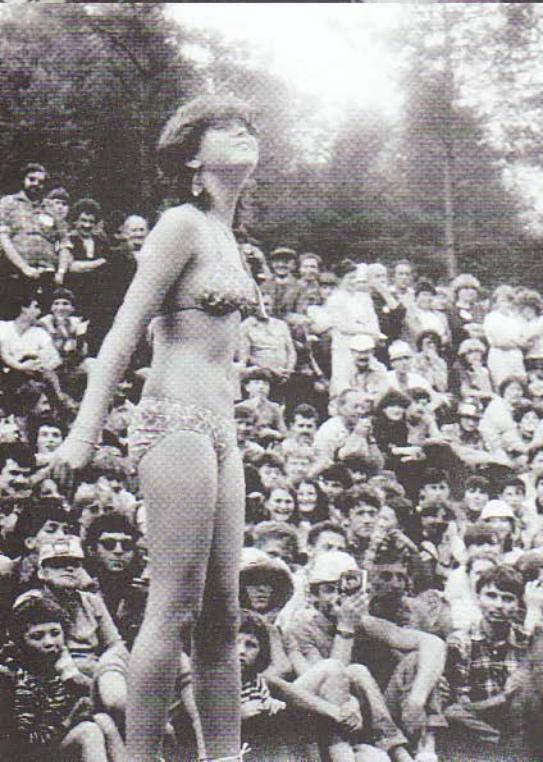

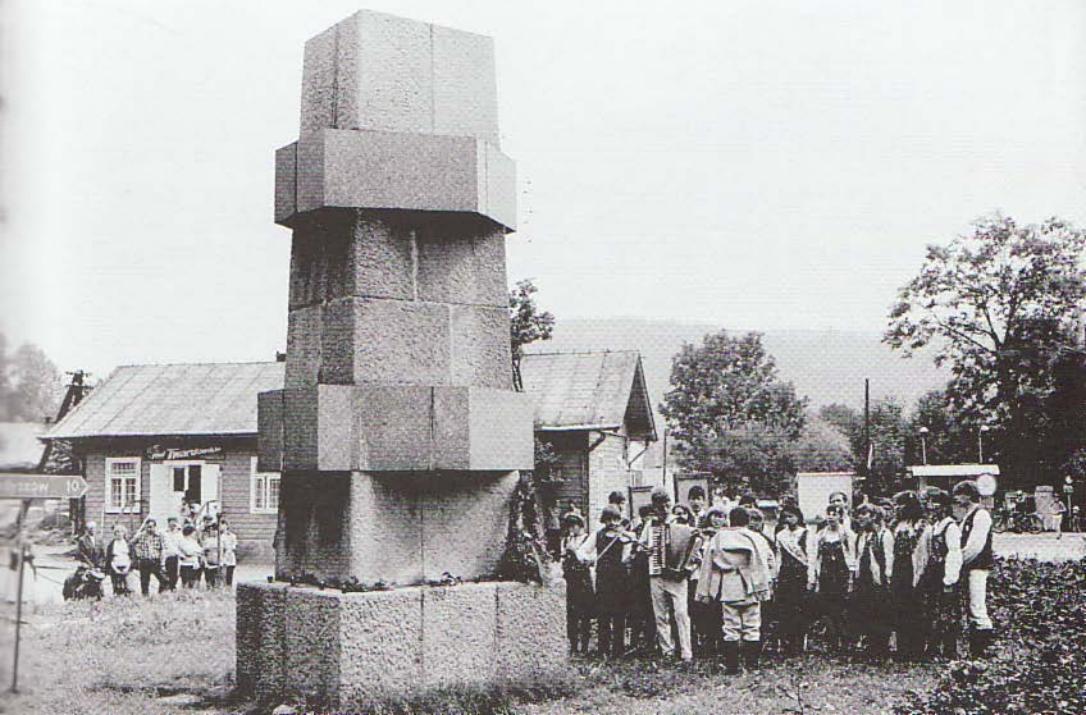

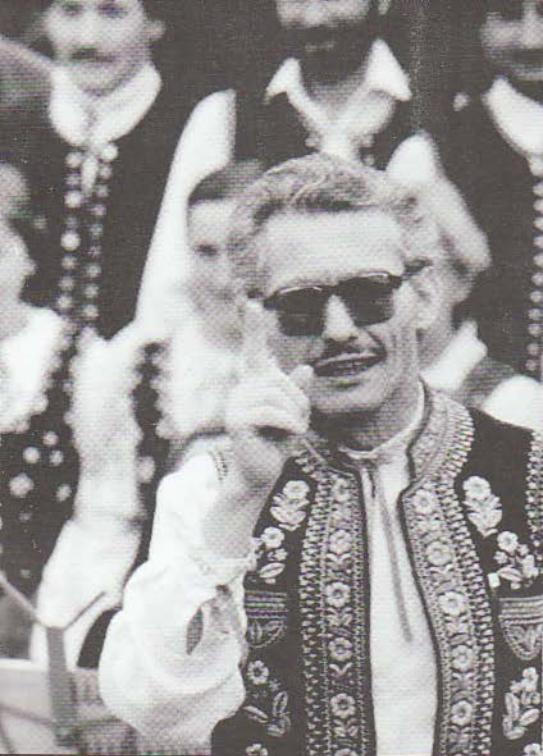

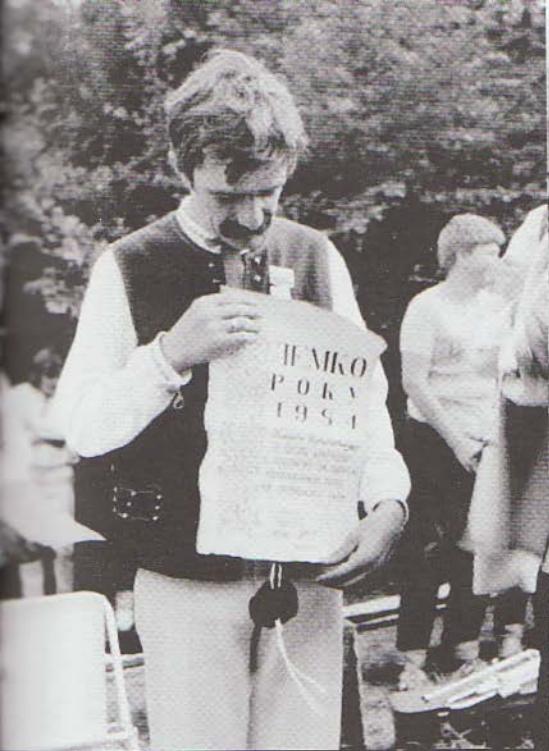

ГАНЧОВА
1985

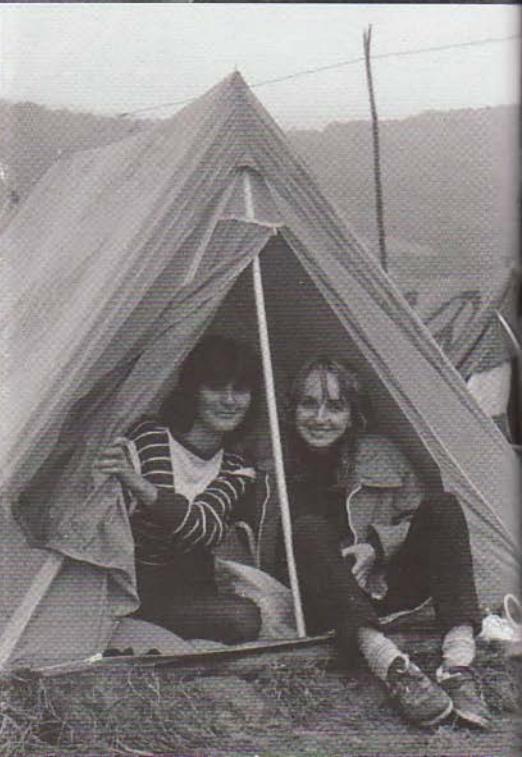
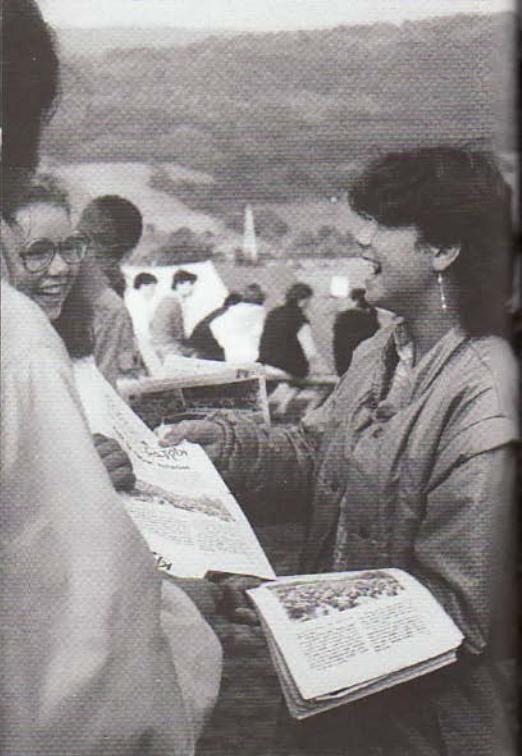

ŁEMKOŃSKA WATRA '84
w obiektywie P. Bolesława

АЕМКИВЕКА ВАТРА

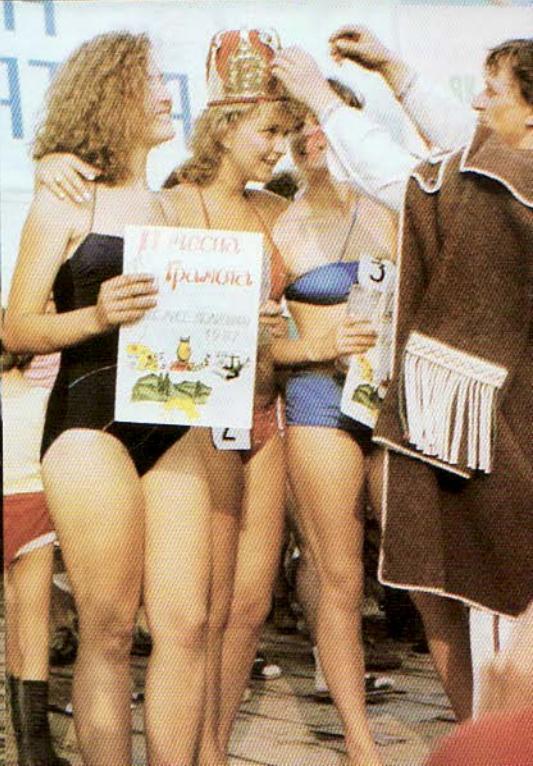
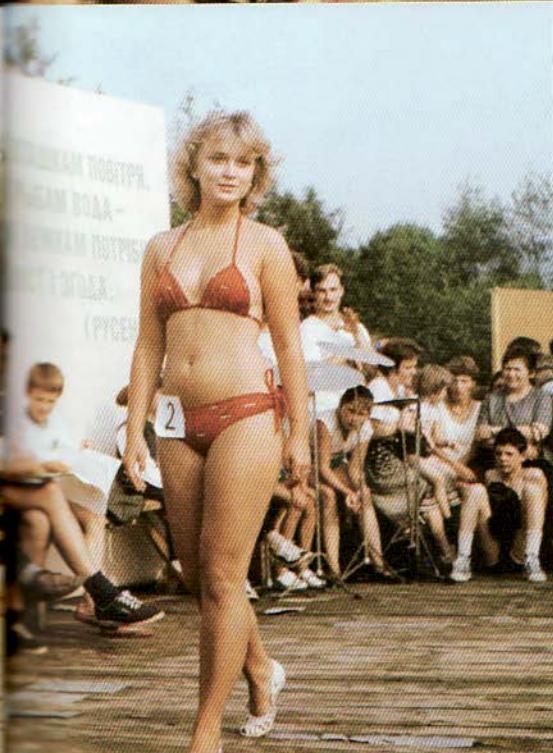
БОРТНЕ 1987

Вшыткы знимкы авторства Петра Басалыгы

Голос Ватри

ВЫДАННЯ ПОСВЯЧЕНЕ ЛЕМКІВСЬКІЙ ВАТРІ І КУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЕМКІВ

20.07.198

ЧОМ І ЧЫМ ГОРІТ ВАТРА

Рівно двадцять років тому Добрій Бог поз-
волив мі першыра відійти гори. Намі Гори, єдині
на світі, які серце піже великим буквом. До-
брій Бог - лем Він знов ім іх кохав.

Во чреві матері виїздили ми в них. Не дали
ся вродити серед черкоту потічка, немовлячими
очышма раз лем хоць пісвіти на зелені верхні
Лемковини. А запаметав бым іх. Не дей! І треба
било, уж коли ся мило, уж там ходіти за ви-
ньком, потігнати іх рукав і юмни рабат сінати:

- Нянечка, нянечку, а нарісоўте мі Чермо;
мамусю, а Грибів більшік од Лігниці?

І малювали начою олуком і словами гори,
мамина пісня чум ялиц родима, сживляла. Довгі-
ма зимовыма вечорами лудніла Герикове корчма,
выгонами сильні вічністі блукали. І росли в моім
маленьком серці гори велики, штораз більші,
повни таємниц і болю. Росла любов, духовна, без-
тілесна. Лем предмету той любові довго не су-
джено было обнайти очамі, дікнути, притулити.

Але пришов такій час, такій ден, коли до-
брі, літні уж родиче повіли:

- Іхайте, синочки, дэвбераме самі сіно,
іхайте!

О першій стрічі з горами писав ем давно,
давно тому на „Лемківскій Сторінці“ (може то
бывають імені „Лемківське Слово“). Мам не змір-
ну охоту і телер, в перспектыві років поділі-
ти ся тамтими перекітами, але мам одночасно
свідоміст, што я можу заніти дуже місце на
сторінках „Голосу Ватри“, голосу, який зродив
ся в тяжких болівнях і якій час можливіст зе-
звучати лем раз до розу. Слівце лем речу! За-
ворожили мя жывы горы! І мусіс ся одвиджуваць
іх кожного року.

Пришов і такій час, такій ден, коли вер-
нули мя до гір на завсё. Не до рідного села,
бо там не било для нас місци, але і ту,де міс-
це ся нафло, яличкі рідним шумят.

Черкнув ем тых пару слів о собі, о своїх
мріях, о надіях, які ся по часті сповнили.
А кілько було подібных мі, кілько було таких,
котрим не менше, а може барже не давала хыт
безмежна туга? Було і ёх сотки, тисячн. Як
писав Семан Мядзелян - в погідний ден позера-
йт на Сніжку в Карконошах і біль ім гырта-
давіт.

Чом не зобразіти разом? Чом не поділити
ся перекітам, не зрадити надій? Втвары, які по-
співальні - легкім стає ся ден.

Ходили, блудили головом такы думки, але
треба било іскорки, жебя рознітила сіген, жебя
запалила любов тых соток, тисячі сердц. Жебя
розгоріла великом, стихійном ватром, великої,
спільнай любові.

І пришов час і вродив ся такій ден. В ел-
ній з соток перебесідуваних годин рух до мя
Владко Грабан:

- Петре, зорганізуйме влет лемківской мо-
лодескі!

- Зорганізуйме!

Од думки до діла дорога далека. З двох
кирмаків не накладе огня. Та камля ся юменька
шыркі дум, які в міру своїх можливости по-
могли. Розгоріла іскра. Именно тому поломени,
тій стихії - „Лемківска Ватра“!

Спомнила надій, принесла очоч. Того року
молоды лемки уж самі приходили, просили: „Дайте
нам даць роботу!“

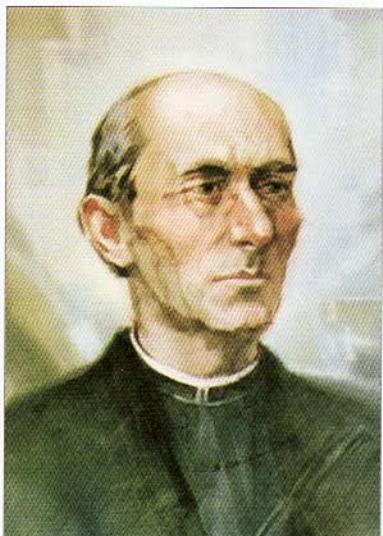
Б робота! Не бракне ей никому! Роки зй-
дуть, нач забодачены лемківски душы замутят
дородныя якім.

Ябере нас II Лемківска Ватра. Не знесе
сна одраз віткіх високих преград, якімы нас
доля поділіла. Та може однайде тото зеренце
неродной мудrosti, яка хоронила нас тисяч літ
і заховела до днесь.

Прийд гу Ватрі! Горіт она шырм поломен-
нем бесконечной лемківской любові. Прийд гу
Ватрі, гу светому сіген, согріш руки і душу.
Понесем тепас до рідной кыні і на чужыні!

БОГДАН ГОРБАЛЬ

Священник Владислав Хыляк (бортнянський період писменника)

В 1870 році бортнянську парохію перенял отець Владислав Хыляк.¹ Вродил він ся 27 липня 1843 рока в родині священника Ігнатія Хыляка (1808-1890) пароха в Вірхомли Великій. Тот зас був сыном Микиты? (Niceta) і Marii Trohanovskoy z Biłszarewicz? (?). В другим році життя Владислав Хыляк stratił маму, Єфросину з Париловичів (1813-2 IX 1845), котрой родичами были священник Іоанн Парилович (1779-1838), парох в Вірхомли i Domicella Czurniańska.²

Владислав Хыляк вчыл ся в нижшій гіманзії в Новим Санчы

¹ Про отця Хыляка писали: А. Пыпин, "Особый русский язык," *Вѣстник Европы* ир 11 (Москва, 1888): 354-372; О.А. Мончаловский, "Владимир Игнатьевич Хиляк (Лероним Аноним)," в *Последнія произведения В.И. Хиляка* (Львов, 1894): 5-19; Євген Федоренько, "У вінок пам'яті співця Лемківщини," *Лемківщина* 15:3 (Clifton, N.J., 1993): 18-20; Олена Дуць-Файфер, "Владислав Хыляк," *Лемківський календар* 1993 (Krynica-Legnica, 1993): 40-47; Andrzej Ksenicz, "Wołodymyr Chylak – zapomniany dziejopis beskidzki," в: Marian Ściepuro, ред., *Literatura Słowian Wschodnich: tendencje rozwojowe i przewartościowania* (Zielona Góra, 1999): 123-131; Іван Красовський, "Володимир Хиляк – співець зелених Бескидів," *Лемківський календар* 2003 (Львів, 2003): 51-60.

² Знимку з книги народженых Вірхомли де згадує ся народження Владислава Хыляка і інчи джерельны матеріялы про ту парохію передал мі Jim Stamm. Од него походята тіж неомало вшыткы генеалогічны інформациі про родинны повязаня о. Владислава Хыляка. За вшытко того йому ту красьні дякую. Бортнянськы метрыкальны книги придал і поділіл ся ним зомнім Alan Doyle Horbal за што йому барз дякую.

і в наступній в Пряшеві а пізніше студіювал теологію на Львівському Університеті. Закінчив едукацію в Перемишлі. Його троє братів: Штефан (1836-1915)³, Константин (1839-1898)⁴ і Юліян

³ Адмініструвал він парохію в Гладишові (1862-1865) і також був парохом в Новиці (1865-1873), Мацьні Великій (1873-1890) де теж був біцьким деканом (1880-1890) і Стебнику на Дрогобиччині (1895-1915) де теж був деканом (1893-1902). Dmytro Blažejovskýj, *Historical Šematism of the Eparchy of Peremyšl Including the Apostolic Administration of Lemkivšcyna (1828-1939)* (L'viv, 1995): 890. Його женом була Олена? (Eleanora) з котром мал штомайменче четверо діти: Марія (вр. 1866), Мелянія (1867), Штефка (1869) і Ігнатій (1871-1948). Інформації передал Jim Stamm.

⁴ Адміністрував він парохію во Фльоринці (1863-1864) і в Війковій (1864-1869) і також був парохом в Радоцькі (1869-1880), Мокнацькі Нижній (1880-1894) і Літинії (1894-1898). Dmytro Blažejovský, *Historical Šematism...*, с. 889. Його женом була Theophiliea (гм. 1883 в Мокнацькі Нижній?) і мали штотайменече троє дітей: Анатоля

(1841-1885)⁵ тіж остали священниками (четвертий брат гмер молодо) а обі сестри оддали ся за пізнішых священників. Йоанна була женом отця Тита Дуркота (1837-1894),⁶ а Марія отця Михала Рыдзая (1822-1892).⁷ Третя сестра Олена (вр. 1845) гмерла молодо. Гордил ся певно отец Ігнатій своїма дітми.

Спомнімиме тіж што отец Владімір Хыляк був двоюрідним братом супільного і політичного діяча отця Гавриїла Гнатишака (1850-1916)⁸ і такої уїком др Ореста Гнатишака (1887-1942), предсідателя Лемко-Союза (сына о. Гавриїла і Теодори Копистяньской, 1858-1906). Був тіж уїком священника Йоанна Хризостома Дуркота (1870-1931)⁹ а його інчым двоюрідним братом бути священик Димитрій Хыляк (1866-1955)¹⁰, долголітній парох в Ізбах і лемківській релігійній і політичній діяч.

Перед рукоположыњом (1866) през єпископа Тому Поляньского оженил ся Владімір з Ангелином (20 IV 1846-1--), дівком отця Петра Дуркота (1800-1868), пароха в Ізбах. Першом парохійом отця Хыляка були Долини, але уж два роки пізніше, по

(вр. 1863), Анатоля? (1867-1868) і Петра (1867-1911). Женом того остатнього була Корнелія Руди і мали они штонайменче троє діті: Владімір (1892), Адам (1893) і Йосиф (1894). Інформації передал Jim Stamm.

⁵ Адмініструвал він парохію в Бонарівці (1864-1865) і в Близянці (1866-1873) і такої був парохом в Новици (1873-1880) і Тихани (1880-1885), де гмер в молодым віку. Dmytro Blażejovskyj, *Historical Šematism...*, с. 889. Женатий був з Марійом Ющакевич з котром мал сына Теодора вродженого в Новиці в 1878 року. Про інчі діти не знаме. Інформації передал Jim Stamm.

⁶ Був він адміністратором парохій в Долинах, Злоцьким і Поворознику, а пізніше парохом в Воли Цеклинській (1873-1894) і дукольським деканом (1885-1894). Dmytro Blażejovskyj, *Historical Šematism...*, с. 631. Мали они (медже інчими?) сына Йоанна Хризостома Дуркота (1870-1931?), пізнішого священника, котрого женом била Юлія Менциньська. Інформації передал Jim Stamm.

⁷ Був він адміністратором в Лосі (Горлиці) і пізніше парохом в Ліщинах (1855-1873) і Фльоринці (1873-1888). Dmytro Blażejovskyj, *Historical Šematism...*, с. 824. Мали они (медже інчими?) поті діти: Єфроска (вр. 1856), Лев (1858-1859), Анастазія (1859), Гонората (1861) і Михал (1874). Інформації передал Jim Stamm.

⁸ Сестра отця Ігнатія Хыляка Юліянна вишла замуж за газду в Вірхомли, Пантелеймона Гнатишака. Мали они п'ятьох сынів: Штефан (вр. 1844), Михал (1846), Антоній (1849), Йосафат (1952) і власне Гавриїл. Інформації передал Jim Stamm.

⁹ Його няньо о. Тит Дуркот женатий був з Юліянном Хыляк, сестром Владіміра. Інформації передал Jim Stamm.

¹⁰ Його няньо Василь був братом о. Ігнатія (мамом була Пелагія Ярошак). Інформації передал Jim Stamm.

смерти тесьця, назначено го адміністратором в Ізбах. Одтамале пришол до Бортного (1870), де як ся здає вродило ся осмеро його діти але на жаль троє тіж ту гмерло. Вшыткых діти мал єденадцетро але лем осмеро з них пережило дитячы роки. Здає ся, же в Долинах вродили ся Мирослав¹¹ і Віктор. В Ізбах вродила ся Віра (15 IV 1869), а в Бортным решта діти: Іполит (4 V 1871),¹² Нестор (13 V 1873), Софія (1 VII 1874), Владімір (1876-1962),¹³ Теофіль (23 V 1878-17 I 1879), Надія (16 XII 1879), Любов (1 XII 1881), Орест (19 IV 1884-23 V 1885) і Сергій (31 VIII 1888-11 I 1890).

¹¹ Вывчыл ся на учытеля і працуval в Мішані. Початком I Світової Війни арештуvаний і посланий до Талергофу. В 1915 року з лагру одосланий до війска (в Кракові). Дальша його доля не є знана. Роман Мирович, *Именной указатель жертв австро-венгерского террора в Прикарпатской Руси 1914-1918 гг. Буквы С.Т.У.Ф.Х.Ц.Ч.Щ.Э.Ю.Я* [.pdf] (Львов, 1971): [169].

¹² В 1891 році закінчыл гімназию в Яслі. Пішол слідами вітця і в січні 1896 рока бýл рукоположений. В лютym 1896 рока назанчено го на парохію в Сокали, здає ся, же лем на коротко [„Хроника,” *Вістникъ Перемислької Епархіи* нр. 2 (Перемишль, 1896): 10] През першы два рокы бýл згідні з єдным джерелом помічником пароха [Dmytro Blażejowskyj, *Historical Šematism ...*, с. 889.] а згідні з інчым парохом [Юрій Стецік, „Історія Нагуєвич – Родинного села Івана Франка (до кінця XVIII ст.),” *Дрогобицький краевидавчий збірник* 9 (Дрогобич, 2005): 28] в Нагуєвичах Вижніх в Дрогобицьчині а в 1898 році обнял адміністратуру парохії в Літині, де власне гмер парох, його стрыко отец Константин і де правдоподібні мешкала його мама. Уж однаке в 1899 році назначено го асистентом пароха в Старым Самборі а в 1901 році остал катехетом в Самборі. Релігії вчýл там през понад чвертку віку але утримувал звязки з Лемковином. 13 VII 1908 рока побіч латинських священників правил службу божу “Na Puszczy” в Дукли в часі керменну по посвяченню там нового костела. [о. Krystyn OFM, “100-lecie poświęcenia kościoła ‘Na Puszczy’,” *Nowy Przegląd Wszechncki* 15/9/10 (Gorzów Wielkopolski, 208): 46.] Початком I Світової Війни *Діло* (13 i 21 VIII, 1914) і *Слово Polskie* (8 VIII 1914) подали вістку о його арештуvанню, але не бýло то правдом. [Роман Мирович, *Именной указатель жертв австро-венгерского террора в Прикарпатской Руси 1914-1918 гг. Буквы С.Т.У.Ф.Х.Ц.Ч.Щ.Э.Ю.Я* [.pdf] (Львов, 1971): 168] Разом з (Лемками?): Онуфрийом Тачом і Романом Юрчакевичом провадил бізнес “Ryżnusa” (*Wytwórnia towarów kościelnych*). Існуval він od 1892 рока а працуvalo в ним 11 осіб. [*Księga adresowa przemysłu, handlu i finansów* 1922 (Warszawa, 1922): нр 17858.] На пенсію перешол деси перед 1928 роком, але аж до смерти вчýл релігії.

¹³ Скінчыл правничи студії і іць перед I Світової Війною бýл судьом в Самборі. 21 VIII 1914 рока *Діло* подало, же піддано його домовому арештуvанню але він сам тому пізнійше заперчал. Бýл остатнім сеньором Ставропігійского Братства. Похороненій на Личаківським Цмінтарю. Роман Мирович, *Именной указатель жертв австро-венгерского террора в Прикарпатской Руси 1914-1918 гг. Буквы С.Т.У.Ф.Х.Ц.Ч.Щ.Э.Ю.Я* [.pdf] (Львов, 1971): [167].

Maria regina 187								
7. 4 th 1875 29 Hippolitus	1. 1.							
Obl. Maria Szmygał de Szmygał								
Baptizavit Antonius Jacobus de jure Confirmauit J. A. Blazquez de jure Parochus in Ustka reg. 1875								

Vladimirino
Chyłka administr.
Baptizatio per
venerabilem
fratrem O.
Szmygał
Simeonem
et pat. baptis.
nunc Szmygał
vixit metas.

Angelika filie
p. k. Petrow
Surplice pro
venerabilem
fratrem O.
Szmygał
baptizatio
metas.

Julianus
Chyłka
Maria
Dorota
vixit post die
venerabilem
fratrem O.

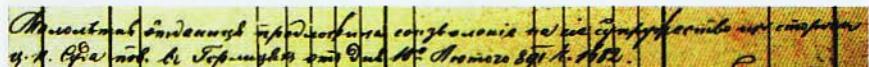
29 VI 1864 рока візитувал Бортне єпископ Тома Полянський,¹⁴ котрий як перший вписал ся в бортнянські книзі народжених кирилицьом по руски. Натоміст отец Хыляк был первым священником в Бортным котрий зачал частинно робити вписы кирилицьом в метрикальных книгах одходячы од латинки і латинського языка початково хоцькы лем по то, жебы ся кирилицьом підписати.

Молодій, навет як мала двадцет пару років, позволіня на женячку дати мусіл отец. За тых котры не знали писати вписувал съященник а они і съвідкове підписували ся крестиком. Коли хлопець был молодший од нареченой то власне йому мусіл отец дати позволіня на женячку. Коли жадне з молодят не мало ішы двадцет лроків, оба няньове давали позволіня. Початково позволіня тоты писани были по латині. Перший впис по польски зробил в Бортним отец Дубинський в 1838 року, а пізнійше ки-

¹⁴ Шематизм Греко-Католицького Духовеньства Апостольської Адміністрації Лемковщини 1936 (Львів, 1936, drugie wydanie Stamford, 1970): 38.

рилицьом писал отец Хыляк: "Малолѣтная жениха заключила супружество съ соглашеніемъ ей отца Стефана Туза даннымъ устно на дню 19/31 мая [1]888 въ присутствіи Василия Шкурата и Димитрія Воробля свидителей."¹⁵ Суд давал позвоління товды коли отец молодой (або молодого коли был молодшій од нареченой) не жил. По латині додавано перед іменом отця *p.d.* (*post delictus*) а в книзі супружеств отец Хыляк записувал: „Малолѣтня отданія предложила соизволеніе на сie супружество изъ стороны ц.к. Суда пов. в Горлицяхъ отъ дня 10 лютого [1]891 ч 1682.”¹⁶

Цекавым є додати, же хоц в Бортным тоты позвоління сут неомало під кождом паром записаном в книзі супружеств то в книгах з інчих сел здаряют ся рідко.¹⁷ Сам отец Хыляк рідко коли іх записувал коли был парохом в Ізбах. Цы то власне в Бортним стал ся таким поряддным урядником? Тіж за послуги отця Хыляка по раз перший придбано в Бортним церківну печатку з написом в кириллиці.

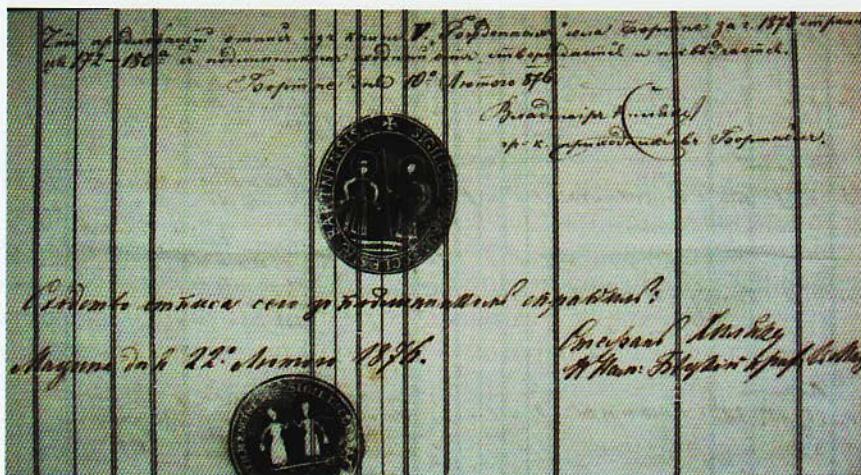

¹⁵ Ходило ту о Олену Туз, 19 котра выходила за муж 24 VI 1888 року за Андрия Воробля, 27.

¹⁶ Ходило ту о Єву Стеранку, 20 котра выходила за муж 15 II 1891 року за Павла Доклю, 25.

¹⁷ Записки з ряду інчих сел перезріл і подал мі конклузій Jim Stamm за што йому ту дякую. Згаду він, же церківны записи з Климківки мают часом осібну картку додану з деси 20 звіданнями котры ставляно молодому. Ходило як ся здає о спеціальне доходжыня коли думано, же молодий мал уж діти або мал штоси спільногого з кимси інчим з родини нареченой.

Візитаций деканальних, про котры отец Хыляк згадувал в парохіяльных книгах власне кирилицю по рускы, не было за часів його душпастируваня дуже але за то кожду перевел інчий декан: 29 II 1873 отец Філарет Кролевскій (1813-1878) парох в Устю Рускым, 23 VI 1879 року отец Віктор Саламон (1829-1913) парох в Высовій і 2 V 1885 згаданий уж брат бортняньского пароха отец Штефан Хыляк парох в Мацыні Великій.

Згідні з актом надання землі селянам викуплене мало быти *mesze*, отже оплата в зерні складана священниками за одправляння служби. В практиці однаке до того долго не дішло. В січні 1866 рока група хлопських послів піднесла справу викуплення мешного але ся тому протиставили священники. Бортне було єдним з сел, котры в тым часі подали до сойму в тій справі петицію.¹⁸ Крайовий Сойм згодил ся на викуплення мешного аж в 1872 року. По викупленю totы гроши створили капітал, котрий в Бортним за отця Хыляка в 1879 році вартал 661 рињьских злотих і 88 корон, з котрой то сумы бортняньской парох доставал кожного рока 5 процентову дивіденду. Згідні з Правом Конгруа (Kongria-Gesetze), котре регулювало стосунок державы до церкви, парохове достава-

¹⁸ *Stenograficzne sprawozdania galicyjskiego Sejmu krajowego z roku 1865/6: 45 posiedzenie 3^{ciej} sesji z dnia 8 marca 1866* ([Lwów, 1867?]): 918, петиця nr 1928.

ли тіж заплату од державы (звано єй доплатом до Конгруа), котра в припадку бортнянського пароха в 1879 році вартала 168 злотых і 87 корон.¹⁹ До того вищтого до парохії належала тіж земля.

В 1870 році основано в Горлицях запомогову організацію під назвом Towarzystwo Zaliczkowe, котре мало „zastępstwo (Nebenstelle) Banku austro-węgierskiego na powiat gorlicki.” До кінця 1897 року мало оно 1189 членів, в тым 586 газдів.²⁰ Отець Хыляк прібувал нагваряти Бортнян вступати в ряди той організації і користати з пожычок, але як ся здає не вищтки їщи товди розуміли о што в такым бізнесі ходит. Подібно декотри Бортняне пожычали гроши з каси ци ім іх треба було, ци ні. Розылти ся мала тіж здумана інформация же каса впаде і гроши не треба буде оддавати. Декотри взяли пожычку заставляючи свою землю і пару таких Бортнян в tot спосіб стратило газдівку.²¹ Незнаний з імена Бортнян писал: “Коли-б не Америка, пята часть села була би зійшла на жебри!”²²

Літературний дебют отця Хыляка мал місце в 1872 році (отже два роки по обнятю парохії в Бортним), коли то во Львові напечатано його оповідання “Польській патріотъ.”²³ Отже отець Хыляк написал веќпіст зо своїх неомало 50-тьох оповідань і повісті власне в Бортним. Не є вантплівости што його обсервациі і до-свідчыння в селі і околици мали впльв на його літерацьку творчіст. В творі “Кусникъ жизни людской” споминал бортнянську окопищо Магуру і Дзямерскій ліс а в 1892 році напечатали оповідання о бескіднику Сипку.²⁴

¹⁹ Схиматісма всего клира руского-католіческого Богом спасеної Епархії Перемышльской на годъ отъ рожд. Хр. 1879 (В Перемышлі, 1879): 95.

²⁰ Narcyz Ulmer, *Statystyka Stowarzyszeń Zarobkowych i Gospodarczych w Galicyi z W. Księstwem Krakowskim i Sprawozdanie Związków Stowarzyszeń Zarobkowych i Gospodarczych za rok 1897* (Lwów, 1898): 6, 118.

²¹ Долги і ліцьтациі маєтків були великим проблемом не лем в Бортним. В Горлицькій од 1873 до 1883 рока мали місце 152 ліцьтациі, а в Галичині понад 23 тисячы! Tadeusz Pilat, „Licytacje sądowe posiadłości włościańskich i małomiejskich w latach 1880-1883 włącznie z poglądem na lata dawniejsze począwszy od roku 1873,” *Wiadomości Statystyczne o Stosunkach Krajowych* 8:1 (Kraków, 1883): 142, 145.

²² Бортнянин, „З Ансонії, Конн.,” *Свобода* 18:51 (Jersey City, N.J., 1910): 4.

²³ Helena Duć-Fajfer, *Literatura lemkowska w drugiej połowie XIX wieku i na początku XX wieku*, Praca Komisji Wschodnioeuropejskiej PAU 7 (Kraków, 2001): 182.

²⁴ На жаль не повело мі ся дійти до тексту Хыляка, котрий напечатал він під псев-

Сипко мал походити з Мацьны Великай але мал мати своє хоронище на Корнуті. Роман Раїнфус мал його за твір літерацької фантазії Владимира Хыляка.²⁵ Про Сипка писали тіж інчы авторы, але власне в формі балад і красной літературы. Не мame джерельных інформаций про існування такого бескідника. Інтересуючым є спомнути, што в Росії голосно було о Сипку, ловком авантюристе, занимавшемся со своей шайкой подделкой денежных документов. Підшпивал ся tot Сипко під австрійского графа, котрий мал ся звати Johan Alexander Moszyński,²⁶ то зас під підпоручника Скорякова, то під богатого українського земського властителя I.A. Слипко (не Сипко). Арештувано го в 1860 році і суджено в Санкт Петербургу при барз великим зацекавліню публіки.²⁷ Неодолго влазала ся книжка *Мнимый капитан Слипко*, а Ніколай Некрасов (1821-1877) розславил го в поематі “Кому на Руси жить хорошо,” котрий писал з перервами од 1863 до 1876 року. По вказаню ся того поемату росийски селяне зачали купувати портреты того преступника, котрий стал ся народным геройом.²⁸

Ставляно тіж тезу, же отець Хыляк нич не выдумувал а же лем копіювал съвіт котрий виділ, подібні як робил то Антон Чехов.²⁹ Не ходит ту лем о його нечысленны і невелекы спомини але з тых згадайме твір *Рыбы* в котрым писал о своіх шкільных часах пропонуючы чытачови передставіти іх в *пoвѣстi писательской одеждѣ*.³⁰ В інчым автобіографічным творі *Мой Блаженнойной памяти дядъ* (*Характеристика вымершего поколѣнія*) писал він о старым дяку, котрого ту называт *Єфремом*, а з котрым співпрацувал през 12

донимом Єронимъ Анонимъ: “Сипкова поляна и заручины в болотѣ,” *Временникъ Института Славянотицкаго* 1892 (Львовъ, 1891): 102.

²⁵ Roman Reinfuss, *Śladami Lemków* (Warszawa, 1990): 104.

²⁶ Мал він подібно, будучы вояком австрійской армії, вбити в часі поєдинку поручника, котрий звал ся Zygmunt Sapieha, забрати його гроши і втечы до Росії чого не даст ся потвердити.

²⁷ “Современная Літопись: Петербургская Замѣтки III,” *Бібліотека для членія 27* (Санктпeterбургъ, Май 1860): 39-43.

²⁸ В.И.Чичеров, *Русское народное творчество* (Москва, 1959): 434.

²⁹ Andrzej Ksenicz, “Wołodymyr Chylak – zapomniany dziejopis beskidzki,” в: Marian Ściepuro, ред., *Literatura Słowian Wschodnich: tendencje rozwojowe i przewarstwocieciowania* (Zielona Góra, 1999): 15.

³⁰ Helena Duć-Fajfer, *Literatura lemkowska ...*, с. 126.

років.³¹ Можна ту съміло ставляти тезу, що прототипом того дяка був Григорий Пелеш (гм. 1892?), котрий був довголітнім дякоучителем в Бортним. Подібні як Хыляковий Єфрем закінчил Пелеш Дякоучительський Інститут в Перемишили, де вчені релігії, німецької, рускої і польської мови, географії, природи, рахунків, льогік, методики навчання і церківного съпіву.³² Здається, що до Бортного пришол він зо Смереківця де в 1843 році вродил ся його сын, пізніший єпископ Юліян (1843-1896). Мал тіж Пелеш веце діти, а векшіст з них вродила ся в Бортним, де Григорий дал початок тій славетній родині. Мамом Пелешы, а женом Григория была Йоанна (1820-1884), дівка отця Теодозия Щавинського (1786-1835), пароха Регетова і Марії дівки отця Вендрзиловича, пароха в Незнаєвій. Мал отже Григорий Пелеш родинни повязаня і осьвіту што давало йому специальну позицію в селі, подібні до той яком тішыл ся літературний дяк Єфрем.

Отец Хыляк перевюл векшіст жытя на Лемковині і так акція як і герой його повісти і оповідань походять в векшости з Лемковини.³³ Розвиваючи тему автобіографічних елементів його творчості можна бы ся додумувати, што будучи так близко описаного съвіта, а властиві будучы його частю, отец Хыляк міг не лем в автобіографічных творах але тіж в своїх повістях і оповіданнях давати автобіографічны елементы.

Парохам давано урляпты (4-6 тижні) переважні для ратування здоров'я. Мусіли они передставити засьвідчыня од лікаря і згоду (на папери) інчого священника, же ся буде опікувал вірнима з парохії з котрой парох потрібует выїхати.³⁴ Парох іхаючий на лікування мал обовязок правити службу штонайменче в неділі і съвіта.³⁵ Згадайме же як уж был він парохом в Бортним, поіхал

³¹ Helena Duć-Fajfer, *Literatura lemkowska ...*, с. 128.

³² Галина Щерба, *Розквіт і трагедія Лемківщини* (Львів, 2011): 34.

³³ Helena Duć-Fajfer, *Literatura lemkowska ...*, с. 207.

³⁴ Іщи 10 VI 1875 рока кстил отец Хыляк в Бортним Теодоску Гнатович, але наступнны два хрецьчыня перевели його братя о. Константин (1 VII Петро Мадзік) і о. Штефан (16 VII Іван Хвалик). Вродженну 18 VII Анну Борошович кстил о. Владислав але аж 26 VII. Видно, же на него чекано бо переважні хрецено діти скоро (того самого дня коли ся вродили або на другий ден).

³⁵ Andrzej Gil, "Działalność duchowieństwa greckokatolickiego dekanatu muszyńskiego (1848-1914)," *Almanach Muszyny* 2003 (Muszyna, 2003): 119.

о. Хыляк з вітцем на курацию до Карльсбаду/Karlovy Vary в червци 1875 року.³⁶

Nr. 141.					
CARLSBADER CURLISTE.					
Ausgegeben Sonntag den 27. Juni 1875.					
Pers.- zahl	An- kunft.	Name und Geschlecht.	Weisung.	Pers.- zahl	
7005	28.Juni.	Herr Joseph Wolf-Markowitsch, Student am Reipublik - Gymnasium, gr. kath. Pfarrer aus Wro- clawie, in Galizien mit Sohn	3 Lemaner, Markt	10054	
7006	" "	Herr Ignaz Chylek, gr. kath. Pfarrer aus Wro- clawie, in Galizien mit Sohn			
7007	" "	Herrn Wladimir Chylek, gr. kath. Pfarrer aus Ruthen in Galizien	Diedam, Gewerkschaftszentrum	2	

В своїй повісті *Смерть и жена от Бога призначены* “послав” о. Хыляк свого головного героя і нарратора власне до Карльсбаду і його словами оповідал:

“(...) И на концертах Тирольчиков в красной воді и на продукциях гимнастичных япончиков в курсалоні, и на выставкі картин в почтовом домі и на концертах филармоничных и на русских прелекциах Тургенева и покойного князя Толстого, в кофейни Пупа и в право-славной церкви и в англиканской молитовні, и в протестантской киркі, - всюда я был. (...).³⁷

І далій, згідні зо своїма русофільськими переконаннями, “послав” тіж отець Хыляк свого героя на Петрову гору, подібно (неофі-

³⁶ Carlsbader Curliste nr. 141: Ausgegeben Sonntag den 27 Juni, 1875, с. 2. Рік вчаснійше, тіж в червци отця Ігнатія возил там син Штефан. Carlsbader Curliste nr. 101: Ausgegeben Sonntag den 14. Juni 1874, с. 2. Меже 1854 а 1917 роками в Карльсбаді було на курации парунадщєю греко-католицьких священників, в тым лем єден інчий з Лемковини: Плато Губчак, парох в Чертежі (1883). Списки госты находит ся в Kramerius, <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/Welcome.do>

³⁷ Йероним Анонім, *Смерть и жена от бога призначены: повість* (Yonkers, N.Y., 1958): 20.

цияльні?) названу так в чест царя Петра Великого, де з любопытством и удовольствием прочитал я в коренном немецком крае русские стихи, помешанны на пропамятной доске в честь того отродителя России.³⁸

Під конец серпня і на початку жолтня 1891 рока священник Владімір Ляховський зо Станіславовской Єпархії³⁹ перевюл два похорони в Бортному. Де був тоді отець Хыляк? Уж вчасніше (30 VI 1891) писав він з Бортного до редакції *Временника*: „(...) Гуморесок ся од мене не сподівайте, не можу придумати підходящого сюжету, а по друге - гумору в мене уж не є; його уж давно псы по цілому світу розтягнули.“⁴⁰ Отже дуже ся змінило в його життю од 1880 рока, коли напечатал ряд дописів “Юморъ у Лемковъ”, в котрим підкрислює, же ся вродил серед Лемків, од дітиńства серед Лемків мешкал і надіял ся, або лішче боял ся, же медже нима гмре.⁴¹ В 1891 році потрібувал зміни.

На парохії розписувано конкурси і могли ся на них подавати священиники. Такой і отець Хыляк подал ся на парохію в Літинії. Ци не было для нього парохії на Лемковині? 12 IV 1892 рока вписаным в Бортным листі до редакції *Временника* отець Хыляк сам себе звідувал ся: „Ци на новій парохії буде мі легше жити, то велике звідання, бо я той парохії нияк не знам, а звязал єм ся з ньом так як декотри женят ся з оголошыня.“⁴² 28 III 1892 рока біцькій декан о. Діонісій Добрянський (1825-1901) вписал в борт-

³⁸ Иероним Аноним, *Смерть и жена от бога предназначены...*, с. 21. На страни “Karlov Vary – pravoslavný kostel sv. Petra a Pavla,” <http://www.pamatkyaprifrodakarlovarska.cz/karlovy-vary-pravoslavny-kostel-sv-petra-a-pavla/> пише ся: “(...) Ve zdi terasy schodiště proti Sadové ulici je zapsaný bronzový reliéf sochaře M. Hillera, zpodobňující ruského cara Petra I. při stavbě domu „U páva“ v roce 1711, zřízený na památku jeho pobytu v Karlových Varech.(...)“ За Хыляковых часів мусіл він быти в лішьшим стані, бо там приїджжало дуже богатых Росіян, за справом которых побудувано прекрасні прикрашену православну церков.

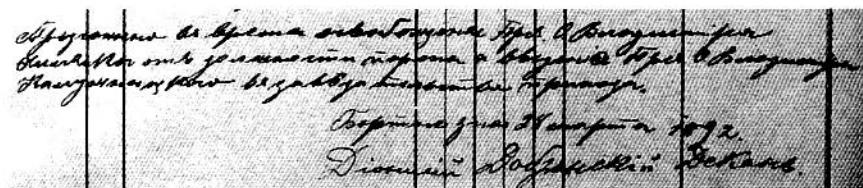
³⁹ Ци його приїзд до Бортного мал штоси спільногого з тим, же Бортнян о. Юліян Пелеш був до 1891 рока станіславовським грекокатолицьким єпископом?

⁴⁰ Лист в українським перекладі напечатал Іван Красовський, „Володимир Хиляк: співець зелених Бескидів,” *Лемківський календар* 2003 (Львів, 2003): 58. Лемківський переклад мій.

⁴¹ В. Нелях, “Юморъ у Лемковъ,” *Родимый листок* 2:2 (Черновцы, 1880): 189.

⁴² Лист в українським перекладі напечатал Іван Красовський, „Володимир Хиляк: співець зелених Бескидів,” ..., с. 58. Лемківський переклад мій.

ннянській книзі гмершых, же отця Хыляка освободжено з бортніанської парохії, котру перенял отець Владімір Калужняцькій (1861-1934), але отець Хыляк быв в Бортнім штонаймече до 12 IV 1892 рока, бо хворіл і не міг ся перенести.

На новій парохії мал дуже працы. Нарікал в листі з 25 V 1892 рока,⁴³ же парохія в Літинії в неладі. Заєдно мусіл звертати ся в ріжних справах до староства, деканату і консисторії. Як мал вільну хвилю, то хтіл одпочати і не барз мал охоту писати. Не смотрячи на того, написал якисе мале і слабе (як сам його оцінял) оповідання, бо не хтіло му ся думати, жебы штоси мудрійше написати, а на доляше оповідання не мал ани волі, ани часу. На початку 1893 рока зас хворіл, але в квітні станул дакус на ноги і пізнійше зас писал, о чым споминал в листі з 21 IV 1893 рока.⁴⁴

Нова парохія виявила ся для отця Хыляка нещесливом. Хворіл там, быв слабий і такої гмер 25 VII 1893 рока, отже лем два дни перед своїма пятдесятыма уродинами. Тота предвчасна смерт бывла для родини не лем емоциональным шоком, але певно тіж спричинила фінансовы трудности. Ци бывло то припадком, же в 1894 році перешол до Літинії Хыляків брат Константин? Він одначе тіж там не послужыл долго, бо гмер в Літинії лем штыри роки пізнійше.

280

⁴³ Лист в українським перекладі напечатал Іван Красовський, „Володимир Хильяк: співець зелених Бескидів,” ..., с. 59.

⁴⁴ Лист в українським перекладі напечатал Іван Красовський, „Володимир Хильяк: співець зелених Бескидів,” ..., с. 60.

Шыбеничний Верх

Част перша

II*

Коли бы дахто пізним вечером того дня ішол дорогом што вела зо Солотвин до Крениці, стрітил бы ся з двома іздечими. Та о кілько гнеска в Солотвинах кермеш, на котрий кожда дітина з радістю вычекує, кождий паробок і дівка ноги сой рыхтує, кождий газда і газдышня бремя цілорічных старунків зо сьмітьом вышмарити надіє ся, — та речены іздці були серед змерку самітныма. Змучены коні влекли ся під нима і, хоц поганяны скорянъма нагаями, не дали ся на гварити до скоршого крачаня.

— Спиш, Якубе? — перервал долгаве уж молчаня іздец з правой страны, котрого кін был на позір ліпшой кырви, бо передил бодай на піл кроха.

— Ніт, пане ротмистр, — озвал ся другій.

— Дай сой покій з ротмистром, а бесідуй о дачым. Вызераш в тій хвили гейбы маляр твою гамбу на колодку за пер, або Ясна Річпосполита на бесідливий твій язык дань наложыла.

— В темряві, пане Владиславе, нерад бесідую, а ішы в лісі, през котрий нам тераз іхати прийде, як нам староста мушкинській гварил.

— Та чого-ж ліса ся бояти, нам, рицарям, сконфедеруваним на оборону ойчизни, коли маме дост оружя, сьміlosti і силы — до крот-сот тисячи дяб...

— На Бога, не вымавляйте імене того — перервал посыпшні Якуб, перекстившы ся богоїйно, — жебы волка з ліса не выкликати, адже надходит час для нечыстой силы.

* Перший розділ Хылякового *Шыбеничного Верха* в злемківіценії з язычня версії был публікуваний в Лемківским Календарі 1993. По 20. роках переведено цілу повіст і буде она, маме надію, видана того рока. В ювілейным Хыляковым році Лемківскій Річник 2013 мас дяку заанонсувати туту подію.

— Га-га! — розосміял ся ротмистр. — Мужній вояк з тебе! З Москальом хцеш ся бити, а чорта ся боїш?!

— Та бо тот пошлідній не чоловек — одповіл Якуб і зас ся перекстил; — зрештом не знам ци і з Москальом або коронним войском будеме ся бити, кед нам під очы не підлізут...

— Очывидні — спонаглял ся потвердити Владислав, гордо підкрутивши баюсы. Вороги нашої ойчизни не осьмілят ся з нами стрічати!

— Выйдите, я противні думал, — же нам ся не трафит ани видіти іх, кед так дальше будеме ся волочыти і — як видно — дале іх уникати...

— Не розумієш стратегії — выткнул ротмистр. — Аіпше выймий дуган і набий люльки, не так маркітно буде ся нам нести.

— Іщы тамади, кади сме скоре преходили, вело ся нам незгірше — підхватил Якуб; — нашол ся двір шлахетскій, а во дворі пивниця і комора... Было для вас, панів поручників і ротмистрів, вино і печена, а для нас шереговых палюнка і каша... А ту, в тій проклятій бискупішні неє надії нанич веце як вівсяне паля і печена ріпа.

— Было, пане Якубе, дома сідити, а не в конфедерати ся пхати — пригварил з насымішком ротмистр. — Та што-ж, коли своїх пару загонів перепроцесувало ся, двірчык ся пропило, жену ксендзам за газдыню ся дало, товды не остало вам, Якубе, як лем в конфедерациі щестя глядати.

— І дітині найзацнішых трафит ся таке — одрізал Якуб. Кед бы клейноты по вітцях не прогуляло ся з варшавянками, села не програло ся в карты і так дале, товды і вы, пане Владиславе, радше бы сте на своїх канапах ся вилігували, нич по лісах враз з волками ся толкли.

— Та нигде правди діти! Наробили сме немало дурниц оба, неє сой што вимавляти...

— Повіджте мі, пане Владиславе — продолжал Якуб, скресавши огня і обернувшись ся гу свому товаришowi, — повідже мі якій ...tot стрылил пану Біржыньському до головы, жебы на зиму розкладати ся обозом в Ізбах, медже горами і вертепами?! Ци не зато, жебы коронному войску і його союзникам одожтіло ся полювати на нас?

Бесіда Якуба не сподабала ся його сопутникови.

— Глуптаку! — рюк він нетерпеливо, двигнувши ся на стременах і вдаривши з досады свого коня. — Повіл єм ти раз, же не розуміеш стратегії, знаш ся на ній як кура на попррю... Передовшыткым треба ти знати, же ту сут добра краківського бискупа, котрий нашу сторону тримат; капітула в заступстві бискупа уж розказала свому старості, жебы давати нам всесторонню поміч. По другє — ми закватеруєме ся при граници Угор при шаришкій столиці, де наджупаном є славний магнат Естергазі; тот тыж обіцял, же буде през пальці смотрил, кед бы в разі дакого лиха пришло нам кордон німецької імператориці преступити.

— Ага! Уж розумію — одповіл Якуб і засвистал під мельодію пісні:

*Polak, Węgier — dwa bratanki,
Jak do szabli, tak do szklanki...*

Попри тым змеркло ся уж так, же не мож було ани голову свого коня видіти.

— Пане ротмістр — спостерюг Якуб, — ми на наших шкапах серед той темряви далеко ся не занесеме, тым барже што треба нам лісом іти... Мож голову о дерево розтріскати, а то не було бы на славу польського рицаря... Забавили вы ся долго при погарю з паном старостом... Я ждал голоден, а і коні зголодніли.

— Уж єм роздумувал над тым — одповіл ротмістр, — деси ту недалеко мало бы быти село. Одтале возмеме сой провідника, котрий, з повеліня старосты, має нас ту ждати. Ми конечно мусиме іщи заран положыня Ізб і Мушынки розпознати, жебы за два дни маршалок мал мій рапорт в руках.

І заправды — ясне съвітло, што вказало ся на кері дороги, потвердило, же село лем о парудесят кроків пред іздечами. Кед ввошли они медже хыжы, роззераючи ся і розсуджуочи іх задбаніст, жебы могли одомашыти ся на выгідний одпочынок, почули музыки што несла ся з недалека.

— Пане ротмістр — одозвал ся Якуб, — подме там, одкале чути музыки. Де грают — там скачут, де скачут — там

веселіст, де веселіст – там ачий страва і напиток, і молоды дівчата... Мож ся і наісти, і забавіти ся, аж і пожмелоно проспати...

Ротмістр ани ся не озвал, лем навернул коня в замірену страну. Минувшы пару хлыжок, з котрых блистало слабе сьвітло, сперли ся они пред гардым домом, з вікен котрого било міцне сьвітло і розносіл ся звук гушель з басами. Выгляд той будовы як і цілого обыстя пресъвідчал, же богатий газда ту жыє. Так і было, стояли пред двором знаного нам уж Ваня Сметаны.

Зазрийме до того обыстя, а довідаме ся, што ся ту передше діяло. Кед бы путники не были чуджыма людми, ачий познали бы, же почута мельодия вырывала ся спід вправных рук Андрия Ванькы. Каждый, кому раз трафило ся почуті його граня, преконал ся, же ниякій інчий гудак не потрафил так порушаочу а такой і заохочуючу коломыйку заграти, никто не годен был вдыхнути струнам такого жывого обертаного ци округлого штаера, ци шаленого мадяра як наш ізбянський ворожбит. Днес же він особливі – повіл бы-с – вшыток лет, на якій його душа двигнути ся была годна, передал своім гушлям. Днес дал своім нутам невысловлену силу, якій парібоцкы ногы нияк оперти ся не были годни. Зато гнескы ани ёден паробок, ани ёдна дівка не признали ся, ба – ани не вірили тому, же танец є в силі іх зморити. Вшыткы без кінце-края опяніли танцьом. Гей, весело ту было, тово вычытаал бы ты з каждого лица, кед бы лем мож было про гурму народа кождому з окрема до оч пізрити. Лем в пекарни, де старшы Сметановы гості ся усунули, жебы в сьвітлицы для розтанцуваной молоджавы веце місця лишыти, было дакус слебіднійше. Ту одраз міг ёс звернуту увагу на Ваня, з його поставом, выжшом о голову над вшыткыма, з його голосном бесідом і сердечным сыміхом. Ту він забавлял своіх гости, дружы, примилял ся ім, розвеселял. И лем товды, коли гейбы бесіды му бракло, гварил:

— Но-ле, сестро, мили гості подримут, не буде ти ганьба-стыд? Ід же, копний ся до коморы, принес фляща!

Прислухайме ся бесіді, яка вела ся в тот час.

— Знаш што, Ваню — рюк ёден сусід, вернувшись ся од двери, през котры танцю во съвітлицы ся призерал, — твоя дівка з никым інчым не танцує, лем з тым ізбянським шугайом...

— Не она винна тому — одрюк, підсміхуючи ся, Ваньо, — бо ішы не настало того право, жебы дівкы парібків до танця выберали.

— Не того хтіл ём речы — оправдувал ся сусід, — чест тобі і твоїй дівці, та мі пришло на слину, же він хлопец як смерек, же єй краса гейбы малювана — на чудо пара!

— Лем він не ма з чым іношів слати, хыбалъ з порожніма руками — вмішал ся другій газда, котрий мал охоту, сватаюочы Фесі свого сына, Сметанів ґрунт гу свому придати..

— Най приде і з порожніма руками — одрубал Сметана, — з пінязми старостів я не потрібую, бо не мам дівкы на продай!

— Та ты, видно, маш охоту на того ізбяна? — гнівал ся сусід. — А в него ґрунту лем для кукніня, статку пілтора хвоста, а дверми в дасі пхає ся біда дохъіж аж на припецок!

— Але-ж, куме Гнате, — не будрай сыра з жентицьом — вспокоювал го Ваньо, — не знам дотля, ци він з кіста, ци з болота выліпленій, та з його женячком далеко одсале дотале. Але преці не заборониш мі выповісти, што мам на серци і в разумі, — же я не дбам о богатого зятя! Як я ся женил — тямыши Гнате? — по вітцах нашол ём мало што веце як пілтора хвоста, а по осемнадцятьох роках моего газдування — от, видиш, як в мене! Хто не лінивий, тому Бог благословит, бо лін гірша од хвороты... Кобы моя небіжчка жена так пред часом...

Ту престал уж Ваньо бесідувати, бо мушений был втерти нахабну слизу, котра при споминці покійной жены заедно до його оч ся пхала. Та мимо того, почата бесіда ся не кінчыла. Гнат хтіл конче пресъвідчыти свого кума, же богатий зять — то щестя для дівки.

Лишыме іх на хвильку — зазриме до съвітлиці.

Ту, в тени за одхылеными дверми, тримал шугай дівча за руку. Хто она была — не мож было познати, бо личко свое кінцьом запаскы вкрыла.

— Дівча любе, — гварил Яцко Бреян — тяжко мі буде жити без тебе! Перший раз ем тя днес виділ, а дораз почуло серце, што зірвіза моя поблідла пред съвітом ясної зірниці... Ци то не ты том зірницьом?...

— А я при вшыткых гварю — хоцбы не мал латы грішне тіло вкрыти, кед лем уцтивий і робітний, а дівці до вподобы, вдарю по руках і поблагословлю!...

Тоты голосны слова Ваня Сметаны чути было в съвітлицы.

— Ци чуєш, душо моя, што твій отец бесідує? — продолжал Яцко. — Най його слово буде мі за щесливий знак, же можу ся о тя старати. За уцтивіст свою жытьем ручу. Лем ты, красна, потуж єдным словом надію мою і потіш дущу мою...

Дівча одкрыло свое румяне личко і мы познаєме уж в ній Фесю. Она не одповіла ани словом, та пізриня ей, што пішло по шугаю, було таке, якым серце до серця бесідує.

— Мадяра грают! — тілко лем рекла заміст одповіди, та він почул як стисла го тримтяча рука.

І обое молоды пустили ся зас до танця. Ци спостерюг дахто што зашло медже двоіма молодыма людми? Ніт. Лем вшыткы чудували ся легкости і шмыткости, з яком Яцко з Фесьом несли ся в чардашу.

Раптом музыка престала грати і вшыткы обернули головы та сіньом, одкале бренкіт шабель і якысий чуджий голос дал ся чути:

— Хто господар того дому?

— Я — одповіл, приступивши, Ваньо.

— Жебы-с знал, што я ротмістр войска сконфедеруваного, а мій товариш — хорунжий! Мы од імене пана старосты мушынського жадаме нічлігу і жывности — для нас і для наших коні.

— Гіст в дім, Бог з ним! — одповіл Сметана не змішаний нияк острым тоном выповідженого жаданя. — Прошу, панове, розгостте ся.

Пришельцям, которых в час іх ізды в темряві неможливым было розпознати, можеме тепер при съвіти ближе ся

призрити. Оба були єднаких років, невельо понад тридцетки. Тот, котрий себе ротмистром іменувал, був чоловеком, котрий взором мужескої красоты міг быти. На рослым, пропорційні зложеным дрику — тулубі спочивала голова, гордо дозаду одхилена. Лице подолгувате, вкрыте половим, коротко підстриженым волосом, прикрашало ся на своєм ясним таі двома здоровыми румянцями, од котрих тым красще чорнавы баюсикы ся одбивали. Та кед бы дахто мал на тілко часу, жебы уважнійше шлідити гру його лица, тот спостерюг бы, же його жывы, рухливы очы што кус блискали якысям підступным огњем, а при тым уста його, тоńко выкроены, протігали ся гу зловіштій усымішці. Такым был конфедерат Владислав Хыжевскій.

Його товариш мал фізиономію цілком обычну, хоц на його лиці чудні грали попри собі простодушніст і сарказм, просторикіст і підступ. Середнього росту, лица округлого,ального, з тупо закінченым носом, під котрим, то стырчало дакус рідко засіяных клачків, то заходили они на грубы воргы. Гу тому wysoko причесаний чуб — адде і портрет пана хорунжого, Якуба Германа, ходачкового шляхтича, деси з литовских пущ.

— А ци єст ту провідник до Ізб, котрому пан староста казал нас чекати? — зъвідал Хыжевскій, одпинаючи шаблю.

— Єст, пане. Жду на вас од полудня — одповіл, приступивши, Яцко Бреян.

— То ты?... А чemu-ж не вклониш ся низко, хаме?... Ци не знаш з кым бесідуєш?

Яцко, хоц смиренно выполнил жадане, поблід міцно. Він штоправда привык на панцыні в старосты до всякого роду деспотyzму, але і в ним, як в кождым селянині, вміщала ся жылка, котрой дітхнути небезпечні...

— Рушай же і допильнуй кони, жебы мы могли на час в Ізбах станути!... — I обернувшы ся гу свому товаришови, двигаючи порцию палюнкы, котру Ваньо уж пред нима поставил, ротмистр заздравкал: — В руці ваши, пане брате!

Явліня ся тых непрошеных, а тым барже нежданых гости, гу тому іх задеристе поведіння, збурило веселіст селян зобраных на гостині в Сметаны. Закля пан ротмистр — ме-

дже зажераньом ся печеном гуском, запиваном палюнком – встигнул скінчыти свій вýклад о ясній Річпосполітій, о нарушynю єй прав через Репніна і податливого короля, о сконфедеруваню польського рыцарства гу бороніню славы ойчизни і шляхетских привileгій, на што селяне лем кывањом голов ци поверхником *Помож Боже тому, хто на добре тягне одповідали* – уж шувні порідшало в хýжы. Лем музика зас ся озвала, молодіж зас затанцувала, та – здавало ся – же Андрійовы пальці зарывали часом на струнах якисий дикій, якисий плачливий голос, а танець вызерал на мушений.

*Наївши ся, напивши ся,
Гей, твалт, женил бы-м ся...*

Засъпівал не конечні звучным голосом пан Хыжевскій, на котрого почервенілым лиці і орошеным челі проявляло ся підхмеліня.

— Я бы затанцувал — высловил свій смак другій конфедерат.

— Не глупа і твоя мысель, Якубе!

І оба пошкынтали до съвітлиці.

— Ех, та ту находят ся личка, яких і Варшаві не видіти!

— спостерюг пан Хыжевскій, зазераючи дико до очі Фесі. І нич ся она спостерегла, уж обнял ю в поясі, дополняючи свою любезніст шлідуючим дистихом:

*Потанцуем, моя дівко,
Поцілуй мя, іно швидко...*

Та іщи „швидше” выслizнуло ся дівча з обять Хыжевского, повіл бы-с – почуло вкушыня гадини.

— В нас, пане, не цілюют ся, аж по шлюбі — вмішал ся Ваньо

— Та бо вы, хлопи, несъвідомы паньских звычаяів — кепкувал пан ротмістр.

— Та я так мышлю, же вы лем з паньским звычаями пред нами ся вказуєте — одплатил ся насымшком Ваньо Сметана.

— Грай, хлопе, польонеза! — задиспонувал пан Якуб Герман.

Андрій замашысто потягнув смыком по струнах, але то ты выдали лем звук подібний сковынчаню щеняте.

— Што-ж ты, хаме, не слухаш мя?!

— Не можу грати, пане, бо струны ся поторгали — одповіл спокійні Андрій.

Оправдання його не мало вагы в очах шляхтича, бо в моменті вдарил він тажким своїм кулаком до гушель так, што лем грыф з них остал в руці Андрія, решта же ролетіла ся трісками по землі.

Поголос нездовоління роздал ся медже людми. Пару пяс-туків дородних паріків затиснуло ся в зачыпці — і хто знає, чым бы ся того скінчыло, кед бы в тій хвили не гвошол Яцко.

— Ласкавы панове, — повідомил він — коні уж накор-млены і зірница уж вишла, можете іти.

— Товдь ідме, ніт ту забавы — повіл ротмистр.

— Хамство — не паньство — додал пан хорунжий. — вывед коні, Яцку!

Коли Яцко вищол, жебы розказ конфедерата выполни-ти, высмыкнула ся з хыжы і Феся. Не воззemeм ій за зло; серце забагло бодай єдно чутливe пізриня од свого милого на працяння перевзяти, жебы о ним долго і долго снити.

— Ех, до стократ кадуків, красота дівка! — мымрал сой під носом пан ротмистр, привязуючи до пояса шаблю. — Якій ласій кавальчык... З ньом не прикрило бы ся в обозі, а і маршалкови мож бы ся ньом приподабати, — він за дівка-ми гейбы кіт за солонином...

При одході не мали дякы горды Поляки подякувати за хліб-сіль газдови, коли тот пращац іх з дободушністю, нерозлучном при гостинности каждого руского селяниня.

— Будте здрави! Най Бог вас дале провадит — кланял ся Ваньо Сметана конфедератам при дверях. — I просиме вибачыти, же сме вам во вшyткym не выгодили...

Тілько што переступил він поріг світлиці, коли зо двора розлюг ся прошыбаючий дівочий крик. Вшyткы в страху шмарили ся там і ім представил ся чудний образок. Взрили дівча, як єдном руком силило ся вирвати з обять ротмис-

тра, а другом боронило ся перед його заміром поцілувати ю. Коли жому мало не повело ся задоволити свою пристраст, дівча в розпуці цілом силом вдарило го в лице.

Нарушеніа гордіст з єдної, а приведена до края пристраст з другої страны спрвили, же зачервеніло ся му лице і розгорили очи.

— Діждій, ледачыно, і так ся нам не вырвеш, — кричал ротмістр тремтічым од гніву голосом — а про свою зуфаліст за кару помашеруєш з нами.

— Ніт, паночку, — она остане дома, бо то моя дівка, — повіл приступивши Ваньо Сметана — пустте ю ласкаво, бо я виховал не для панів, а для такого як сам єм, селянина.

— Хамы хлопи най будут задоволены тым, што ім з паньской бороды капне — спротивил ся гордо Хыжевскій.

Тота винесена гордіст допекла людям до жывого. Кілкох парібків приступило ближе, видимо зо заміром шмарити ся на конфедерата, але Сметана дал ім знак, жебы одступили.

— Вамнич до того, ту зо мном справа — шепнул він до найтвердшых буків, до Хыжевского же: — Дост того, пане, бо уж тілько тых панських жартів, же ся пак на них не спознаме.

Рюк він того на позір спокійні, та рішучо труchnул Хыжевского.

— Што ты, хаме? Забагат ся ти на мене порывати? — зверещал тот, а очы його, гейбы дикого зывія, бліснули. — Пане Якубе, дай тому мульови шабльом научку, жебы до смерти запамятал як панів шанувати.

Хорунжий, слухнячий свому зверхникови, замахнул ся шабльом просто на голову Сметаны, та она такої і застыла над ньом, бо несподівано якыса желізна рука хватила ззаду його руку і викрутила ю гейбы повересло, а нараз такої почул він з лівої страны так міцний удар в лице, што в ухах му зашуміло, в очах потемніло і він як сніп звалил ся на землю.

В тій самій хвили Ваньо Сметана хватил вправным руҳом Хыжевского за горло так міцно, же лице му посиніло, очы выбалушыли ся наверхы, гамба ся запінила, а руки безсильні выпустили обомаілу Фесю, сам же він звалил ся на землю попри своім товаришу...

Коли рыцаре пришли о якысий час гу собі, не было уж попри них жывой душы. Гнів огорнул ротмистра за отриману зневагу.

— Подме, выстрыляйме тых хамів як заяців, вырубайме як капусту — кричал він, тремтячи зо злости, скреготаючи зубами.

— Не горячте ся, пане ротмистр, — стритумал го Герман — нас двох, а хлопів купа, мають они тверды пястку, котрыма незгірше прикладати потрафлят... Вымолотят они душу з нас... Зрештом — не гонір шляхтичам дерти ся з хлопами! Ліпше діждайме, а в пригідным часі одомстиме...

— Гей, одомстиме ся! — потужыл Хыжевскій. — Діждай, хаме — рюк, обернувшы ся гу Ваня Сметаны хыжи, в котрій уж ся не съвітило і тишина залігала обыстя. — Діждай!.. Присігам на Ченстоховску, што якем шляхтич і *sodalis marianus*, одомщу зневагу на мій гонір наставлену... Тебе рознесу, а дівку твою дам на безчестя...

Тишина одповіла на погрозу конфедерата.

— Де тот гамонь з нашыма кінми? — здогадал ся Якуб.

— Я ту! — споза стоділ дал ся чути голос Яцка Беряна. — Ту ём і од піл годины жду на вас пане...

— Та чемуж ты, дурню, на дорозі не стоіш, лем в закутинах ся криеш!? — згалалякал ротмистр.

— Та бо мы, пане, тади підеме, просто, стежками, на тоты гын лісы. О третину буде нам ближе — оправдувал ся, гейбы покірні, Яцко Бреян.

Кед бы оба конфедераты не были заняты думками о перебытых неприемностях, ачий бы спостерегли, же Яцків голос необычні знепокоено звучал, і кед бы він не хылил лица гу земли, коли ім по старшинстві стремена притримувал, дізрили бы близкавиці ненависти што ярили ся в його очах.

III

Два з гором тыхні зышли од розповідженых выжже подій.

В єдній невелькій кімнаті плебанії в Ізбах сідил мужчына при столі обложеным книгами, з підпертом на лівій руці головом. Понеже його чело і очы скрыты сут в долоні, не мож познати лица, єднако сивий його волос, росыпаний

шыроко по долгій, чорній одежды, і борода, што правда низко підстрижена, але густа, виділююча ся срібном яснином на темно-синім кольорі спідньої ряси, каже нам певнити, же то ніхто інчий як рускій священник. Перебывши долгу хвилю в тій позиції, він двигат голову, помалы, гейбы му важыла од тяжких споминів... Же заправды так было, за сьвічуют зморщики, што врізали ся губоко на його високим челі, обирви, што наїжали ся моментом над проятыма сивима очамі і гейбы в скорчу дыргаючы уста. Священник тот, не хто інчий, лем Йоан Шавинський, ізбянський парох, шыроко знаний задля своєй глубокой вчености, шануваний задля своєй одданости в душпастирстві і люблений задля свого приязного обходыня ся з народом і окличним клиром. Занимал він іщы до недавна чын продекана трьох протопресвитерій – мушынської, бічской і спишской, котра по віках приналежности пред парома роками одпала од перемышльской епархії.

О чым задумал ся так отец Йоан?.. Стежка власного жыття гнала го гу споминам.

Хоц і поставлений душпастирьом акуратні по трагічній смерти свого попередника, отця Йоана Ропского, котрий закінчыл жыття од кырвавого ножа угорских збуў, был бы він роскощувал ся ществом в замилуваню своім покликаньном і своім родинным жытъем, кед бы совіст в єдным місци не непокоіла го. Ведений безкорыстном любовію, взял він за жену Софію зо шляхетского дома Доловичів, котры єднако были твердыма сповідниками кальвінізму. Пред вінчаньем змушений был родичами своєй супруги дати писемне осьвідчынія, подля котрого обовязал ся не лем не силіти свою жену гу приятю унійного католицизму, але і свои дівкы в тій же реформуваній вірі выховувати.

Безконечна любов до Софії причынила ся гу выполніню таких желань, але сумліня і предчуя быти неєднозначні видженем очами своіх вірных гризли го. Вшыткы його як і його близких стараня преконати жену до зміны віроісповіданя были даремны. Коли вшытка надія на человечу силу пропала, хватил ся він остатнього, та для твердых в вірі неодкличного засобу – молитвы. Годен знати лем єден церковник – кілко то наколінчыл ся отец Йоан пред іконом

Покрова Пресвятої Діви Богородиці, кілько належал ся лицьом гу земли, благаючи тоту непостыдну Заступницю о просвіченні для своєї жени і о потішенні для себе.

І неодшмарені були його молитви... Адде што записаним лишил нам в тым ділі сам отець Щавинський:

„Дізнала найсолідшої благодаті Матері Божої і моя возлюблена супруга Софія з Доловичів – вислуханы були мої молитви серед слез пролінних пред чудотворном іконом Покрова Пресвятої Богородиці в ізбянській церкви, понеже Бог во своєму промислі допустил на мою супругу смертельну хвороту, в котрій она такої три тижні перележала, так што ни єдним членом тіла владіти не могла і оддых смерти уж чула. Не міг ем просьбу єй сполнити – післати по кальвинського душпастыря, то є, по волка до кошары, лем над жалісним станом єй душы єм стырміл і одсыпал ю гу надії на милосердя Боже, а пак взривши ю такої конаочу, казал єм, подя звичаю для гмераочых, зложити ю на соломі посеред кімнаты... Коли думал єм уж над достойним єй похороном, четвертого дня єй безнадійного стану дала мі знак пальцем, жебы-м ся гу ній приближыл. Коли єм того зробил, просила мя она післати по руского священника в Баници, жебы він приспособил ю до смерти... Пак зъвідала ся мя ци не виджу дакого при ній... Коли єм одповіл, же никого окрем мене при ній неє, она заказала мі руком і голосом, жебы-м гу правій єй стороні ся не близьил. На мое зъвіданя – з якої причини мал бы-м того не робити, одповіла мі: — Ци не видиш стоячай там Божої Матери, которая мя за три дни і три ночи стереже і потішат, і лем том благодатю я жью?

Переконавши ю, же ни я, ани нихто з домашніх того не виділ, зъвідал єм ю – в яким виді Пречиста ся ій явила. Одповіла мі на токо, же видит тоту саму Матір Божу, которая выображенна на ізбянській іконі Покрова Пречистої Діви, же она ю потішат і напоминат в грецьким обряді жыти. Для спокусы зъвідал єм ю, ци не желат сой приклікати гу собі латинського священника з Телича або лютерского проповідника з Бардийова, та она сповістила мі, же не хоче в інчій вірі, в інчым обряді, лем в грецьким жыти і вмерати. По таким сповіщыню приняла она од прибывшого священника

потрібны Тайны, по чым о своїх силах зо землі ся двигнула і на своїй давній постели присіла, горячу подяку заносячы Богу і Пречистій Діві за так вернены тілесны силы і спасеніє своєй души... А што передовштиком задивляюче – іщи того самого дня гвечер вшыткы куты свого газдіства обышла."

Коли о пару років отец Йоан молил ся пред реченом іконом – понеже, як сам признає, за причиною проявленого над ним покровительства Богородиці не міг обйтися, же-бы при выході з церкви не вигварити пред іконом Покрова короткой молитви – взрил він в очах Пречистої Діви слезы, которых пару капель впало на престіл.

Початком не довірял він сам собі, пак приписувал того даякоюм влияню повітря, та по кількох днях ріжких осмотринах іконы, пересъїздчили ся, же слезы були надприродним явлінью. Тото потвердили аж і єден езуїта з Krakova, і кармелита босий, которых початком ани не допуштали мысли, же-бы в рускій церкви годна была явити ся чудотворна ікона – і оне явління на рахунок циганства клали, та по долгих і всесторонних дошліджынях пересъїздчили ся інакше.

І минуло пару років, в яких не повторило ся явління. Днес же спостерюг отец Щавинський, што з реченой іконы текли без устання слезы – барже як колиси. Ци було то знаменом, што Пресвята Діва боліє нам чловечыма гріхами, ци тіж предвозвіщыњом недолі для вірных?

Ци не проливала Божа Матір слез над зневіром люди, которых на сам кермеш в Ізбах, на сам ден Євангелисты Луки силували богобійных християн сипати шанци, окопы для укріпління конфедератского обозу? Хто то годен знати як міряны стежкы Божого Провидіння?

На всякий припадок мало бы то быти голосом взывающим люди покорити ся пред Величеством Бога і преблагати Його справедливіст...

Таке рішыння піддала отцю Йоанови глубока богобійність і він роздумувал над способом, яким мож бы – згідні з Божим вольом, законами Святой Церкви, а на хосен вірных – Боже милосердя вимолити.

Заятий такыми мыслями, він ани не спостерюг, што келькоро селян гвошло до його кімнаты, аж іх християнське

поздоровління, голосно нима выповіджене, не обатурило го з глубокого задумання.

— Благословте пан-отче! — озвал ся передущий.

Старець зазнаменал іх — лівом руком, бо правой він уж не мал. Пред двадцетюма роками стратил він ю през шаленість мадярського вояка-бандити.

— Што мі повісте доброго, діти? — привитал він своїх вірних.

— Ах! — зотхнул найстарший спосеред них. — Ради би мы повісти дашто добре, та о добрым не чути; мы ту в біді і потребі пришли вас, пан-отче, о пораду просити...

— Гварте!

— Ачий юж знате о тым, же пришли до села конфедераты, жебы ся обозом розложыти... Мушыньскій староста видал нам розказ, жебы мы при сыпаню шанців з тяглом і пішом роботом помагали... Мы го послухали, хоц ме робили тяжко і во свято... Най конфедераты за наш гріх пред Богом одповідають! Та коли днес по скінченій роботі мы брали ся домів, не дал нам маршалок Біржыньскій волы зо собов взяти; повіл, же іх треба на мясо для конфедератів...

Отец Йоан зо зачудуваньом покрутіл головом.

— Мы початком одкликували ся на старосту — продолжал бесідник, — та пан Біржыньскій одповіл, же тепер староста його, а не він старосту, слухати мусит. Мы го пак і на колінах просили, жебы змиливав ся над нами, же мы не годни доховати ся статку, а кед, лишены жывини, поле не обробиме, то прийде нам з голоду згегнути. Та він на тото зо съмішками одризal — же хлоп і так быдля, може ся сам до ярма запрячы. Тым способым мы лем з батогами повертали ся домів... Як нам, ігомостю, радите? Што маме робити?

Отец Йоан не дал одповіди, лем опер голову на руку.

— Мы мысліме подати ся просто до Krakova на скаргу — причынил інчий селянин. — Бискуп краківський не давал нам дотля ниякой кривды робити.

Священник обернул гу бесідникови голову і гірко ся усьміхнул:

— Не поможете тым собі — причынил. — Та і бискупа ніт тепер в Krakovi.

Заправди – Каєтана Солтыка з розказу Репніна вивезено перед роком на Сибір, а краківська капітула лявірувала медже королівском партійом а конфедераційом. Не одвернула ся она отверто од короля, але позвала конфедератам самовільні газдувати в бискупіх маєтностях. Зрештом – ци міг бы і бискуп, в тих часах анархії, спротивити ся сволочы, што одмовила ся шанувати установлений порядок?...

— Як нам порадите, ігомостю? — зъвідали зас селяне.
— Заховати ся спокійні — одповіл отец Йоан.
— Та зодрут з нас скору!..
— Гірше буде, кед сами дате причину мстити ся на вас.
— Та ци нигде нам помочы найти?

Заміст одповіди, вказал старец на небо...

Зрозумілі його селяне, же лем в Возі надія і поміч. До плачу ім пришло, а і священникovi вказали ся слезы – адже зріс ся він zo своїма духовными дітми, кождий удар серця чул він і во своїм серци, а біль іх – боліл і його.

Тілько што селяне заперли за собом двери, роздал ся в сіньох ріштовельний голос: „З дорогы, мургы!” I такої отворили ся двери і тяжким ходом вошло трьох конфедератів. Ани єден з них не здонял шапки з головы і не поздоровил по християнськы господаря. Парох зачудувано пізрил по них, але таким чином тіж за збыточне мал двигнути ся з кресла.

— Пришли мы ту з розказу пана Біржынського, маршалка сконфедерованой шляхты Землі Сірадзкой — рецитувал старший рангом конфедерат. — В його імені розказуєме вам, чтобы вы обвістили хлопам, же всякы проявы неслухнячости зо стороны деякых селян горлом будут караны, а в припадках загального „зухвальства” наступит без інdagациі десяткуваня.

Отец Йоан вислухал спокійні і, на знак акцептациі, потакнул головом.

— Во спомненых припадках вы, попе, за спокій селян одповідальним будете.

Старец двигнул голову.

— Одкале приходжу тутому, жебы за вшыткых селян одповідати? — зъвідал він спокійні.

— Бо вы, попе, мате влияня на нарід і пан маршалок вимагат од вас, жебы ціле тото влияня похоснувати для утримання „мотлоху” в слухнячости.

— Добрі — одповіл отец Йоан, — буде так як ся забагат пану маршалкови і я ручу, же моі селяне не дадут вам причини до незадовоління. Та буде то можливе лем товды, коли вы, панове, не причините ся гу тому, кед лишыте іх, жебы могли спокійні на свій гіркій хліб працювати і споживати го.

— Го-го! — насымішкувато рюк еден конфедерат, підкручаючи баюс. — Вашець думаши, што мы ту пришли пункти перемиря з тобом пактувати, же нам вимогы ставляш?

Старець двигнул ся з кресла і выпростил. Його бліде лице почервініло од нетреливости, а сиве око завісило ся строго на конфедераті.

— А вашець не виділ — пародиувал він, — што і пес, кед ми хвіст наумисні наступиш, зубами ся боронит. — Так і селяне в таких обставинах, коли ім волчым правом выдерате жывину, котра іх кормит, ци не будут до штоденного *Отче наш* причиняти богобійне желаня, жебы вы чым скорше вынесли ся одтале?

— Зуфала бесіда! Бунтівник! Гершт револьты! — зашембрали віштигки триє конфедераты нараз.

— Слухай, попе! — рюк з гнівом старий конфедерат. — Мы ту не пришли з зацікавління, жебы твого казаня слухати, але обвістити тобі, што ты нас без ниякого жаданя слухати маш! А понеже зышли мы ся ту з хлопами, котры од тебе выходили, хлопами, котры своіма очамі гейбы нас пожерти хтіли і пястуками поза нашыма плечами грозили — ты ту навыраз выповіл чого ся мож сподівати по тобі. Зато перейдеш ся з нами до пана маршалка. Кед пред ним своім красноречным языком оправдати ся потрафиш — твоє щестя! Та наперед знай, же пан Біржыньскій з такыми словами, якых мы ту слухали, жартів не зна... Тепер крачай!

При остатнім слові отворили ся несподівано двери зо сусідньої кімнаты, през котры влетіла з розпукливим криком молода дівиця. Она так і припала гу грудьом старця і конвильсийні обняла його карк.

— Ніт, дідусю, я вас не дам тым людям — прорекла з плачом. — А кед так уж суджене, най берут нас разом, не в силі они нас розлучыти... Хто же вас обслужыт...

— Тихо, Оля! — вспокоювал дідусь дівча, цілуючи го в чело. — Бог милостивий, най ся діє Його воля... Не іду медже зьвірів, а медже люди, котры, надію ся, мают серце, почутя справедливости і почытаня Бога.

Тоты втішаня были ёднако безскutoчны; руки дівчате, видліо ся, сковали гейбы желізом карк дідуся.

— Моя панно, нее часу на дурны комеді! — рюк старший конфедерат, а одвертаючи ся додал: — А вы ослебодте ю.

Слухнячы підвладны конфедераты неконечні гречні обышли ся з дівком, нич повело ся ім розлучыти ю зо старцьом.

— Наперед! — закомендерувал старший.

Глухій йойк oddаной внучкы был ёй пращањом ся з отцем Йоаном пред дорогом до обозу конфедератів.

При вході до обозу отец Йоан і екскуртуючи го стрітили ся з oddлом конфедератів машеруючым в сторону Мухначкы. Мішанка ріжной одежы, ріжного кольору і преріжной фізиономії. Ёдны на конях, други піше, ёдны з галябардами, други зо списами, інчы при шаблях, а дехто озброеній лем желізныма вилами — адде як представили ся освободителі ойчизны очам руского священника.

За тым oddлом, дакус в oddаліню, крачало помалы двох конфедератів. Знаме іх уж. То пан ротмістр Хыгжевскій і його товариш, хорунжий Герман.

— А што то вы зловили, пане Міхале? — зъвідал Хыгжевскій старшого спосеред ведучых отца Йоана, коли тоты по-при ним переходили.

— А, видите сами — одповіл пан Міхал, — попови захтіло ся правити нам казаня. Най же тепер взаімно наслухат ся казаня од пана маршала.

— Вартало бы труду навернути го, бо то шизматыцка фізиономія — зауважыл з насымішком ёден з конфедератів.

Хыгжевскій лем обоятно двигнул раменами і звернул ся до хорунжого:

— Выполниш же, пане Якубе, докладні мою волю — розказувал ротмістр товаришови, коли конфедераты з от-

цьом Йоаном oddалили ся. — Забивати — Боже хран, бо мы присігали пред Ченстоховском, же безборонного пустиме жывым, і польскій рыцар присяги дотримат... Але што до того Сметаны, приложыте му дакус корбачів, жебы не рвал ся до паньского горла.

— I до твари — додал хорунжий, мацяочы ліве ухо.

— Рабувати нам стыд — продолжал Хыжевскій, — адже мы не розбійники і одрікали мы ся того під присягом, але... реквірувати пожыву для войска нам слебідно. Товды берте, што лем мож буде взяти. Скотину приженете, а грошами, кед ся трафлят, подільте ся „по братерски”, лишаочы для мя четверту част.

— Вшытко в порядку і вшытко ся выполнит — одповіл Герман, — лем треба бы памятати, же потім ачий повідят: „Конфедераты розграбили селянина!” — і піде о нас зла слава по цілій Польщы, на образу шляхетского гонору, которыго хранити бы мі...

— Але-же, пане брате, не май мя за такого глупого, же-бы я і такой околичности не предвиділ — одрюк Хыжевскій. — I про то, предумано, під ніч вас там высылам, жебы непостережено ся справити. Кед вас никто виділ не буде, не познат, товды і никто не посьміє публичні на нас підозрinya метати, а речут: „Угорски розбійники, якых полно по бес-кідских лісах, зробили тото”; скотину же приженете і повісте пану Біржыньскому, же вы, згідні з його повеліньком, зареквірували по штуці од каждого дымса. До Солотвин придаю вам Яцка Бреяна, він змысний шугай, поведе вас там і назад манівцями, жебы вас никто не пошлідил. Кед зробите вшытко так, як розказую, буде волк сътий і коза ціла — буде і гонір чистий і присяга ненарушена. I — помстиме ся! Спожватил ес?

— Што до слова! — одповіл Герман. — I што до слова выполню.

— Так — дай вам Боже щестя! — доповіл ротмістр, по-даочы хорунжому руку... — А ішы, видиш, призабыл ём — шмарил Хыжевскій за одходячым Якубом. — Памятайте, жебы сте трох дурниц уникнули: першой — не берте коні до села, лем лиште іх дагде в лісі, бо іх форканя бы вас зрадило; другой — при конях лиште Яцка Бреяна, бо він Русин,

а Русинови не вір, міг бы дакым способом хлопам солотвінським дати знати; конець-кінцем, третьою – не лиште дівки, треба ю привчыти хлопців цілувати...

— Ха-ха! — засьміял ся сам до себе задоволений ротмистр. — Діждий, хаме! Ты ачий не сподівал ся гости, што тя днес одвидяят. А ты, Фесько безвинна, до смерти плакала будеш, же єс не хтіла...

Не докінчыл, очы його сперли ся на якысій жінці, што посыпшні крачала в сторону обозу.

„Ех, до бісової мамы! Чого ту якыса дама глядат? — подумал ротмистр. — То не з тутышнього ставу рыбка! Крачат легісю, гейбы серна, значыт ся, она молода. Кілко елеганциі в ей рухах, кілко прелести в ей гнуучкым стані!”

Жінка дізрила го і несподівано стримала хід. З ей пізри-ня шмареного попри собі мож було певнити, же не годна була рішыти — іти допереду, ци втікати назад.

— Треба ій прийти з помочом, може ся осьмілит — повіл до ся Хыжевскій і пішол ій на стрічу.

Жінка стояла як вкопана, лем ей деликатна рука, притримуюча тюль на лиці, дост міцно тримтіла, коли ей друга, тіж тремчяча, рука притискала атласовий лайбик, гейбы хтіла надмірне битя серця втишыти... Таку ю стрітил ротмистр. Хоц ей лиця зза густого тюлю не мож було дізрити, вшытко єдно варшавській гуляка внескувал о красоті того же і взял за потрібне з пошаном ю поздоровити.

— Ви, прекрасна пані, ачий до обозу? Чым можу вам служыти? — зачал зъвіданями, з французком галянтеријом.

Зышла добра хвиля, нич діждал ся одповіди.

— Я... одкликую ся до вашої честі і прошу о єдну прислугу...

Звучний, металічний голос прошыбнул го вщент, так што вшытко в ним затремтіло.

— І сто прислуг!.. Для прекрасных дам вшытко єм готовий зробити.

— Вчынте миліст, заведте мя до вашого маршалка.

— Біржынського?

— Так.

— Што потрібуете од него? — зъвідал з зачудуваньом конфедерат. — Кед бы вы мою дотепливіст зле приняли, товды

цифам мое зъвіданя. Може то ваша таємниця? — завершыл, всьміхаючы ся хытро.

— Нияк ні. Своі справы не мушу таємницю обвивати — одповіла она голосом, в которым гордіст і строгіст ся пробивала, так што Хыжевскій застыдал ся в души свого зъвіданя. — Хы лем в пана Біржыньского выпросити, жебы мого дідуся на волю пустил... Впаду му до ніг... Дідусь в ничым не винуватий!..

Дальшы слова втопили ся в плачу...

— Прошу зо мном, вшытко што в моїй силі, зроблю. Найне нарікате на конфедератів.

Коли она з несьмілістю принимала подане собі рамено, умкнула ся дакус завіска з ей твари і йому повело ся на хвилю взрити красоту ей лица. Коротка хвіля, та полны жажды очы пожерли в моменті туту красоту і выкликали воєсливіст душы. Такого бо лица обыйти ся не даст.

Додумуєте ся, што жінком том была Оля, внучка по сестрі отця Щавиньского.

— Будете мати дяку розповісти мі цілу подію — зъвідал по дорозі Хыжевскій, — наступством котрой пан Михал Несьоловскій вашого дідуся арештувал? Жебы вставити ся за ним, необхідным є знати, з якой причини то ся стало.

Оля зачала розповідати — што і як, понеже в сусідній кімнаті вшытко чула. Та мимо ей щырой і ясной розповіди, зъвідувал ю Хыжевскій о найменьшы дрібниці і казал неєдно двараз повторяти. Жебы лем наслухати ся ей голосу... Гей — бесіда невинной душы подібна до съпіву ангелів, котрий і для человека, што забабрал свою молодіст в болоті загального варшавського зопсутия, приємні звучыт. Жаль лестил його ухо, єднако серця не дітхнул.

Коли стали пред маршалківським шатром, выводили одтале отця Йоана, а такой враз дал ся чути споза портиєры розказуючий голос Біржыньского:

— Затримати до заране і одпровадити до Габолтова, де з ним меньше приємны проби будут проведены!

Оля одгварила ся дораз од рамене ротмистра і з голосным плачем припала гу грудью старця.

На тото высунула ся зо шатра голова Біржыньского:

— Хто ту плаче? Якє ту діло бабам?! — скричал сердито.

— Пане маршалку, позвольте мі пару слів однісні той шановнай дівиці на осібности речы — озвал ся Хыжевскій.

Оба щезли в шатрі.

— Пане маршалку, пришол ём просити вас, жебы сте пустили того попа.

— Неможливе, пане-брате, неможливе — одповіл Біржыньскій. — Тото, што Несьоловскій в протоколі уял, пахне мі бунтівничым наставаіньнем духа зо стороны онога бородача.

— Несьоловскій — выбачте — є литовскым медведьом і по медведячому обходит ся з людми — заопонувал Хыжевскій.

— Він знае лем ґрубяньствами терти людям попід ніс і хце, жебы му кождый тото терпіл. Так і ту зробил — вліз до пле-банії як до корчмы, ани шапкы не здонял, звертал ся до священника як до хлопа і нич дивного, же старец, котрий гу тому є шляхтичом, не допустил уразы на свій гонір і ўд-накым пінязьом му одплатил. А того Несьоловскій не любит і рад бы з противниками одраз на шыбеницу!

— То правда, Несьоловскій добрий вояк, але неотесана колода. Та тото, о чым гварите, то лем вашы здогадуваня, бо вас при тым не было.

— Правда, не было мя, але чул ём з уст, котры ішы ці-ганьства не знают. Тота дівка, внучка онога священника вшытко мі розповіла. Она ледво з дітинячых років выросла, а діти і пиякы все правду повідають...

— Гей, кед ішы гарды діти, товды такій шугай, як вы, пане-брате, дали бы ся за іх слова забити — робил сой на-съмішкы Біржыньскій.

Слова маршалка не змішали Хыжевского, въюл дале свое:

— Возте до увагы, пане маршалку, же уж ёден гріх прitrafił ся вам днес, а то — што до тых волів...

— А чым же мал ём вашы „мацькы” напхати, січком? — заопонувал з гнівом маршалок.

— Треба было на даны села формальну контрибуцию наложыгти, а то вы забрали хлопам вшыток іх добыток, місцевы селяне будут ся бурити, а за нима вшытки околичны села, боячы ся подібных діянь, останут нашыма ворогами... Дозвольте припомніти, же домашній ворог тисячкрат не-безпечнійшій од того в отвертым полі!

— Добрі гварите, ротмистре — згодил ся маршалок, — та сами признаете, же всякы скъльности до бунту треба в за-родку гасити.

— Але бунтів іщы ніт — не давал ся Хылжевскій.

— Противні — Несьоловскій певнит, же виділ як хлопи плястуками грозили, і то ачий з підпушыння того попа!

— Чули сте, пане маршалку, жебы Несьоловскій даколи заяця трафіл, а при tym заєдно о борбі з волками і медве-дями розповідат.

Тот концепт над самохвальбом Несьоловского розсьмі-шыл маршалка так, же його спасений бріх аж ся затряс.

— Попри tym памятайме, пане маршалку — кінчыл Хылжевскій, — што наш рух опертий передовшыткым на раменах духовенства. Кед вы на самым початку уніятско-го священника безпідставні арештуете, одстрашыте вшыт-кых од нашой справы. Будут против нас і попы, і хлопи, і коронне войско, і Москалі — чого доконаме товды? Мусиме обовязково вплывовий клир по шерсти, а не під шерст гласкати.

Остатній аргумент, видно, найбарже переконал Біржынь-ского, бо недолго думаючи рюк:

— Ваша правда, дякую за пораду і послухам ей.

В минуті стояли оба пред отцем Щавиньским.

— Выйбачте, чесний отче — озвал ся Біржыньскій, — што непорозуміння было причыном неприемности, якых вы гнеска дознали... Вы свободны, лем прошу вас, жебы сте своім влияньнем стримували селян од всяких неприязнных поведінъ взглядом нас. В моім же імени можете іх переко-нати, же за побраны ім гнеска волы заплатиме ім, кед лем дістанеме гроши. Пробачте нам і в чыранці приймійт пев-ніня о нашій пошані для вас.

Отец Йоан не годен был пояснити сой тогу несподівану переміну в поведінку Біржыньского. Недавно поступувал він з ним гейбы зо злодійом, тепер же силил ся на самы масны слова. Поражаюче!

Та Оля ачий скоре поняла, чыя заслуга в тій переміні. Она одхылила воаль і пізриня ей чорных очи, на которых слизы радости гейбы кристал блищали, барже од слів выра-зили подяку пану Владиславови Хылжевскому.

„Біржынській бортак, до него як до старой бабы што-небуд вмовиш... А тото дівча красота... На мой-веру, годен ся ній чловек направду залюбувати...” – Такы мысли сновигали ся в голові ротмистра, коли заворожено смотріл за одходячом Ольом, што операла ся на рамени свого діда.

— Моя дітино — озвал ся отец Йоан до внучки, — радую ся тым, же вказала ёс свое привязаня гу мі, та барз єм незадоволений, же рішыла ёс ся на такій крок.

— Ой, дідусю, бояла єм ся о себе — оправдувало ся дівча, — але барже іщи о вас... Обавала єм ся, же вшытки конфедераты подібны до тых, котры вас арештували... Ale tot, котрий мене до обозу завьюл, был барз гречний і людскій. Приобіцял мі одраз, же вставит ся за вами пред Біржынськым. I дотримал слова, адже свободны вы уж, дідусю!

— Моя Ольо, выслушай мя старого — ял священник бесідувати повчуючым тоном. — Не вір шліпо никому!... Пере-конаний єм, же медже тыма волоцюгами не найдеш ани єдного чловека з честю, а што ся тыгчыт того ротмистра... Чудні мі, же на твоі просьбы вставил ся за мном. Ци не пошлідила ёс сама, же вчынил він тото не з почутя справедливости, а з даякых інчых скрытых причин?...

Оля почервеніла і спустила долов очы пред пронимающим пізриньом старця – дідуся.

IV

Шлідуючої по оповідженых подіях ночы пересмыкали ся лісами, што медже Солотвинами а Мухначком якісы люде, котрих в непроникненій темряві не мож было розпознати. Лем коли-не-коли пілголосне проклятство і дост голосне форканя кони підповідало, же були то вояки. Покрачували они помалы гусячым рядом і часто поставкували, понеже провідник часто ся сперал, жебы по вершках ялиц спохватити дорогу. Чым дале крачали, тым барже густніл ліс, тым частійше давали ся чути рваны проклятства.

— До сто регіментів!... Яцку, ци не до пекла нас ведеш? — одозвал ся мужчына, што ішол дораз за провідником.

— Не знам іщи кади дорога до пекла — одповіл tot коротко і холодно.

— Та видиш сам, тади неможливым продерти ся чловекови — одповіл перший голос, по которым познаме Якуба Германа.

— Кади пан ротмистр казал вас вести, тади вас і веду — оправдувал ся Яцко.

— А не заблукал ся ты припадком? Бо тади лем волкам ходити!

— Видит ся мі, же дотля ніт, а дале — як Бог даст.

Слабе то было потішня для пана хорунжого, котрого голузя непрестанно по очах гласкало.

Іщи даякій час посувала ся тата колона, та конець-кінцем застряла в такій гущавині смереків, же провідник ледво ся пересмыкнул, а дальшим, з конями стало ся то такої неможливим. Незадоволіня вшыткіх проявило ся в словах потуплення, в голосных проклятиях.

— За мном, мы уж на добрій дорозі — успокоювал Яцко спінені голови конфедератів.

Пробивши ся з немалым трудом през дост долгу простір реченой гущавини, нашли ся вшыткы на малій полянці.

Яцко гейбы з зачудуваньом позерал то попри собі, то по звіздах, яких пару видно было на кісним виднокругу.

— Но, вед нас дальше, чом стоїш? — выркнул нетерпеливо хорунжий.

— Та бо не ту хтіл єм вас завести — одповіл гейбы зострачений провідник. — Не годен єм ся полапати де мы тепер... Видно буде нас водит.

— Бортаків з нас робиш? — крикнул сердито Герман. — Тебе, хаме, здає ся, свербят кости...

— Не гнівайте ся, пане — успокоювал Яцко. — Кед єм збочыл зо стежкы, та знам, же недалеко... Ліпше розложте ту оген і oddыхнийте кус, а я за тот час поглядам дороги.

Як з єдной стороны не оставало ничего інчого робити, бо продолжуючи свій марш наомацькы, годни бы до рук селян попасти, з другої же стороны вшыткы бывали до цна змучены — прияли Яцкову раду з великим задоволіньем.

Моментом назберали кырмача і наклали оген, котрий ясным поломіньом освітил чудну групу. На невелькій прос-

тори, окружений густом смеречыном, през яку і гадині тяжкаво пришло бы ся проползнути, видіти мож было збитых в пестру купку люди, кони, обючену рогату скотину. А вшытко так размаіте – і фізиономії, і крій одежы, і позиціі, в котрых кождый собі выбрал місце при ватрі. Хто в грубій бурці з капішоном, хто в зношенній чамарі. Тот опасаний шолковым поясом, котрого выбліджений кольор съвідчыл о давности, а і о ліпших часах його властителя, тот же ременем, а інчий спроста лем соломяным повереслом. Хто з штырьокутном шапком на голові, хто з бараньем кучмом, інчий з вылінілым капелюхом. Тот розтягнул ся як долгій, інчий сіл на сідлі, тамтот опер ся о коня, а ішы дальший, за ціганьскім звычайом, кучнул сой.

Ішы спостерігаме на краі ёдну жінку. Розпущене темне волося обвивало ей прекрасній карк і през рамена стуляло прелест ей груди. Руки заломлены, спочываючи безвладні і біле лице, котре од єдностай двигаючого ся поломіня одбивало ся смертном блідістю, съвідчыло о жалісным ей стані. Так сідила она без руху, смотрячы обоятно напред себе, повіл бы-с – бездушна статуя з білого мармуру, кед бы конвульсійне третміння ей уст не переконувало, што в ній тліє ішы іскра жыття.

Хто познал бы в тій нещесній жінці Фесю, пещену єдиничку Ваня Сметаны?... Кед бы зывідал ю дахто, як она до того дивного товариства трафіла, сама не знала бы одповісти. Ій гейбы ся тото приснило, што якысы люде вyrвали ей з постелі, нашмарили ій полотняний міх на голову і повлекли зо собом. Перестрашена, ани не мала силы взвывать о поміч... I повели ю в темряві. Де? Не знала. Не чула ани болю, якій задавало ій лісове конаря, не звернула увагы, што з подрапаных ніг текла кров, не дітхнула ю студін, яком осінній вітер ей марні одітє тіло обділял.

З апатіі вyrвал ю на малий час ёден припадок. Здавало ся ій, же чула знаемий голос – милий голос Яцка Бреяна, котрий сніл ся ій мильм сном, нич вражы люде го не прервали. З тым преконаньем промінчык надії ожывил ей падаючий дух. Та моментом овладіла ю мысель, же Яцко находит ся серед той шайкы, же він проводырьом тых розбійників, же то він навьюл тых пажерників на вітцівскій

дім – і тота мысель обвила ся гадином попри єй серци і осушила слезы. Бо зрадник не достойний уваги.

О, не нарікай пред часом, нещесне дівча, на облюбленого. Не знаш бо о тым, же він з болю глибоко впял нігті во свої груди, коли смотрил на твою недолю, же за цілу дорогу присігал – або тебе ослебодит, або сам згине.

І заправды так. Яцко Бреян, будучы съвідком подій на кермешы в Солотвинах і змовы, в котрій оба конфедераты грозили одомстити ся Сметані, постановил пристати гу конфедератам. Не трудно му того пришло, понеже будучы провідником Хыжевскаго і його товариша, знал в час дороги прихлібити ся ім. З другої же страни – молодий і міцний хлоп, обознаний з околицьом, при тым зmysній і досьвідчений, был він для конфедератів барз пожаданым. Такым чыном не без основ надіял ся він, же онедолга спохватит ся во вшытых залых замірах кнованых против дорогій му родині Ваня Сметаны.

Та, неществом, обдурил сам себе. О выправі до Солотвин не знал він наперед, а коли ся довідал, не остало му ни часу, ни сердків, жебы в непідозрений спосіб остеречы Сметану. Ішы мал надію, же в дорозі, або в часі самого нападу трафит ся даякій щесливій припадок, посердництвом якого міг бы замірови конфедератів цілком, а бодай по часті перешкодити. Та не сполнило ся. Хорунжий казал му в лісі пред Солотвінами при конях остати, враз з інчым конфедератом, котрий шлідил го быстрым оком, жебы ся нигде не oddалил. Так і не остало мунич веце, як терпеливо ждати кінця выправы конфедератів і пак думати над тым, што чынніти дале.

Надіял ся, же выправа конфедератів скінчыт ся на обробуваню газдівки Сметаны, та як ся острашыл, коли взрил свою возлюблену Фесю в руках пажерных ворогів! Постановил за всяку ціну освободити ю і глядал гу тому способу. За першом мыслю старал ся не быти близко Фесі, жебы она припадком не зрадила іх одношыня і не выкликала підозринь. Пак наступством його передумань было тото, же видиме тепер конфедератів посеред непрохідной гущавини, же розложыли ся они на одпочынок, а він, під позором гляданя дороги щез.

— Давай ту палюнки! — скричал хорунжий. — По такій борбі она мильша од молодой коханкы.

— А особливі по так корысній выправі — причынил його сусід.

— В руки вашы, пане Валентий! Панлюнка над палюнкамі!

— Га! Кед она така добра — одповіл Валентий, — товды пью за здоровя того, котрий ю для нас в коморі переховал... До вас, пане брате!

— Чорта выпийте за його здоровя — спротивил ся згырений Якуб Герман, — коли псубрата не было дома!

— Тым ліпше для нас — спостерюг хтосі.

— Як то ліпше, коли коли мал ём замір наш долг на його хлопскій скорі поквітувати?!

— Не сквітувал нас свойом скором, то сквітувал нас грошами і не лем... Яка же вам кривда? — спостерюг інчий.

— А належыт ся му чест, же знал складати злоты, червінці і таляры, аж і сороківці — додал зас ёден з богатирів.

— Постарчыт нам на даякій час прогрывати, пане Мацею — зарвал з насымішком його сусід.

— Стережте ся, жебы сте сами не програли — одповіл Мацей.

— Ано, спрібуйме, чые буде наверхы!

— Добрі, спрібуйме — на рахунок участі, яка ся нам в по-ділі дістане.

В минуті ёден з них розпристер на земли чапрак, другій шмарил кости і зачала ся гра.

Коли ёдны попри граючых ся згромадили, інчы забавляли ся терефенькамі і палюнком.

— Як ёст, так ёст — выправа наша славні ся повела — зачал тихо, з видимым задоволенем хорунжий. — Ани пес о ній не завые... Підобрали мы ся тихо, як під Москала, но і красні мы ся обловили...

— Буде з нас ротмістр задоволений — причынил інчий.

— Правда же, а найбарже з того, же мы адде totу птичку зловили — засьміял ся хорунжий, вказуючи люльком на Фесю.

— Смачна печеня для зубів Хыжевского — спостерюг наступний.

- По котрій ся нам лем облизати прийде...
- Якій карчок, гейбы в гускы!
- А очы – як в серны!
- Гамбочка – лем цілувати!
- Груди – ей притулити ся гу ним!

Такыма захопліннями ліцитували здегенеруваны конфедераты зовнішніст нещесного дівчате, котре, не в силі вытримати пізринга і жаждных очи, заступляло сой руками очы.

— Втиш ся, дітино — розводил ій ёден з цинічным усьміхом, приступивши гу ній ближе, — не бій ся. Кажда дівка, початком дика і наровиста, та кажда ся освоїт. Вір, не єдну мы уж пригласкали...

І вшытка череда гукнула гомеричним съміхом, нагороджуючи ординарну быстріст товариша.

Далышыма бесідами, лем в інчых нюансах, продолжали забавляти ся конфедераты.

— Нашого Яцка долго не видно — спостерюг ёден.

— Видно, далеко мы ся збили з дороги.

— То фрашка — причынил другій, — лем же обавати ся мож, жебы нам даякой штуки не стругнул... Я Русинови нигда не вірю!

— Што-ж він нам, простак, може зробити? З ліса сяктах выйдеме... Та якыса нечыста сила ся носит, бо коні ухами стріжут...

Вшытки ся візрили. Заправды коні ся розвоєстили.

— Может волка почули?

— Волкы боят ся огня... Та мі причуло ся псяче бреханя...

— Чую воню дыму, в носі мі закрутило...

Ішы не докінчыл, коли враз вшытки коні дунули шалено в ліс, в тым осідааны і обючены. За нима подали ся быдлята, з рыком, котрому якысий необычний шум, тріск і свист товаришыл. Вшытки конфедераты в страху зорвали ся з місця, лем двох грачів ничого не спостерегло.

На того вбіг задыханий Яцко.

— Панове, кому жыття миле, втікайте! — скричал він таким розпукливым голосом, што страх конфедератів досягнул вершыны.

— Што так€? — звідували.

— Хлопи зо Солотвин шлідят за нами! Виділ єм іх, вшыткы з коликами і вилами, мало не ціле село! Підпалили попри нас ліс, жебы вшыткых выкурити як лишку з ямы!

Поломін, што бухнул зо вшыткых сторін, великий дым, потвердили Яцковы слова.

— Тади, кади подали ся быдлята, і нам бы втікати, а ні, то жывцьом ся спечеме — раїл Бреян. — Зувірина має свій розум, ліпший часом од нашого.

Заправды, лем того єдно місце було прогалином од поломіня, хоц і ту дым бухал дым і давыл oddых.

Вшыткы шмарили ся во вказану сторону. Густа смеречина не стояла ім на заваді во втіканю пред небезпеком втраты жыття.

— Дівча ратуйте! Бер ю, Мацею, зо собом! — командувал хорунжий.

— Я перший до ратуваня! — одповіл грач, тримаючи ішти кости в руці, і щез за інчым в гущавині.

Не остало хорунжому нич, як быти спасителем дівчате. Та несподівано она оперла ся тому.

— Волю згинути, як дале медже вами оставати — спротивила ся здецидувано.

— Дівча, май розум! — преконувал Герман, — видиш, же оген попри нас.

Заправды, оген охватил уж найближшы дерева. Хорунжий приблизжыл ся гу Фесі, жебы ю вывести, та дівча дикьми очами посмотрило на него.

— Рушай сой, вредото, бо ти очы выдру!

— Про Бога святого — остатня уж хвиля! — крикнул Герман.

I, нич Феся оперти ся встигла, обнял ю в поясі міцними руками і скочыл з ньом шлідом за інчым. Та незнатая одкале блиснула му попід очи тліюча головня, дым запер му oddых, хватил ся він за груди і — Феся выпала з його обять. Нич повело ся му взяти oddых, уж не було єй коло него. Лем здало ся му, же якыса одежда забіліла на секунду в великим поломіню.

„Пропало дівча! — подумал сой хорунжий. — Што на то то повіст Хылжевскій?... Та, смотр, пане Якубе, жебы-с сам не пропал!”

Ніт, не пропало дівча. З противної сторони од той, в котру ратували ся конфедераты, выбіг з горіючого ліса якисий чоловек. Його голова окручена була дерком осмаленом од огня. В руках тримал штоси долгє, овинене до чуги. Станувчы на чистым місци, зложыл обережні тягар на землю, здонял з головы вкрывало, пару раз губоко одітхнул, пак візрил ся на горіючий ліс, гейбы хтіл зрозуміти небезпеку, што ю перебыл і наостаток, крестьячы ся богобійно, вымовил: „Слава Ти, Господи!”

Яснина лісового пожару освітила лице того чоловека і ми познали в ним Яцка Бреяна.

— Ци жыва она? — выповіл він і нахылил ся над тілом лежычым в його ногах.

Долго всмотрювал ся в бліде лице дівчате і наслухувал дыханя.

— Жыва! — вышмарил зо себе радісно. — Щестя ваше, панове конфедераты, же ся мі повело видобути за вашых пазурів туту адде половину моїй душы!... Я бы не жыл безней, але і з вас бы не дуже остало... Та ніт як тратити дармо час — продолжал. — Тебе, любко, треба бы ішы за темна скрыти... Та де?

Не роздумувал долго над оным „де?”.

— Назад до твого вітця? Вышлідят ворогы; ніт для тебе тепер місця, хоц в рідній хыжи!... Га, до моїй матери — до мого дому! Там будеш беспечна! Конфедераты будут за тобом шлідити Бог зна кади, а ты під самым іх носом ся скриєш... Так, допомож же мі, Пречиста Мати Ізбяньска, як дотля єс мі помагала!

І він обережні овинул омлілу Фесю до своїй чуги, жебы охоронити ю од осинього вітру, обял ю в поясі долгым ременем, котрого кінці застегнул на своім карку, руками же підтримувал єй голову і ноги — і так понюс свій дорожій тягар в сторону Ізб.

„З кофедератами ся не зыйду — думал сой по дорозі, — моя штучки до чиста ся оправдали і они розбігли ся на штыри вітры. Перестрашены не знали, же бік, в котрій казал єм ім втікати, цілком не в сторону Ізб. Або ци міг єм сой выворожыти, што невинна моя забавка — нашлідувати

голос зъвірины – придаст ся мі даколи в жытю? А днес нич ім так не нагнало страху в пяты, як псяче гавканя, котре почули! На злодію шапка горит...”.

З такым а думками не ішол, а гнал напред себе. Не вадил му в тым ани тягар дівчате, котрий в одношынню до його величезной сили был гейбы вага дітины на руках пістункы, ани темна ніч, понеже уж в хлопячых роках привчыл ся окрем зъвізд, за лісовом природом ся вести, і не было стежкы, котрой бы він – так речы – zo запертыма очами не знал.

Часами лем присіл він оддыхнути і прислухувал ся з на-дійом – ци не приходит гу собі Феся. Та не істило ся му. I він зас понагляял, зыркаючи гу східньому небу – ци далеко ішы до дня і ци поведе ся му, не стрітивши жывой душы, добити до свойой хыжы.

Повело ся. Штоправда, зачало уж сірити на сході, кед близьыл ся до рідной хыжы, але в непокою помічном была густа осіння гмла, што залігала долину, так што під ей вкрывалом зышол до села; ішы тихо было ту, никто ся не батурил, коли Яцко задуркал до двери низкой хыджынки. Понеже стояла она на остроню од інчых хыж, ани псы не одкрыли своім бреханьем необычного путника.

— Хто там? — озвал ся голос з внутрі.

— Пустте, мамо! — прошептал Яцко, приложывши уста гу вікенцю.

На тот голос старовинка отворила двери.

— Про Бога святого, Яцку! — чудувала ся она, аж і забывши поздоровити сына. — Одкале так вчас? Яку мару ту влечеш?

— Тихше, мамусь! Вшытко вам розповім, лем о тымнич людям не гварте. А кед бы дахто вывідувал ся вас, ци я ту был, сциганте просто в очы. Бог милосердний одпустит вам тот гріх... Для вашого знатя — причынил, кладучы Фесю на постіль, — то дівка, котру єм з помочом Божом і Його Престятої Матери конфедератам выдер! Стережте ю, мамичко люба, як ока в голові, хранте ю, як щестя вашой дітины, бо кед ю страчу — чую, бракне вам сына.

Спохватила старовинка і, заміст одповіди, пригорнула голову сына гу своім грудям, котры він теплыми сылзами оросил.

— Буд спокійний, сину, скрию ю в коморі, бо до хыжы хоц-хто зазрит. А же пред никым ся не выгварю... Та знаш, же на серци мі твоя доля.

І в молчаню сіли — мати і син — при постели, на котрій спочивала без памяти дівка. Лем раз отворила она очи, без ціли блидила нима по хыжы, а коли трафили на Яцка — закрила сой долоню лице.

— Фесьо люба — благал Яцко, — хоц раз пізрий на мя, на Яцка. Не познаєш мя?

— Ты был з тыма забияками — прошептало дівча.

— Та хто важыл свое жыття, жебы тебе з іх пазурів вyrвати, як не я?... Ци не тямиш як скрез оген втікал ём з тобом?

Видит ся, зрозуміла го, бо ей очы раз іщи звернули ся в його страну. І усъміх, котрого вагу лем милуючи серця зрозуміти годни, заграл коло блідых уст... Потім зас впала до безпамяти, лиця ся розгорили, горяча роса виступила на чело, а язык зачал поплітати нестворене.

Поручывшы своїй матери раз іщи якнайбільшу осторожніст, подал ся Яцко до обозу конфедератів.

Не повела ся выправа. Одділ висланий під ведіньком хорунжого, гейбы на реквізіцию провіанту по околичных селах, вернул ся вельким непорядку. Приходили по єдному, не трафило ся никому мати товариство. Хто нашол свого коня, тот ся нюс, інчий дрындал піше, але вшытки принесли на подрапаных лицах, на осмаленым волосю съвідчыня нічной пригоды. Коні потратили сіда ци заданий ім на хырбеты достаток, декотры покалічыли ся так міцно, што не суцы были до дальшой войсковой службы. За скотины, побраной зо Сметановых стаен, лишыло ся лем пару штук. Несъміло станул хорунжий пред Хыжевским, весело днес успособленым, складати рапорт о выправі.

— В Сметаны вымели мы вшытко до чиста — рапортувал Герман.

— Добрі хамови!

— Та його самого не было дома.

— Хто має вісіти, тот ся не втопит — шмарил холодно Хыжевскій.

- Його прекрасну дівку сме взяли.
- Добрі, придаст ся дакому — виркнул обоятно ротмистр.
- Вшытко потихы ся стало, нихто нас не виділ.
- Чудово, так єм вам і казал.
- Вертаючи, трафила ся нам біда...
- Яка?
- Озброєні хлопи шлідили за нами, жебы одбити од нас зареквіруване.
- Треба іх было нагаями спотігати.
- Не було можливості, бо ани мы іх не виділи, ани они нас — і ял обясняти хорунжий цілу подію. — Коні повтікали, скотина ся розбігла, выпханы до полна плахты ся потратили... — кінчыл свій рапорт Герман.
- Підете ішы раз на реквізіцию. І то ішы днес — прервал холодно Хылжевський.
- І... Феся щезла... — завісиł голос хорунжий.
- Най іде до біса! — шмарил ротмистр нетерпеливо.

Хорунжий в зачудуваню аж очы выбалушыл. Та не знал він ішы, якы мысли бушували в голові Хылжевского од вчешнього дня.

Злемківщыл Петро Мурянка

ГАВРИЛ БЕСКІД

Всестороння личніст Русинів - Александр Митрак (1837 – 1913)

Александр Митрак, псевдонім Материн народил ся 16 жолтня 1937 р. в селі Плоске на Свалявщині в родині священика. Вчыл ся в Ужгородскій і Сатмарскій гімназіях, Ужгородську богословську семінарию закінчыл 1862 рока. По висвяченію, як грекокатолицький священник, парохувал у селах Ільниця, Велики Лучки, Кленова – медже Великым Березным і Стапціном і в Ворочеві. В 1900 році одышол як до села Росвигова, недалеко Мукачова.

Літературну дідовизну Александра Митрака творить поезия і публіцистика, етнографічны і фольклорны матеріалы. Цінним є його *Русько-мадярскій словник*. Написал такы поезии: *Мое пробуджыня, Люблю наш народ, На смерт Андрія Медвецкого, Добрі тому богатому, На Верховині*. Першы штыри публікуе в *Місяцеслові на 1866 рік*, а стишок *На Верховині* в ужгородским літературным тыжднінику *Світ* в 1867 році. Стишки *Хмарно, темно, Мы убогы, Мало нас были опубликованы* в 1888 році в Одесі в выдавательстві Петра Феерчака в його публікации *Нарисы літературного руху Угорских Русских*. Стишок *Мое пробуджіння на Верховині* ческій літературознавець, карпатолог Антонім Гартль переложыл на ческій язык і опубликувал в братиславским журналі *Братіславска ребі* в 1938 році, ч. 1-2, стор. 21. В 1867 році ся обявил найціннійшии нарисы Митрака – *Подорожны зажытки на Верховині* і нарис *Од знацевских мостів*. Обыдва нарисы были опубликованы в ужгородским тыжднінику *Світ*, якій был органом підкарпатского літературного Общества с. Василія Великого. В них є описана соціально-патріотычна тема, спосіб жыття і моральності Верховинців. З публіцистичных робіт можеме спомянуть такы, як *Народніст і отчызна*, опубликовану в *Світі* в 1867, в ч. 1. Ту описує прекрасну патріотычну мысель: “*Без похыбы любов к отчызне є барз шумна властивіст в человека, дана самов природов, подля которой є мила tota земля, де ся він народил, котра го кормит,*

де спочивають кости його предків". З етнографічних творів увагу привертають нариси Домики або цімри угороруських рольників, Як виконує свої ярни роботи угороруські народ? Опублікували іх в 1889 році в журналі *Листок Євгенія Фенцика*. Част його фольклорних записів находит ся в штиритомовим збірнику Якова Головацького *Народны пісні Угорской Руси* (Москва 1878).

Кед Митрак виділ, як люди з віджшых верств і з русинського роду тратят свою національну гордість і мадяризують ся, кед меже Іваном і паном вирастала пропаст, вирішыл зоставити *Руско-мадярський словник*, а потім і *Мадярско-руский*, жебы денационалізувана інтелігенція мала можніст вчыти ся свого рідного языка. Словник докінчыл в 1871 році і запропонувал до видаєння Общества св. Василія Великого в Ужгороді. В 1872 році в Обществі панувала недоброжчлива атмосфера, яка виходила з рядів люди тогдышнього єпископа Панковича, і так словник був одшмарений з політичных причин. Свою наукову роботу дал Александр Митрак до Мадярской Академії Наук, але і там ся не дочекал успіху. В результаті того Митрак свій *Руско-мадярський словник* видал сам за свої пінязі в 1881 році, а 3000 книжок дал до Общества св. Василія з тым, жебы ся продавали по три короны за пять екземплярів, за безцін. Такым способом словник стал ся доступним для кожного.

І так ся сповнила тужба Александра Митрака помочы в освіті народа і в родным языку. Нове видання словника реалізувало ся аж по розпаді Австро-Угорщины, в часі першої ЧСР, в 1921 році в видавництві Уніо в Ужгороді. З наукового боку словник А. Митрака має велику ціну. І хоц не був філологом, на його словники були позитивны одзыви.

Тяжко собі можеме представити, же такій білдний священник на русинським селі, при свічці і петролейці творит без помочы шыршой наукової громады словник, якій днес бы творили десятки люди з академічными тытулами!

В своїх творах Александр Митрак шыроко хоснувал русинський язык, але не одходил і од росийского літературного языка, і таким способом ся снажыл створити окремий карпаторуський стиль, як то було в тім часі прияте. В тій області был зачынательем нового повідання, якого нескорше нашлідували Іван Сильвай і Євгеній Фенцик.

На Верховині*

Горы нашы, горы,
Нашы бідны горы!
На вас так печально
Я устремлям взоры

Што за дивна сила
Вас ту наметала,
Луч теплісій сонця
І земличку вкрада!

Таїте вы нідрах
Золотую долю,
Ци готовите нам
Вічную недолю?

* * *

Хмарно, темно, ворон краче,
За мій нарід серце плаче.
За мій нарід темний,
Бідний і бездольний.

Ци ты, сонце,
На нас світиш?
Ты, свобода,
Панам служьши?

Або тебе так уж мало,
Што тя племя не зазнало.

* Верш tot стал ся народном пісньом, знаном подскади і на Лемковині. Похоснувал го як мотто до свойой балады *Тридцет двух их было Семан* Мадзелян. Тексты вершів сут дакус злемківщены, бодай бы для потрб школярів. (пт)

Не знал тя наш народ
І не буде знати,
Коли світлом розум
Не буде взаряти.

Бо свободу силов
Треба добывать!

А хто єй смиренно,
По жебрацькы просит,
Тому она нигда
Добра не приносит.

Добрі тому богатому

Добрі тому богатому,
Хто родил ся паном,
Добрі тому щесливому,
Хто не быв Іваном.

Ой та не так біднякови,
Хто не зазнал долі,
Як тому-то цвіточкови,
Што змарніл на полі.

Інчых люди щестя пестит,
Гейбы мати рідна,
А бідного, як мачоха,
Не любит – бо бідний!

Неєдному богачови
Мало сего світа,
А сироті біднякови
Місце не загріте.

Гварят люде неєдному:
Смерт діліт розумно,
Та я виділ, што бідному
І во гробі скудно.

Мы убогы

Мы убогы, мало нас,
Велика в нас старіст^{*},
Нашы діти бoso ходят
Про нашу недбаліст.

Так нам гварят нашы люде:
Язык свій кохайте
І народны права нашы
Никому не дайте.

Добрі ім бесідувати
При сътости полній
І писати „статеєчки”
О жызни народній.

Мы же, бідны, ся догварме:
Народніст продайме,
А высоке наше Паньство
І нас в ласку прийме.

Отці нашы так же смутно
І в тісноті жыли,
Перемінов старой віры
Колач приобріли.**

* ту в значынню: старунок

** *Перемінов старой віры колач приобріли* (придбали) – очывидні ходит ту вымушений перехід на унію. Поета дві остатні стрічкы (поміщены ту; верш є дольшій) трактує очывидні як сарказм, барз смутний сарказм.

Річниці гу одсьвіжыню памяти

АСТРЯБ МАТВІЙ (1843 - 1925) – учитель і педагог. Вродил ся в Высовій. Історию студилювал на Київським Університеті, пак викладал тот предмет в Полтаві, де остал членом Архівної Комісії. Є автором прац з історії Росії і України. Хоц пришло ся му жити далеко од рідного краю, інтересувал ся його долем. Є автором ачий першої в історії апології лемківського языка – *Кілька слів о лемківській бесіді* (оных „кілька слів“ то шувна праца, опубликувана в трьох одтинках 1871. рока в львівським часописі „Учитель“), де він полемізує з Алексійом Тороњським, якій назвал лемківську бесіду *зопсутом руском мовом*, і боронит погляду о оригінальній окремішності нашого языка. На маргінесі – негречні похвалю ся (ПТ), же то мі акуратні повело ся найти і прикликати до нового житя спомнену працу, яка пережыват днес свій ренесанс в виді покликування ся на ню вельох сучасных авторів.

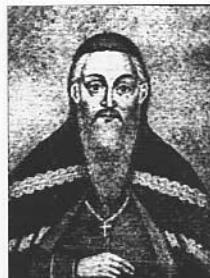

БЕСКІД АНТОНИЙ (1885 - 1933) – адвокат і політичний діяч на Пряшівщині і Підкарпатській Русі. Вродил ся в Ганіговцях на Пряшівщині в поколіньовій священничій родині. Осьвіту здобыл в Пряшові і на юридичним факультеті Будапештського Універитету. Працувал більшыном в містах Словачії. В 1910-1918 роках як посол угорського Парламенту репрезентувал Спиш. Протестувал против антиправославного Мармарош-Сигетского Процесу (1913-1914). По розпаді Австро-Угорщины влучыл ся міцно до політичної діяльности, спілпрацувал м.ін. з нашым Д. Вислоцкым (В. Гунянка) і тым чыном Руска Рада Лемків получыла ся з Руском Народном Радом в Пряшові створрюочы Карпаторуску Народну Раду. В січні 1919 р. был членом делегації на Парижскую Мирную Конференцию, з оптацийом злучыння карпаторусских земель, в тым і Лемковины і прилучыння іх до Чехословакії. В роках 1923 – 1924 занимал становиско губернатора дакус автономной Підкарпатской Русі.

БЕСКІД КОНСТАНТИН (1898 - 1953) – видаєць, публіциста і громадянській діяч. Вродил ся в Чирчу (недалеко нашого Лелюхова). По I Світовій Войні видавав газету „Русь” (1921 - 1923), пак перенюс ся на Підкарпатську Русь, де був редактором „Карпато-руського Вістника”. В тым часі написав важну (як підкристя П. Магочий) працу п.н. *Мармарошкій Процес*. В другій половині 30-ых років був спілооснователем і ведучим партії Фронт Руських Селян і Робітників. В часі II Світової Войни був арештуваний через профашистівську словацьку владу за участ в партизантським руху. Дожыл жыття в рідним Черчу.

БЕСКІД МИКОЛАЙ (1883 - 1947) – священник, історик, публіциста і діяч. Вродил ся в Болдогтьоварой на Уграх; двоюрідний брат А. Бескіда. Гімназію закінчыл в Пряшові, богословську семінарию в Будапешті, а університетські студії в Коложварі (Клюж). По принятю священства (1907) десят років працувал як секретар єпископа Пряшівської Грекокатолицької Єпархії. В тым часі, як тіж в часі повоєнного руху о політичны права карпатських Русинів активні влучал ся до пронародної діяльности. Як публіциста (і редактор) остро критикувал чехословакій уряд за недотримання обіцянки дати Підкарпатській Руси полну автономію. В 1923 р. призначено го за пароха до Легнави над Попрадом. В 1928 р. перепол на емеритуру, але остал до смерти в тій же Легнаві, де оддал ся історичним дошлідженям.

БІЗАНЦІЙ ГЕННАДІЙ (1656 - 1733) – церковний єрарх унійного періоду. Вродил ся в Великим Раківці на Підкарпатській Русі. Теологію студіювал в Трнаві. По висвяченю (1701) служыл в комітаті Саболч, де пак, до 1713 рока був деканом. В 1716 р. надано му посаду єпископа, хоць формальльні носил тытул апостольского вікарія Мукачівської Єпархії, понеже тата правні самодільні іщи не функціонувала, а підлігала римокатолицькій Ягірській Єпархії. Як пише М. Алмашій (EliKKP) – „Г. Бі-

занцій був традиціоналістом, що узناє релігійні догмати, введені перед підписанням Унії. Він тож виступав проти римокатолицьким єпископів Ягру, підтримував чистоту візантійського обряду, попри почуття необхідності впливів Риму.”

БІРЕЦЬКІЙ ІВАН (1815 - 1883) – зберач і дошлідник фольклору Лемків. Вродил ся в Кальници на східнім країку Лемковини. Закінчил духону семінарию во Львові і по хісвяченню, од 1842 р. був парохом села Бахір. Пісні і веснянки Бірецького ввошли до збірника Я. Головацького „Народные песни Галицкой и Угорской Руси”. Был участником Собору Русских Вченых во Львові (1848), де виконувал обовязки секретаря історії і географії. Был теж членом – основателем Галицкой Русской Матиці і секретарем Рускої Рады в Перемишлі.

ВОДЗІК ГРИГОРІЙ (1907 - 1943) – політичний діяч. Вродил ся в Мшані коло Дуклі. В молодих роках вступив до комуністичної партії. Был переплідуваній і арештований через польські органи за комуністичну діяльність на Лемковині. В часі II Світової Войни, під час окупации, був одним з провідників руху Опору, аж покля зас не був арештований. Єднако повело ся му втечы і продолжати підпілну діяльність. Зорганізувал перший партизантський оділ, який нападал на німецькі окупацийні органи і українську поліцію – січовиків. Згинул з 1943 р. зо сторони польського підпілного руху (Narodowe Siły Zbrojne).

ВРАБЕЛЬ МИХАЛ (1866 - 1923) – педагог, фольклорист і публіцист. Вродил ся в Выраві на Пряшівщині. По закінченню учительської семінарії в Ужгороді (1887). Протягом рока був учительем в рідних селах, а пак виїхал до Бачки і за десят років вчил в руснаких початкових школах (м.ін. в Руском Керестурі). Од 1898 рока був през двадцет років редактором русинської газети „Неділя”, яка выходила в Будапешті. Написал

Буквар, котрий мал 4 видання. Та найбаже знаний і цінений є Врабель за збірник народних пісень *Рускій Соловей* (1890).

ГАБДА ВАСИЛЬ (1925 – 2003) – маляр і педагог. Вродил ся в Ужгороді, там і кінчыл гімназию, де отримал першы лекцыі од славетнаго Йосифа Бокшая. В часі войны студиравал архітектуру в Будапешті, а по войні закінчыл студіі під руком того же Бокшая, а теж двох інчых великанів русиньскаго Піемонту – А. Ерделі і Ф. Манайлы. Был майстром пейзажу в постмодерністичным стылю а теж творцом великих історичных полотен. Працы Габды находят ся не лем в музеях прикарпатских краів, а і в Німеччыні, Японії, Канаді, ЗСА, аж і в Венезуели.

ГАЛГАШ АННА (1923 – 1996) – поетеса і фольклориста. Вродила ся в Остружници на Пряшівщині. Не закінчыла ани основной школы, але мала талант до літературной творчости, який проявил ся особливі по тым, як мусіла лишыти рідне село, котре було затоплене штучным озером. Єй фольклорны записи русиньских народных байок, легенд, приповідок, пісень і балад выдано в збірці *Стружницькима пішнікама* (1993). Поезії, переполнены ремінісценциями з попереднього періоду жыття нашли ся в кількох антологіях.

ГАНУЛЯК ГРИГОРИЙ (1883 – 1945) – выдавец, писменник і публициста. Вродил ся в Синяві на Саніччыні. Гімназию кінчыл в Саноці. В 1908 р. выіхал до Львова, де працевувал в Ставропігійскім Інституті і поміщал в русофільських часописах свои літературны творы і дописы (його першій прозовій твір написаний лемківском бесідом *Я ся не бою похвалил сам I. Франко*). Был редактором перших нумерів газеты „Лемко”, яку початком выдавано во Львові; выдал теж серию книжечок для народа, де были

і штуки для аматорських театрів, в тым його авторства, ци тіж через него переведені з чужих языків. По войні закладат видавництво „Русалка”, поміщат тіж свої творы в виданях Товариства ім. М. Качковского. Схильючы ся з часом ту українській ориєнтації, є м.ін. спілредактором газеты Наш Лемко. В 1941 р. вишла його збірка оповідань писаних по українськы За горами, за лісами.

ГАРАСИМОВІЧ ЄЖІ (1933 – 1999) – поета. Не быв Лемком, але річницю з його біографії споминаме, понеже його творы о лемківській тематыці, особливі з першого періоду творчості мали шувне влияня на выходжыня нашого молодого покоління з повыгнанчого маразму. Мож речы, він перший спосеред польской інтэлігенцыі промовыл міцно о нашай трагедіі, языком якій в товдышніх реаліях годен был пребити ся през змову молчаня ци закламаня. Пак кус *сфіксувал*, особливі в публіцистыці, але його неповторны вершы будут оставати в лемківскій памяты.

ГЫРЯК МИХАЛ (1933 – 2007) – етнограф і педагог. Вродил ся в Пыхнях на Пряцівщині. Кінчыл росийску гімназию в Гуменным, пак студіювал в Пряшові і Братиславі (Університет Коменського, кафедра етнографії і фольклористык). Докторат з філософії оборонил на Карловым Університеті в Празі (1965). Выкладал на Університеті Шафарика в Пряшові (1960 – 1998). Ділом його жыття ё выданя в семох томах (1965 – 1979) русиньских народных байок, фіксуваных в товдышніх зложенных реаліях як українськы. По одроджыню ся русиньства стоял твердо на його позициях. Наша Редакция до кінца своіх дні ма му быти вдячна за даруваня ій спомненых семох томів байок (остатніх, власных примірників!), якіх тираж давно ся розышол.

ГЛАДИК ВІКТОР (1873 – 1947) – політичний і культурний діяч, публіциста. Вродил ся в Кунковій. По закінчыні гімназіі в Яслі емігрувал до ЗСА (1893). Публикувал в американських конфесійних

виданях. Был тіж основателем і в роках 1902 - 1905 редактором газети „Правда“. В 1913 р. переїхал до Канады і там видавав пару газет. 1917 рока покликал в Вінніпезі Конгрес Руского Народа, який о два роки делегувал го до Європы, жебы діяти (в тым на Парижской Мирній Конференці) в справі урегулювання політичного статусу карпатських Русинів. Одвиділ товды рідну Лемковину, влучыл ся до діянь які творили Лемківську Народну Республіку. Перешилдуваний через польську поліцію, вернул ся до Америки, де пак його діянія (твориня лемківських комітетів) довели до покликання Лемко-Союза.

ГРАБАР АЛЕКСАНДЕР (1883 - 1959) - орнітолог, педагог, маляр і музейник. Вродил ся в Будапешті. Закінчыл гімназию в Ужгороді, пак Будапештанській Університет (1906). За долги рокы был директором родимой ужгородской гімназии. По войні працувал в музеях Ужгорода, ци тіж нима заряджал. Написал дві орнітоло-гічны працы - о птахах жищочих в Підкарпатській Русі. Є тіж автором кількох полотен о релігійній тематыці.

ГРАБАР ОЛЬГА (1843 - 1930) - політична і суспільна діячка. Вродила ся в Банскій Бистрици, де працувал ей отець, А. Добряньскій. Вышла замуж за Е. Грабаря, який пак мусіл емігрувати до Российской Імперії. З двома сынами замешкала товды в маєтку вітця - в Чертіжnym (к. Меджеляборец), де була під дозором поліції, а по десятьох роках повели ся ій вивезти синів до вітця. Сама вернула ся до Австрої і, в Галичині, вела суспільну, в тым проправославну діяльніст. Была суджена в голосним львівським процесі 1882 рока (враз м.ін. з о. І. Наумовичом; в звязку з тым процесом мусіл абдикувати з митрополичого престола наш Йосиф Сембраторович.), який быват званий *Процесом Ольги Грабар і товаришив*. (портрет авторства І. Грабаря - сына)

ГАГАНЕЦ ЙОСИФ (1793 – 1875) – церковний саарха. Вродил ся в Вышнім Тварожці к. Бардайова. Гімназильны науки поберал в Шаторальяйгей і в Левочы, студиравал філософію в Велькым Варадині (Орадея), а богословскы науки в Трнаві. Протягом двадцетох років полнил обовязкы пароха в кількох парафіях, а од 1843 рока заряджал як єпископ Пряшівском Єпархійом. В перших роках урядування поперал пронародний рух, головні діяльніст А. Духновича, та по вельких осягнінях того остатнього (буквар, перши альманахы), під натиском мадярських националістів заборонил реченой діяльности.

ГЕРОВСКІЙ АЛЕКСІЙ (1883 – 1972) – політичний діяч і публіциста. Вродил ся во Львові. Як внук А. Добрянського, отримал од діда початковы науки і духа. В Інсбруку, місци дідової ізоляціі поберал середню освіту, університетську же в Чернівцях. Пред I Съвітовом Войном двараз арештуваний. Повело ся му втечы до Росії, жебы... вернути ту враз царском арміом. По революції 1917 вступил до армії Денікіна. Пак міцно діял в інтересі автономії Підкарпатской Руси, так в вітчyzні, як і перебываючи поза ёй меджами – в Югославії, Швайцарії, Америці. Під конец II Съвітової войны писал до Сталіна, жебы влучив Підкарпатску Русь до Советского Союза. Коли тот потрактувал Русинів як Українців – Геровський, заведений, до кінця долого життя – з Америки критикувал комунізм, особливі політыку українізації свого краю.

ГЫЖА ОРЕСТ (1913 – 1990) – лікар, зберач і популяризатор лемківской пісенной творчости. Вродил ся в Высовій. Ішы будучы учеником гімназіі зберал нашы піsnі, пак провадил в рідным селі хор і драматичний кружок. В 1933-1937 студиравал в Варшаві медицину – стоматологію. В 1945 виселений на Україну, проживаючи в Бережанах, працевувал в своїй професії і дале зберал піsnі серед Лемків – переселенців. В 1972 видано му в Кийові

збірник Українські народні пісні з Лемківщини (sic!), до якого ввішено трисота лемківських пісень.

ДЗІНДЗО МИХАЛ (1925 – 1993) – писменник, поета і фольклориста. Вродил ся в Красній, на Русенковым Острові. Переселений в 1945 році на Україну, там, в Дрогобичу закінчыл середню освіту (1962). О пару років по переселінню зачал записувати лемківський фольклор, а коли пришла така можливість – публікувати свої записи. Тым способом, головні на „Лемківські Сторінці” варшавського „Нашого Слова” явили ціли його цикл, весельны, крестинны ітд. Як творець заістніл передовшытким в коротких прозових творах.

ДЗУБАЙ АЛЕКСАНДЕР (1857 – 1933) – церковний сярха і суспільний діяч. Вродил ся в Кальнику на Підкарпатській Русі. По закінчыні духовной семінари в Ужгороді приняв священство (1881) і служыл в кількох парафіях в рідному краю. В 1889 р., як першого священника з оної страни Бескіда покликано го служыти русинським емігрантам в Америці. В роках 1913-16 быв генеральним вікарійом при єпископі С. Ортиньським, пак перешол на православія і быв висвячений на єпископа під ім'єм Стефан. Прібувал основати карпаторуську єпархію, што ся му не повело. В 1922 р. вернул ся до грекокатолицизму і, під єпітийом, закінчыл кар'єру і жыття в францішканським монастырі.

ДОВГОВИЧ ВАСИЛЬ (1783 – 1849) – священник, філософ і поета. Вродил ся в Золотарьові на Підкарпатській Русі. Закінчыл гімназию в Сигеті, пак студионвал в Велькым Варадині філософію (1805-1807, по чым, в роках 1807 – 1811 богословія в Трнаві і Ужгороді. По принятю священства служыл до смерти в кількох парафіях Закарпаття. Барз помогал селянам в обставинах панцыны, звертаючи ся до найвижых судів, аж і до імператора. Писал вершы – в латинським, мадярським і русинським языках. Фасцинувала го філософія,

написал по латині пару праць, за што обрано го членом кореспондентом Угорської Академії Наук.

ДРАГАН АННА (1903 – 1986) – народна съпівачка. Вродила ся в Піттсбург, в родині емігрантів з Розділя. В 1911 родина вернула ся до рідного села, котре о пару років мусіла зас лишити, будучи з воєнних інтернувана до Києва, пак Ростова (1915 – 1921). Пісні од ней записували м.ін. М. Дзіндзо (м.ін. до працы *В Розділю на весілю*) і Я. Бодак, котрий написал докторську працу на тему лемківського весіля. Вшыткých, незміrnі ціnnых пісень записано од Анны Драган понад 600.

ДУБАЙ МИХАЛ (1910 – 1993) – маляр, педагог і культурний діяч. Вродил ся в Гачаві на Пряшівщині. Вчыл ся в гімназії в Мукачові, студиювал історию, географію і малярство на Університеті Коменського в Братиславі. Тоты предметы вчыл пак в росийскій гімназії в Пряшові (1939 – 1948). В періоді українізації, як мало не вшыткы Русини, діял в структурах КСУТ-у. Як арітста, творил в стылю кубізму, малювал пейзажы рідной землі, піднимал тіж релігійну тематыку.

ДУЛІЩКОВИЧ ІВАН (1815 – 1883) – священник, історик. Вродил ся в Голятині на Підкарпатській Русі. Гімназию і духовну семінарию кінчыг в Ужгороді, пак студиювал філософію в Кошицях. По висвяченю (1841) служыл в кількох парафіях рідного краю. На заклик А. Павловича, писати історию свого народу, Дулішкович піднял ся написаня істории Русинів. В роках 1874 – 1877 видано три томы його працы *Историческая черты Угоро-Русских*, яка вмістила період до кінця XVIII століття. Дописаний, але неопублікований четвертий том, загинул.

ДУХНОВИЧ АЛЕКСАНДЕР (1803 – 1865) – священник, поета і драматург, історик, етнограф і публициста, видавец і народний діяч.

Вродил ся в Тополі, на східнім країку Пряшівщини. Гімназию кінчыл в Ужгороді, студилювал в Кошицях (1821 – 1823), пак продолжал науки в ужгородській духовній семінарії (1824 – 1827), по скіниню якых дораз приняв священство і быв призначений до єпархіяльної канцелярії в Пряшові. Был в конфлікті з єпископом Г. Тарковичом, якій зослав го парохувати до Комлоши, пак Біловежы. В 1838 році закликано го до Мукачова, де за пять років працувал в єпархіяльній адміністрації. По смерті Тарковича вернул ся до Пряшова, де плідно творил і діял до кінця недолгого життя. Писати ту, що створил Будитель – аж стыдно. Хто заправди не зна нич, або мало най зазрит до посвяченого Му Лемківского Річника 2003.

ЗІЛИНЬСКІЙ ОРЕСТ (1923 – 1976) – вчений – філолог. Вродил ся в Красній к. Коросна. Середню освіту здобыл в Ярославі і в Кракові. В 1940 році вступил до Українського Вільного Університету в Празі. В 1949 р. закінчыл Карловий Університет, а од 1958 до кінця життя працувал в Чеській Академії Наук. Є автором понад 200 наукових праць, статі і рецензій, велшном дотyчні літератури і культури Руснаків обох боків Карпат. Занимал ся тж фольклором рідного села.

КАРАМАН ВАСИЛЬ (1903 – 1961) – політыний діяч. Вродил ся в Нягові на Пряшівщині. Вчыл ся в Торговельній Академії в Мукачові (1924 – 1927), пак працувал на Пряшівщині як урядник. На передодню войны вернул ся на Підкарпатську Русь, виступувал против проукраїнського уряду А. Волошына і быв выбrаний на ведучого Центральной Русской Народной Рады. В часі войны был вязнений через словацкы власти. По войні, в 1949 р., як не комуніста, неслушні посуджений о антисовітську діяльніст і український националізм, і одсунений од публичного життя.

КАЧМАРЧЫК ТЕОФІЛЬ (1843 – 1922) – см. ЛП 2012.

КОЧИШ МИКОЛАЙ (1928 – 1973) – лінгвіста, педагог, белетрист і діяч бачванських Руснаків. Вродил ся в Дюрдьові. Про воєнны роки його едукація була зложеном. Выхід освіті, на Університеті в Новим Саді осягнул аж в 1963 році. Тото, як барз здібному, не завадило му мати уж вчасніше вельох осятнінь во вшыткых спомненых на початку біограму дідинах. Был серед основателів і першим ведучым Товариства Руского (Руснацького) Языка (1971), барз причинил ся до покликання лекторату руснацкой літературы на Новосадским Університеті (1972). Є автором численных прац з обсягу лінгвістики і педагогіки.

КРИНИЦКІЙ МИХАЛ (1797 – 1863) – священник, історик. Вродил ся в Ганчовій. По закінчыню богословских наук был парохом в Ганчовій і Тыличы. Занимал ся збераньем і студиованиею історичных материяльв о Сандеччыні. На основі найденных документів написал дві працы – *Историческое состояніе намістничества Мушинского і Мушина і Тылич*; обі были надрукованы в выданю „*Отечественный Сборник*” (Віденъ, 1853). В своіх працах, полемізуючы з польским істориком В. Маціевским, доводил, же Лемкы сут автохтонами на рідній землі.

КУРТЯК ІВАН (1888 – 1933) – учитель і політик. Вродил ся в Хусті на Підкарпатской Руси. По скінчынию учительской семінариі (1910) в Ужгороді вчыл в початковых школах. На початку I Сьвітовой Войны мобілізувано го до австрійской армії, служыл на Східнім Фронті. Пак, по хвороті і госпіталізації был перекладачом при австрійским войсковым цензорі. По войні был коротко інспектором шкіл в Хусті, пак... зачал газдувати і заложыл дві політычны партиі, што вывело го на посла в Чехословацкым Парляменті (1924 – 1933). Стоял за автономійом Підкарпатской Руси, але в своіх симатиях оповідал ся за Уграми.

ЛУЧКАЙ МИХАЛ (1789 - 1843) – священник, історик, языко-знаток. Вродил ся в Великих Лучках (правдиве називиско Поп, а Лучкай взяло ся од рідного села). Гімназию зачал в Ужгороді, а скінчыл в Великым Варадині, зас духовну семінарию во Відни, де был тіж учасником наукового кружка при Барбараум, котрим керувал знаний славіста В. Копітар. По висвячыню (1816) служыл дакус в рідnym селі, пак покликано го до консисторії в Ужгороді, де был секретарем єпископа і архівістом-бібліотекарем. Выдал Церковны бесіды на всі неділі рока... (1831). Зложыл 4-томовий русиньско-латиньско-мадярско-німецкій словник (1841). За ціле жыття працувал над історией Русинів і выдає ю і в 1843 р. (остатнім році жыття) в 6. томах як *Historia Carpatho-Ruthenorum*.

МАСЦЮХ ВАСИЛЬ (1873 - 1936) – священник, педагог. Вродил ся в Новій Весі. Гімназию кінчыл в Новим Санчы, богословія вчыл ся во Львові і Перемышли, по чым принял священство (1899). В роках 1899 - 1903 працувал над докторатом в Інституті Св. Августина при Віденським Університеті. Вернувшись до Галичыны, викладал в грекокатолицькій духовній семінарії в Перемышли і на Львівським Університеті, де здобыл звання доцента канонічного права (1912), видашы предше (1910) трубоезну книгу *Церковне право супруже*. Был вязненим (1914 - 1916) в Талергофі, пак два роки был капеляном цисарської армії, трафіл до неволі в Італії. По войні два роки викладал на Львівським Університеті, а пак был парохом во східній Галичыні. Од 1934 р. заряджал Апостольском Адміністрациjom Лемковщини.

МИТРАК АЛЕКСАНДЕР (1837 - 1913) – священник, поета, публіциста, языко-знаток. Гімназию кінчыл в Ужгороді і Сату Маре, а теологію в ужгородській духовній семінарії (1856 - 1862). Служыл в кількох парафіях Підкарпатской Руси і Пряшівщины. В 1900 році перешол на емеритуру і повністю oddal ся літературній і науковій діяльності. Є автором пародесяльнох

верши, публіцистичних нарисів і етнографічних дошліджень. Видав тіж монументальний *Руско-мадярський словник* (1881), посмертні же видано його *Мадярско-руский словарь*.

НАДЬ ГАВРИЛ (1913 – 1983) – педагог, лінгвіста, поета і перекладач. Вродил ся в Вербасі (Бачка). По закінченню місцевої гімназії, студіювал на філософічним факультеті Бельградського Університету. Был першим директором руцнацкой гімназії в Руском Керестурі (1945 – 1948), пак до емеритури (1979) вчыл в основній школі в Куцуру. Од 1938 рока публикувал в ріжних періодичных виданнях серию дошлідженъ языка бачванъских Руслаків. Выдал збірку *Вінець сонетів* (1951).

НОВОСІЛЬСКІЙ ЮРІЙ (1923 – 2011) – съвітовой славы маляр, знавець штуки і педагог. Вродил ся в Кракові; його рід походил з Новосілець на східній Лемковині. Артистычну освіту, на дві туры (1940 – 1942 і (1945 – 1947) отримал в Кракові. Выкладал в Выжпій Школі Ужытковой Штуки в Кракові (1947 – 1949) і Лодзі (1957 – 1962), пак в Академії Плястычных Штук в Кракові (1962 – 1993). Працы Новосільского были экспонуваны по цілым съвіті. Є тіж автором численных розписів церкви і костелів. Велькій прихильник православія і православной штуки, глубокій іх дошлідник, што высловил в выданых книжках (*Inność Prawosławia, Wokół ikony*).

НЯРАДІ ЗВОНИМИР (1966 – 1993) – поета, бе-летриста і критиц літературы. Вродил ся в Руском Керестурі, де і кінчыл гімназию, студіювал русинській язык і літературы на Новосадском Університеті. Встигнул опубликувати дві збірки поезии – *Обсядений тенями* (1987) і *Особливе небо* (1990), на основі якіх критики виділи го як єдного з найбарже талантливых поетів молодо-

го покоління, якого лірика проникнена інтелектуальністю і полна роздумів о сьвіті і о собі. На жаль одышол браз завчасу.

ОЛЕСНЄВИЧ ЛЮБОМІР (1921 - 1983) - вчений - економіста, публіциста. Вродил ся в Богуpany. Науку в новосандецькій гімназії перервала му война, в часі якой вязнений был в концентраційним лягрі Кірхебух. В 1945 р. переселений на Україну, до Бережан, де закінчыл середню школу. Пак завершыл Львівський Торгово-Економічний Інститут (1953). Керувал одділом Інституту Економіки Академії Наук Україны. Автор 88 наукових праць, опрацувал тіж тему міграції Лемків і іх пересеління на Україну, працювал над лемківським словником, якій не встиг докінчыти.

ПЕЛЕШ ЮЛІЯН (1843 - 1896) - вчений - богослов, діяч. Вродил ся в Смереківци (деякы біографы подают Бортне). Вчыл ся в Яслі, Пряшеві, Перемышли, богословія кінчыл в семінарії св. Варвары („Барбареум“) во Відни, студиовал тіж на Віденськым Університеті, де отримал звання доктора богословія. Был домашнім учителем наступці австрійского трону, князя Рудольфа, ректором „Барбареум“, префектом перешыпльської та львівской семінарий. 1885 рока покликано го на єпископску кафедру в Станіславові, од 1891 р. до смерти рядил перемышльском єпархійом. Вславил ся як оборонця східнього обряду на Львівском Провінціональным Синоді (1891). Лишыл по собі значучий науковий доробок.

ПЕЦУХ ГРИГОРІЙ (1923 - 2008) - різբяр і педагог. Вродил ся во Фльоринці. Молодым паріком нашол ся, як *острабайтер*, в Німеччыні, де створил першы свой композиціі. По войні вчыл ся в Школі Різбы в Дереві в Закопаным (1946 - 1950), пак в Академії Штук в Варшаві (1950 - 1955). По закінчынню студий за двадцет років вчыл в Ліцею Плястичных Штук, пак шыроко знаным „Кенарі“ в Закопаным. Мал 25 індивідуальных вы-

став, брал участь в понад 100 групових – в Польщі, Європі і ЗСА. Проектувал Памятник Лемкам-партизантам в Устю Руским (1963). „Творчіст Г. Пецуха – як пише Б. Горбаль (EliKKP) – сут під міцним впливом народної штуки рідної Лемковини. Його різби Лемко (1958) і Лемкіня (1960), Карпаты поєднують в собі зооморфічны, антропоморфічны і рослинны елементы з деталями, типовыма для лемківской фолклорной штуки.”

ПОЛЯНЬСКІЙ ПЕТРО (1863 – 1910) – писменник журніяліста і перекладач. Вродил ся в Яблінках на Бойківщині, походил з широкорозпростореного лемківского священничого роду. Скінчыл духовну семінарию во Львові, але не приял священства. Был редактором-основателем часопису Новый Галичанин (1889 – 1891), а в роках 1892 – 1902 редактором выдавниц Ставропігійского Інституту во Львові. Окрес оригінальной творчости, тлумачыл з англіцкой, ческой, хорватской і сербской літератур. Полне збораня його писаной языгчийом прозы, в двух томах, было выдане в німецкым Липску (1888). Перевыдала іх наша Руска Бурса, враз з тлумачыньом на лемківской языке (2011).

САБОВ СИМЕОН (1863 – 1929) – священник, педагог і діяч. Вродил ся в Великым Раківци на Підкарпатской Руси. Гімназию кінчыл в Мукачові і Ужгороді, пак – в тым же Ужгороді – духовну семінарию (1885). О два рокы приял священство і служыл в Горнічові на Мармарошы. По смерти жены рішыл ся кінчыти теологічны студі во Відни (1890 – 1894). Коротко вчыл релігії в гімназії в Сигеті, по чым выправлено го до Америки, де служыл пару років для емігрантів. В 1907 р. вернул ся домів і вчыл в родимій ужгородской духовній семінарії. Опубликувал пару прац, вексышном теологічного змісту.

СКУБАН МИКОЛАЙ (1932 – 1993) – см. ЛР 2012

СТОЙКА АЛЕКСАНДЕР (1890 - 1943) – церковний єпарха і діяч. Вродил ся в Каракчині на Підкарпатской Руси. Гімназию скінчыл

в Ужгороді, тут теж зачав науку в духовній семінарії, а завершив її в Будапешті (1915). О рік приняв священство і став секретарем і архієпископом греко-католицької Мукачівської Єпархії. Ступньово авансував, аж до обрання го єпископом (1932). Організував поміч для бідних і фінансував видавання прорусинської газети „Неділя“, був теж меценасом для русинських творців. Промадярською ориентуваний, щиро витал поворот Підкарпатської Русі до Угорщини (1938, 1939). Діял в інтенції автономії свого краю, яку обіцяли переділе Мадяре, але завжди ся в сподіваннях.

ТАРНОВИЧ ЮЛІЯН (1903 – 1977) – історик, етнограф, публіциста, маляр. Вродил ся в Ростайним. Гімназію кінчыл в Саноку (1921), студіювал в Економічній Академії во Львові (1929 - 1933) і коротко на Львівськым Університеті (1933). В роках 1934 – 1939 редактувал проукраїнську газету „Наш лемко“. В 1939 р. втюк пред союзом армійським до Санока, пак переїхал до Krakova, де працювал в тижденнику „Краківські вісті“. В 1941 р. вернул ся за Німцями до Львова і був редактором шестиох тижденників. Коли в 1944 р. вернули ся Совіти, втюк на європейський Захід, а в 1948 р. емігрувал до Канади. Знайш є найбажаніше як автор працы *Люстрована історія Лемківщини* (1936).

ТУРКОВСКІЙ ОРЕСТ (1896 – 1973) – композитор, педагог. Вродил ся в Вороблику Королівським с. Рыманова. Уж дітиńстві проявив ся його талант як гушияря. В 1913 р. виїхал до Америки, де вчыл ся в Школі Музыки і Штук в Нью-Йорку. В 1921 р. основав власну музичну школу в Ньюарк, яку провадил за 25 років. Не забував свого роду, спілпрацювал з американським Лемко-Союзом, а ефектом той спілпраці було награння 16 платен і опрацювання п'ятьох альбомів з лемківськими піснями.

ФЕНЦІК ЄВГЕН (1844 – 1983) – священник, поета, писменник, і публіциста. Вродил ся Горінчові на Підкарпатській Русі. Гімна-

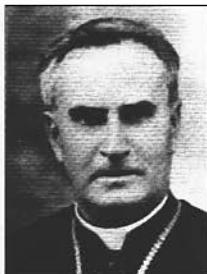
зияльны науки поберал в Ужгороді і Сату Маре, богословську освіту отримал в Центральній Грекокатолицькій Семінарії при Віденським Університетом (1865 – 1868) і по висвяченню, о рік зачал своє душпастирство, і продовжав го до смерті в кількох парафіях рідного краю. Свої твори поміщал в місцевих часописах і (в часі барже насиленої мадяризації) в галицьким „Слові“. В 1885 р. зачал видавати часопис „Листок“. Был окрем того автором підручників до граматиць, математики, фізики, географії, історії для русинських шкіл, мал тіж два релігійни видання – *Літургіку і молитвенник*. Остатній з будителів. В 1926 р. поставлено му в Ужгороді памятник.

ХЫЛИК ВЛАДИМИР (1843 – 1893) - писменник, публіциста, будитель, найвищатіший лемківській прозаїк. Вродил ся в Верхомли Великій. Вчыл ся в гімназіях в Санчы і в Пряшові, богословія кінчыл в Перемышли. По висвяченню (1866) служыл в кількох парафіях західньої Лемковини, а пак за 22 роки был парохом в Бортным, ту написал векшіст своїх творів, опертых о родиму лемківську історию і культуру. Хоц ціле творче жыття провьюл серед пануючого товды русофільства, бодай до діалогів впроваджал жывий язык народа. Свій звязок з ним підкріслял тіж псевдонімами: Лемко, Лемко-Семко, В. Нелях. Писал повісті, оповіданя, спомини, етнографічны шкіцы, байки, гуморески. Творы його переводжено на росийскій і український языки. В тым році Стоваришины Руска Бурса видає (факсимілія оригіналу і глумачыня) його славний *Шыбеничний Верх*.

ХОМИК ВАСИЛЬ (1933 – 2002) – см. ЛР 2012

ЧОРНЯК ОРЕСТ (1883 – 1977) – церковний єпарх і діяч. Вродил ся в Ортутовій на Пряшівщині. По закінченню грекокатолицької духовной семінарії в Пряшові приняв священство (1906). По двох роках емігрувал до Америки і долги роки служыл для там-

тъпніх Русинів, предовшыткым Бріджпорт (Кен-нектікет) - найвекшій грекокатолицькій, пак православній парафії в ЗСА. В 30-ых роках стал на чолі борби против епископа Василя Ткача, якій, за директивами Риму, насильні вводил целибат. В 1937 р. конгрес священників і вірних затвердил створиня Американської Карпато-руской Православной Єпархії і обрал О. Чорня-ка на єй первого епископа. В 1950 р. перенюс він центр нової єпархії до Джонстону в Пенсильванії, а наступного рока основав там православну духовну семінарию.

ШАЛАЙДА МИТРО (1903 - 1947) - різбяр в дереві. Вродил ся в Балутянці на Рыманівщині, богатій різбярами. Талант перенял по няню, любил найбарже прикрашувати ужитковы предметы, лыжники, тацы, шкатулки. За своіма творами брал участ в першій виставі лемківской різбы в Закопаным (1936). В 1945 р., переселений на Україну, вмер молодо - в тым „легкым“ на гмераня місци і часі.

ШЛЕПЕЦКІЙ АНДРІЙ (1930 - 1993) - історик літературы і педагог. Вродил ся в Вельких Буківцях на Пряшівщині. Вчыл ся в руских гімназиях в Пряшові і в Гуменному, студионувал на Карловым Університеті в Празі. Выкладал росийску літературу на Університеті П. Шафарика в Пряшові (1958 - 1992), здобываочы в межечасі (1964) званя доцента. Як науковець, однапол в архівах велько цінных рукописів. Пибликувал працы на тему народового одроджыня карпатских Русинів в XIX столітю, в тым серию біографій народных будителів (1957). Особливі інтересувал ся А. Павловичом, написал велику його біографію (1882), а вель скоре ішы, в 1955 р. перевыдал книгом творы будителя.

ШПИЛЬКА ПАНТЕЛЕЙМОН (1883 - 1950) - священник і політичний діяч, личніст не конечні позитывна на нашым подвірци, але... Походил з Галичыны. З початком I Світової Войни і ареш-

туваньом більшості наших священників, на іх місце прислано священників українофілів, в тым, до Команчы, П. Шпильку. Коли нашы мучыли ся в Талергофі, Шпилька „мучыл” ся на Лемковині, обслугуюочы нараз 12 опустілых парафій. В 1918 р. організувал проукраїнську Команчанську Республіку. Пак втюк пред польським войском до Чехословакії. Під конець II Світової війни зас мусіл втікати, пред Рускыма, найперше до західніх зон Німеччыны, а пак (1948) до Канады, де онедолга вмер.

ЩАВИНЬСКІЙ ВЛАДИМІР (1853 - 1913) - публіциста і писменника. Вродил ся в Климківці. Сын священника, але - што дост рідке - студиовл медицину, в Відни. Не працувал еднако, з малымъ вынятками, в своїй професії. Был кореспондентом вельох галицьких газет, тіж пресы Росийской Імперії (в тым як воєнний кореспондент в час освободительной войны Сербів - 1871; його Записки сербского воєнного лікаря в часі послідньої войны публикували мы в перших номерах „Бесіды” /9-13/). Был активным членом русофільської громады в Відни. Вельо подорожувал і писал о сьвіті, але не забывал і о Лемковині, одвиджуюочы ю кождых вакацій. Лишыл тіж нарыйс *Туга за родинным селом* (1989).

Зобрал, векіпнном на базі видання
Енциклопедія історії та культури карпатських Русинів

(Ужгород 2010)

Петро Трохановский

Вызначний байкар, прозаїк і поета

Миколай КСЕНЯК – сучасний русинський писатель, лавреат меджнародной Нагороды Александра Духновича за русиньску літературу. Од 2008. рока до кінця 2011. був ведучим Спілки Русиньских Писателів Словакії, творит опорний пілір русиньской літературы на Словакії. Написал ряд книжок байок, вершуваних творів, є автором оповідань, радіоп'єс, як автор реалізувал ся і на сцені Театру Александра Духновича в Пряшові. І хоц префериує тему дротарства, є выразний як байкар. Він охоплює життя Русина в цілістности. Є добрым психологом. Не лем мапує животны ситуациі Русинів, але снажыт ся ай дати на них одповід. Природа, жывтя Русина в ній, матеріальна і духовна сфера человека – основны темы автора. З богатов крошньов пережытого успішно крачат по русиньской літературній ниві.

Миколай Ксеняк народил ся 4. грудня 1933. рока в селі Камюнка, окр. Стара Любовня, в семочленній бідній русиньской родині. На окладинці його першой русиньской книжкы *О камюнъских майстрах* (Пряшів: Русиньска Оброда, 1994) пише ся: „Так, як інчы газдове в тім kraю, і отец Миколая Ксеняка часто мусіл охабляти родину і выбрать ся до далекого сьвіта на дротарку. Діти, медже нима і Миколай, помогали своїй матери, як

знали." І хоць умовія жыття были тяжкі в тым красным, але бідным замагурскім краю, Міколай тужыў за познаньем сьвіта, за освітой. Скінчыл Руску Гімназію в Пряшові, Інститут Руского Языка і Літературы в Празі. Остал учытэльцом, початком основной школы в Ружомберку, пак директором гімназіі в тым місті, де працувал аж до емеритуры.

Учытэльска праца, контакты з молодыми людьми го інспірували гу писаню. Може, якраз і його байки родили ся під та-кім освіжуючым вільготным вітром молодежы. Байка – жанр нелегкій. Вымагает од автора концэнтрацыі сил, короткости выслову, але і важности темы. Мож іх чытати зо съміхом через сылзы. В байці ёс то так, же автор на описаныя негатыўных рысів человека хоснус звірів, птахів, мушкы, але і нежывы предметы. Пан Ксеняк во своіх байках нигда не оскорблюе человека, лем му наставлят воглядило (дзеркало), жэбы ся тот задумал, усывідомил си свои хыбы, а може, іх ай направил. Ёс в тых байках дакус моралізаторскага духа. Кінчат ся моральным заключыньнем, як ся на приклад, мож дочытати в його *Выбраных байках* (Пряшів: Сполок русиньских писателів Словенська, 2002), де автор подае переріз своіх семох книжок байок, од р. 1963 – украінскоязычных: *Байки* (1963, 1970, 1974), *Сміх і гіркіст серця* (1977), *Віночок з терня* (1980), *Дорогацінна знахідка* (1985) і русинскоязычной: *Выбраны байки* (Пряшів: Сполок русиньских писателів Словенська, 2002). Жанровы байки автор і надале остае вірний і так выдае дальшы книжочки: по русиньски *Метаморфозы*, *Байки* (Пряшів: Сполок русиньских писателів Словенська, 2006), по словацкы *Ozveny (Bájky)* (Прешов: SNM – Múzeum rusínskej kultúry, 2009) і двоаязычну русинско-словацкую *Зеркаліня (Байки)/Zrkadlenie (Bájky)* (Пряшів: Сполок русиньских писателів Словенська, 2010).

І хоць жыточы далеко од рідного краю, Міколай Ксеняк все ся голосил гу свому корінню. Тактовні, дипломатычні, ненасильні описувал тото ай во своіх творах. Навертаня до рідного краю аж зо середньой Словакіі все было позначене окремов давков інспірацыі до дальшаго писаня. Путуваня потягом, автобусом або автом – то были стрічы з людьми. А кед ся сперал в Камюнці? То рідны пішники, знаемы, приятелі, родина... Ёс ту рідний воздух, якій напават человека съвіжымі силами. Писатель припадат до

того студника цілющої води і не може ся насытити. Все чує жажду. Жажду по своім, по таким, што не мож з ничим порівнати.

„Рідний край про мене значыт студенку, з котрой черпам ціле жыття. Моя рідна Камюнка має красны горы, лісы, потоки, поляны, скалы... Тот, хто ся в tym kraю народил, хто вдыхнул його воздух, хто ся набрал рідных съпіванок, приповідок, хто перешол тот край, хто там пас коровы, орал, сіял, косил, тот не може забыти го нигда, забыти люди, котры коло нього жили і котры го выховали.” (Ксеняк, М.: *О камюнъских майстрах*).

Так з Миколайом було, кед задумал написати обшырний вершуваний твір *О камюнъских майстрах*, якій вышпол на діалекті рідного села. Там вишповіл тово, чому ся повинувал. Описал долю своіх предків, головні, робітных дротарів, які ся тыняли з крошнью на плечах по съвіті, аби выгодували своі родины. Не мусіл іти далеко. Мал приклад во своім няню. Є ту описане думаня, звики, обычаі, богата словесна творчіст Русинів Камюнки.

Своій темі остає М. Ксеняк вірний і в книжці *Біда Русинів з дому выганяла* (Пряшів: Світовий контрес Русинів, 2002), де сут поміщені і дві п'єси: *Приповідка о дротарёви і Біда Русинів з дому выганяла*. Перша з них під назвов *О дротарикові* була поставлена на сцені Театру А.Духновича в Пряшові іщи в році 1994. В книжці находиме цінны приклады короткой прозы, а то цикль під назвов *Дротарьски черепкы* (с. 49 – 112), де на основі розповіди своіх родаків, родины автор подас веселы і смутны пригоды дротарів. В *Русинськім літературнім алманасі за 2008 рік* Василь Хома в статі З історії літератури факта або документальній літератури ці літературы людьского документу (с. 17) пише: „Автор в своім художнім тексті (думка ся односит гу Дротарьским черепкам – позн.) доказал плястычні художнью репродуквати жытъовы перипетіі камюнъских дротарів зо вшыткым, што они пережыли і зажыли, з іх познаньем і досьвідчыніями, з одданістю свой роботі і дротарскому ремеслу, з іх памятью гу русинъскому роду, його звикам і обычаям, традициям і стародавній рускій вірі.”

Змыслом жыття автора є обявляти в чловеку тово цінне, добре, і хоц ся в ним проявлят *Кайн і Авель*, як пише в єдній байці на адрес Русина. Вічний бій добра і зла. Темы, які не мают дна.

Миколай Ксеняк є невычерпаний во своїх темах. Аж ся чловік чудує, одкале іх бере, який глибокій істочник му служыт як джерело інспірації. Своіма темами, ненасильным гумором докаже повісті веце як дахто на шырокым полотні в грубій книжці. Можеме быти вдячны, же мame такого автора, котрий оддалений од рідного краю малює жыття Русинів на східній Словакії такыма пестрыма фарбами. То не чудо, бо його сердце, душа є русинська і черпат материял зо свойого середовиска, з рідної Камюнки, де ся народил, пережыл свою молодість, а тата, як видно, го вірно спроваджат на авторскій пути до днес. Зажыткы з молодості – то велика девіза, яка має свою вагу, ціну підчас цілого жыття. Про писателя они сут окреме важны. Писательове перо в послідніх роках было наполнене тинтов, не высыхало. Миколай Ксеняк інтенсивні присвячує прозі, выпілдком чого сут книжкы повідань *Жменя родной землі* (Пряшів: Сполок русиньских писателів Словенська, 2009) і *Углы погляду* (Пряшів: Академія русинської культуры в Словенській республіці, 2011), од которых си чытательска громада велью обіцяла, бо якістной прозы в русинській літературі на Словакії є поменче. Тота перша Ксенякова є о рідній груді, о жмени рідной груды, яка про автора с і остає найвекшым скарбом, найвыжшым принципом. Она буде повідала і дальшым генерацыям о жывій памяті русиньского народа. Друга є збірником оповідань і короткой прозы і передає погляд автора на жыття, передає мудріст народа перевірені в голові писателя. Тепер приправлена до друку книга прозы і поезії і выдаст ю Спілка Русиньских Писателів Словакії в році 2013 під назовом *Спомінки і очекавання*. Увидиме чым нас знаный автор і лавреат Нагороды Александра Духновича за русиньску літературу на тот раз несподіват. Віриме, же то буде на добрым, якістным рівни.

Желаме писательови Миколайови Ксенякови з нагоды його 80. років од народжыння, жебы выдал іщи неядну інтересуючу і якістну книжку, але на то потрібue, окрем писательского таланту, котрого ма полны пригоршы і реалізує го, дале развиват, добраe здоровя і родинну підпору, котры му тыж жычыме.

М. М. і А. З.

Копыта і смертка

Літнє сонце зачынало припікати, зато сме з дідом Хобором пересіли під густу грушку, котра росла на дворі при плоті. Наша стріча була допереду догварена. Такой, кед єм збачыл діда, єм на ним спознал, же є приправлений на розповідання своєї пригоди. Дідо без вызвання спустил:

— Жыво собі памятам, Миколаю, тот сухій осінній вечер. На дротарці ся мало коли ставало, жебы єм ся з роботов так грал — забавлял. Мал єм на то причыну: обышол єм цілий варош, майструвал єм в посліднім домі, а по докінчыню оправы уж ся поберу через Пусту ку своему газдови до сусіднього вароша. Спокійно вшытко стигну. І, як єм повідал, грам ся з глиняным одбитым черепком, прикладам го і гев і там, одгадую, де патрит, одкы был одбитий. А не было то нич скомплікуване: ту го приложу, певні обдротую, ліпячов вымішанов глинов діркы і рубці заліплю, потім до гладонька зарівнам, вычышу і — готове. Баста фигл! Та запамятал єм собі тот вечер, бо газда, котрий праві ішол коло мене, повіл сынови з обавов в голосі:

— Штоси прийде, бо голубы ся завчасу стягують до голубника.

— Тад ся хылит ку вечеру, — зареагувал сын Іштван.

— Не буде то, сыну, лем тым. Видиш totы чорны хмары? I зимний вітер ся погнул.

Я іх бесіду пропустил коло ух, як бы ся ня не тыкала. Спокійно єм докінчыл майструваня, зачал єм складати серсан до крошні, а газдыня ня пришла не лем выплатити, але іщи доложыла.

— Майstre, переночуйте у нас. Вечерю вам dame, і постіль в теплій дільни.

— Шумні вам дякую, пані. До ночы далеко. Ногы мам добры, та я ку моему газдови до сусіднього вароша без проблемів... То лем пятнадцет кілометрів.

— Не ходте! Позимніло, — перегварят ня добра душа. — I чудний вітер...

— В крошни мам волняний сведер...

Зіл єм заоффірувану файну, теплу вечерю, подякувал і побрал єм ся ку газдови через Пусту. Ішол єм, ішол і зышол мі на розум мій камарат Юро, котрий ся днес побрал до дальшого сусіднього вароша. Обычайні ходиме по майструваню въєдно, но днес якоси так вышло, же він є там, а я ту.

І роздумувал єм, і задавал єм му звіданя. – Як ся ти дарило? Тыж єс ся теплого наїл? Заробил єс хоц лем на хліб? Уж єс ся побрал через смутну Пусту?

Пуста. То про нас Русинів, принайменьшым, чудний край. Перша стріча з ньюв про мене била неприємна, бо в ній доокола лем рівнина, не видиш нигде ани стромы, не маш на ніч ани око сперти. Окрем трави і ярку ся тинич не вкаже. Лем крячки даякы, вербінки. В ясны сонечны дни небо є над тобов порожнє. Перед тобов неконечна рівнина. Тыж порожня. То тя забиват, бо ідеш до ничего. Натруц або зо страху? – забочыш гев, крачаш – до порожня, загнеш там – до порожня. Таке чутя в нас дома єм ани раз не зажыл. В нашым краю перейдеш лем вершок, а другій уж на тебе чекат, од ярочка ся перенесеш такой ку другому, што ся скрывают в густым лісі, од верха букового ку вершку сосновому. Наш край по кождых пару кроках має інакшу твар. Інакше ся на тебе з кождого боку позерат. І облечыня має богатше. А тых пташків, іх съпівів!.. Дома і розмайтніше ехо. Як загучыт сова, та од Білой Скалы ся єй голос паперками дробит, розбиват і черкоче. А кед пес забреше при хыжці на поляні подчас бачуваня, та... мое мудруваня позаставило звіданя:

— Не здало ся ти, Павле, же одкъльси ся несе голос пса?

І, чудуй ся съвіте, єм ся спер. Напнул єм уха. Істо, чути дост далеко завиваня. Але то не псы. І такой ня стрясло. Жебы то били они? Ту по годині высиленого крачаня, далеко од газдині, котра мі нукала нічліг, ту, кед єм сам, ту, де ся не даст вышкрябати на стром? Што тепер? Ити допереду ку ним? Вертати ся? Усьвідомил єм собі, же вітер ся міцнійше погнул. Зачало дути ай сънігом. А я мам в руці лем палицю. Ой, не дотримувал єм ся добрых няньковых рад: „Нос, сыну, зо собов топорик. Сокырчатко не є тяжке, а яку ти даст істоту, кед тя...“ І зас ся озвало іх далеке за-

виваня. Так є, сут то іх голосы. Голодны. Злы. Лем раз ём іх чул дома під Высоков. Но тогды ём был в хыжці. Подля голосів є іх пят. Може і шист. Боже, што собі почати против такой голодной шайки? Ани ём собі не усьвідомил, кед ём зачал на грудях мотузом звязувати наплечны рємені од крошні, жебы мі певні сідила на хырбеті, кед ём на земли збачыл дві скалкы, которы ём дораз стискал в руках... Зброіл ём ся до биткы, но до якой? З кым? I де? Ити дале, ци чекати? А час шаленіє. Вітер гучыт. Сыніг ся сышле з чорной хмары, бе із вшыткых боків. I – загырміло. То досправды ся женят чорти, танцуют дiku выкручану, підскакувану. До того чуда ся зас вплело завиваня волків. Уж дост близкє. I зліснійше. I голоднійше. Забю, у-у-у!

Мене тот голос торгнул допереду. Мушу гет. Не буду, прецін, кым... Іду. Вітриско ня сперат, цофат, тискат на бік. А я ся пробивам допереду через вітряну стіну, розрывам ей. А білы съніжны мотузы ся на мене ліплят, звязують мі ногы.

Зразу ся штоси подолгувасте зъявило перед моіма очыма. Боже, то дальше нещестя, дальше чудо? Стою. Оно тыж. Стоіме. Збачыл ём, же подолгувасте має лысину. Стережыме. Тад оно має очы. Великы. Зразу ся чудо покывало. Раз доправа, раз доліва. Істо, має лысину. I зас завиваня. Забю, у-у-у! Втім чудо погло засынженыма ухами і фыркло. Боже, тад то кіньска голова. То – кін. Гей, є то він. Штоси тяжкє мі одлягло.

— Одкаль ся ту береш, брате? — ословил ём го.

Голова ся потрясла і одфыркла. Погласкало ня ей тепле дыханя. Што нас в tym моменті злучыло? Што дало догромады? Тото смертельне уюканя, котре є зас ближе? Ё уж на дотык. Лысина зареготала, затряслася, нервово зачала переберати ногами. На то ся зъявила дальша голова, за ньов такой друга, третя, четверта... I стоял ём мэдже дванадцетьюма головами. Не хоче ся мі тому вірити. Іх очы вытворили съвітчай круг, а я в середині, як в глубокій студні – беспечний, певным муром обколешений. Одкаль сте ся взяли, камаратя моі? Мою мысель забрало завиваня, і громы, і сыніг, і вітер. Нараз ся блиско. В tym съвітлі ём собі овірил, же коні сут міцны і великы. Застиг-

нул єм збачыти і двох волків, як стежат, як ся закрадають. Подля того, як коні головами трясли, мыкали ся, пришол єм на то, же коні ся боят волків. Коні іх копытами одбивали. Коні ся тисли єден ку другому, тоды съвіто іх очи было густійше, аж ся мі ку голові приближувало. Кед волци не атакували, коні ся ку собі так не тулили, круг ся не розтігал. Голодна шайка атаками і завиваньом снажилася хоц лем єдного коня oddілити од гурту. На того бы ся потім вшытки вергли і бы ся погостили... Я ся тряс, ай єм ся молил і крестил. Не знам, не памятам, лем єдно є істе, же круг не ламал, круг ся стігал, передніма копытами землю грабал, аж нараз єдно голосне волче: ой, йой, йой, і болестиве: i-i-a-a, розтяло незнесытн завиваня розъяреной шайки.

Коні ся поступово втишыли. Напята в кругу полегшало. Хоц вітер шалі, хоц съніг тял і штыхал, было легко. І лысина ся високо двигла і з глубока выдиҳла. Не знам, ци мам правду, але здаст ся мі, же волци в бою стратили свого велителя, же копыто котриєго моїого захранці трафило го як треба, а дальши без свого начальника ся піддали, взяли ноги на плечы і одтягли інде да-што під зуб глядати.

А камаратя мої надале в кругу стояли, а я медже іх головами.

Тым ся але моє несподіваня не скінчыло... Камаратя круг помалы отворити, і што мі остало? Побрал єм ся ку варошу, ку газдови, де ня чекал нічліг. А представте собі, они, мої спасителі четвероногы, ішли спокійно коло мене.

На другій ден єм вшытко выявил газдови і єм ся однього дізнал, же істо єден богач выганял своїх татошів на самопаш, а же в тот ден ся вернули домів пізно в ночы. Выглядал єм того богача і повіл єм му свій зажыток.

— Но, вірил бы-с тому, мій внучыку? Повім ти, вдячу Богу, же сотворил таких мудрих, красных і чутливых кони. Они ня захранили од смерти в далекій мадярскій Пустій. Бо хто бы днес позберал мої кости в далекым краю?

І так я ся дізнал о копытах і о смертці.

МИКОЛАЙ КСЕНЯК

Русин?

Во мі жыє Каїн і Авель.

Кістка цукрю і Вода

— Скочу до води, бо ём пересвідчена, же ся не ростоплю.
Скочыла. І, вера, з ньой штоси остало: воду осолодила.

Сут єднакы

Нагнівана Сорока нервово підскакує по плоті.

— Курко, ты — скупаня, індивідуалістка! Ішы ай гніздо своє замыкаш.

— Не понижуй сусідку — вискочыла спід дерева Ласичка.

— Ты, ліннюшко баюсага, тримай язык за зубами, — одбила ей Сорока, — бо і ты ій крадеш яйца.

— Красти — краду, то признаю, але, ю не уражам.

***

Видите, сут двоякы,
Але і так єднакы.

Ряба

Уж кілько раз ся Курка од землі одрывают і міцно крылами трепле — махат, уж кілько раз прібує на пліт вyleтіти і... аж тепер ся ей то подарило.

— У-х! Конечно! — обзерат ся гордо ряба і кричыт на ціле горло.

— Кот-кот-коткодак, де ё тот славныі теоретик, што твердзіт, же я не здатна на велике літаня?

***

Чудуеш ся
Пышному вопросу
З найнизшого плоту?

Памят і Розум

Ходит Памят гев-там назлощена.

— Дашто неприємне? – зъвідує ся Розум.

— Як стрічу Чоловека, та го так копну, же перед очыма ясна зъвізда засьвітит...

— Што ся стало? Тад він твій приятель.

— То гей, але як дашто забуде, або не може найти, та вину такой на мене звалит, на мене ся гніват: „Памят тому на причині Памят є дірава.“

— О, о, я зас тя тромфну, – выпинат ся Розум, – такого по-нижкыня я не зажыл: Чоловек ся на мене ішті нигда не скаржыл.

***

Є мі з того до попуку:

Каждый ма до блуду

свого розуму.

Безсмертний

Вышол Осел на руіны замку, опер передні ноги на скалу і блаженно ся усьміват.

— Од чого ті сердечко так росквитат? – Озвал ся голос Сойки.

— Од гордости, пташку, – не завагал твердоголовий.

— Як? Тад ту ся стала трагедия! Ту текла кров, ту програла наша артилерия.

— Гордіст, Сойко, бо смот, розпала ся неєдна вічна імперия, зруйнували замкы і палацы, політычны системы... лем я над тым вшыткым стою певно.

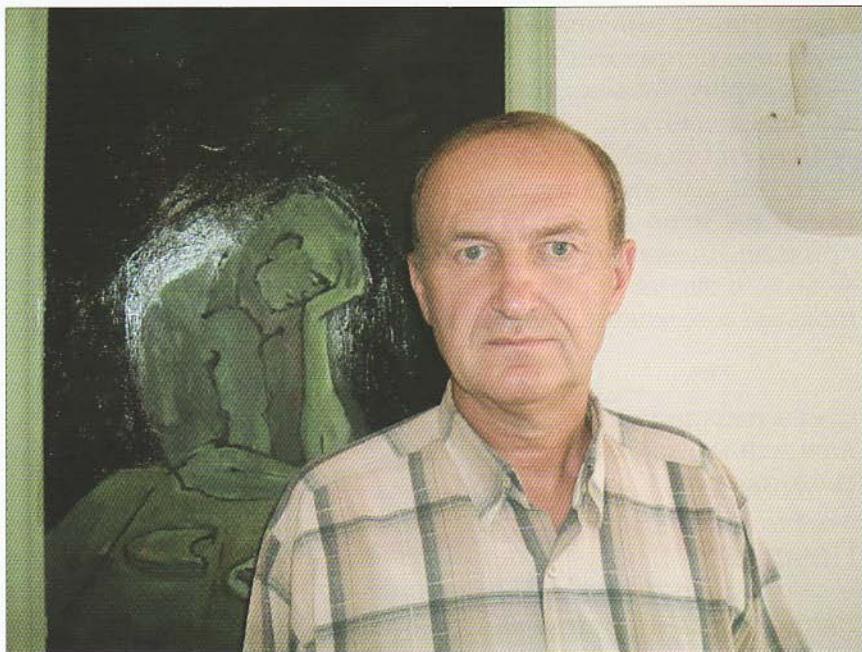
По тых словах Осел суверенно і міцнійше ноги впял до землі.

***

О, безсмертный, хто тя перевершыт?

Джерело:

Миколай Ксеняк Углы погляду, Академія русинської культуры в Словенській рэспубліцы, Пряшів 2011

ПАВЕЛ РОБЕРТ МАГОЧЙ

Жыва легенда

Од новодобового „пробуджыня” Русинів, зачатого по революції 1989 рока, перешло уж четверт століття. Народний рух Русинів продолжат ся во своім розвитку, а в сучасності уж можеме виіменувати його конкретны вышлідцы, котры сут не лем шлідны в практичным жытю русиньской народной меншыны, але ай зафіксуваны в науковых працах як третє карпаторусинське народне одроджыння. Медже найвызначнішых діятелів того руху честне місце належит Александрови ЗОЗУЛЯКОВІ.

Того рока Саша, як го фаміліарно звут його приятелі, близкы і далекы знаемы, святкуе ювілей - шістдесят років (народил ся 6. 4. 1953 рока). Основны факты, знаны з енциклопедичных

гасел, сут кожому легко доступны і зато не будеме іх повторяти. Як історик бы єм ся радше поділив з читателем своїма поглядами на то, що робить Александра Зозуляка личністю історичного значення.

В тих прадавних про молоді покоління часах як раз А. Зозуляк стоял в авангарді карпаторусинського одріджиня в бывшій Чехословакії. За пару днів по баршановій революції 17. листопада 1989 він ся стал єдним з заснователів *Ініціативної групи Русинів-Українців* (*Ініціативна група Русинів-Українців за передбудову* – позн. ред.). Была то доба, коли організуване суспільне життя Русинів в Чехословакії было *українським* поділя народної орєнтациї. А. Зозуляк через освіту та освоїл українську достоменність, та вишилдком його поступного уважання было пересвідччя, же східнослов'янське насеління, котре компактні жиє на полуднівowych і піlnічных схилах Карпат і само ся ідентифікує як *Русини* ці *Руснаци*, є окремом народністю.

Активний прихильник ліберально-демократичних принципів звязаних з баршановом революційом, котрий інститовні не акцептувал комуністичног тоталітаризму і соціального конформізму, А. Зозуляк взя ся за нелегку задачу – пересвідчиги громаду о потребі одріджиня русинської культури, достоменності і языка.

На щестя про русинській рух, в особі А. Зозуляка сут унікально поєднаны взацны рысы: талант творця (маляря і писателя) і общественного діятеля з глубоким чутьком одповідальности і з організаційными спосібностями. Як раз послідні черты його характеру сут найголовнішими про лідера буд-якого новозорожденого руху, передовшытким наміряного на популяризацію народности, заказаной понад штири десятки років, як то было в припадку карпатских Русинів.

З незвичайном жертвенністю А. Зозуляк дає свої творчы силы і організаційний талант ділу, якє він уважат за прояв акту справедливости – карпаторусинському рухови. А. Зозуляк уж як шефредактор українскоязычной газеты „*Нове життя*“ старал ся ю змінити на русинскоязычу газету, в котрій ся іщи перед листопадом 1989 зродила сторінка на діалекті *Голос Русинів*. В році 1991. він з групом редакторів, нестотожненых з українськом

достоменністю, заложыл русинськоязычны *Народны новинкы* (выходят до днес) і часопис *Русин* (в серпні 1990 і тых виходить до днес), которых ся стал шефредактором. В тісній спілпрацы з небогым Васильом Турком і Русинами споза границ А. Зозуляк был ініціатором, спілзаложытлем і активным членом Русинської Оброды, Сьвітового Конгресу Русинів, ініціатором Першого Конгресу Русинського Языка, при чым был і активным учасником і організатором кодіфікації русинського языка. В області плястичных штук записал до історії окрем інчого як організатор Першого Медженародного Біенале Русинських Малярів, на котрим і сам виставлял своі образы. Тяжко вирахувати вшытки ініціативи Русинів, в которых был А. Зозуляк заангажуваний, а то все в першій лені.

Фактычні він одограв визначну ролью як во вшыткых аспектах роботы Русинів Словакії в 90-ых роках минулого століття, так і в популяризації руху в інчих краях кед был на функціях ведучого і секретаря Сьвітового Конгресу Русинів. До днес остал шефредактором ряду публикаций: уж споминаных *Народных новинок*, *Русина*, а тых інтернетовой сторінки *Світова академія русинської культури на Словакії*. Заедно є директором Видавництва Русин і Народны Новинки, котре є найвекшым видавцем русинськоязычної літературы на Словакії, але ай за границями. На розділ од інчих подібных серий публикаций, публикациі А. Зозуляка ся зъявляют стабілні, бесперерывні веце уж як двадцет років.

Вшытка тата величезна і жертвенна робота на благо свого народа выберат собі свою дань, часто на рахунок здоровя, власного жыття. Очывидні, ту не можеме ани гварити о даякым фінансовым зыску з роботы для власниого народа. Наперек тому, конкретны досягнуты успіхи выкликуют завист, нервову критыку, пошыркованя неправд з цілю дискредітації, а то з боку осіб, вышлідкы роботы которых сут похыбны або скоро ниякы. В такій атмосфері треба мати досправды внутрішнюю силу, жебы знести ідовиту псевдокритыку і інвективы. На то треба не лем фізичной, але передовшыткым психічной силы, а тых міцного пересвідчыння о оправданю діла, которому чловек жертвувал свое жыття. За тутору жертвовніст сме глубоко вдячны А. Зозулякови. Конец-кінців, істория вшытко разставляйт і шорує на свои місця. Як раз з той при-

чины наш дорогій приятель, а днес уж ай учытель молодых, Александр Зозуляк, котрий славит свою іщи лем першу шістдесятку, уж ся стал жывом легендом. *На многая і благая літа, Саша!*

З желаньем міцного здоровя і дальших робочых успіхів прилучают ся бывшы і сучасны колегове і спілпрацовники, котры мали туту чест, же од початку стояли і на дале стоят коло ювіляря. В часах добрых і злых!

Ниже представляме малярскы творы Александра Зозуляка

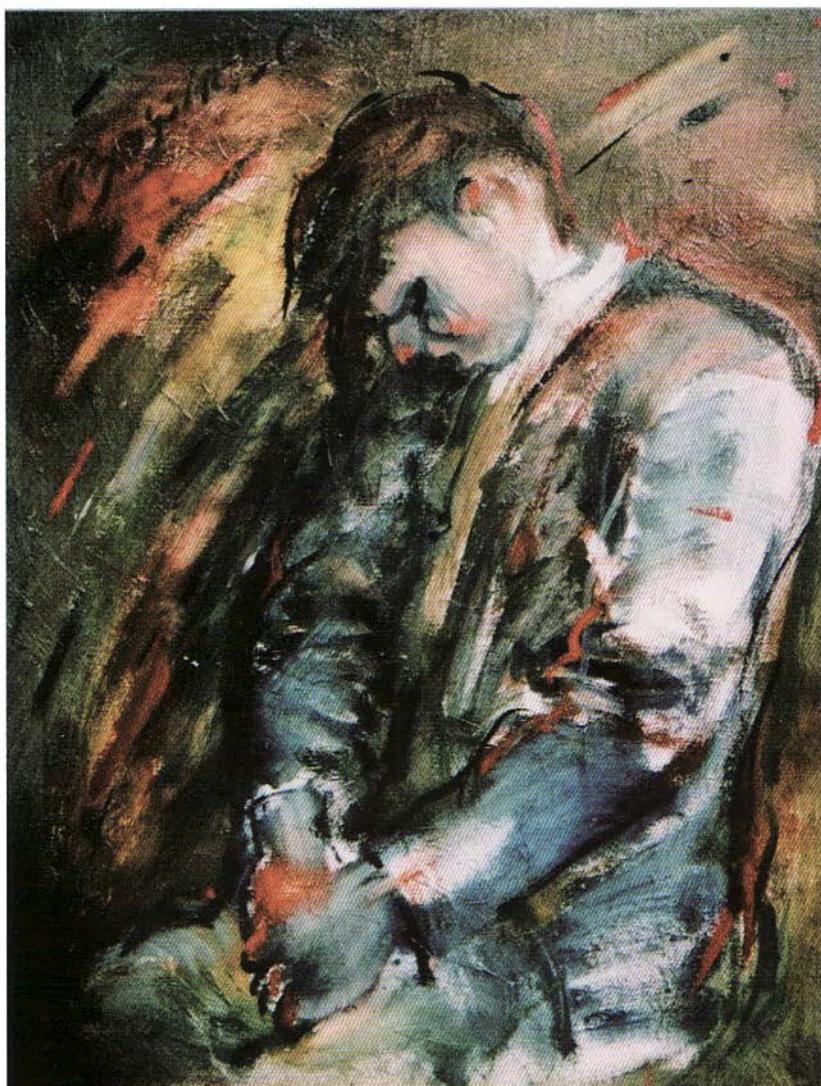
Александр Зозуляк, *Бесіда*, олій, 1998

Александр Зозуляк, *Непокорений* (з циклю *Руки*), олій, 1987

Александр Зозуляк, *Бій*, олій, 1996

Александр Зозуляк, *Депресия*, олій, 1995

АНДРИЙ КОПЧА

На 60. річницю Народин Штефана Косовського

Не є легко писати о Приятелю, котрого знає ся лем нещіле 25 років, то здає ся, же знає ся Го такої ціле Його 60-літнє життя. І не лем зато, же є то єден з моїх найближших спілпрацівників в Стоваришишю Лемків, єден з Його спілзаложытелів і од початку член Головного Заряду, але тіж зато, же є то Чловек, якых мало ся стрічат. Треба памятати, же Штефан не є лем діячом, але тіж актором, што правда аматором, але дай нам Боже таких акторів-аматорів.

13 січня 2013 рока Штефан скінчыл 60 років. Бесідує ся, же як копа – то уж неє хлопа. На щестя не тычыт ся то Штефана. Думам, же іщи вшытко перед Ним, хоц до гнеска зробил в життю барз вельо. Все был актывний, так в школі, як і в роботі (скінчыл IV Загальноосвітній Ліцей в Лігници і Вроцлавську Політехніку), як і в роботі. В роках 1987-89 был радным міста Лігници з рамене Християнського Суспільного Стоваришишя (ChSS), діял в парафіяльній раді при православній церкви в Лігници.

В 1981 році оженил ся з Йоанном Бродом, котра – як ся потім вказало – тіж поділила Його пасії. Подібні як Його братя –

старший Ваньо і молодший Петро. Видно, же Ізбяне мають натуру обдарувану для суспільного діяння.

Штефана і Його жену Йоанну познал єм в половині грудня 1988 рока в Лігници. Скоро ся вказало, же тота стріча буде барз важна для вшыткых такої єй учасників.

По перше, завдяки ній повело ся зорганізувати групу охочих до театру, котрий мал прирхтувати мою драму *Одяття коріння*, а по друге - на єдній з перших проб, за скоршом сугестієм Ярослава Горощака, Митро Русинко запропонувал покликання першої *sensu stricte* лемківської організації, котра о пару місяци - 7 квітня 1989 рока осталася зареєструвана.

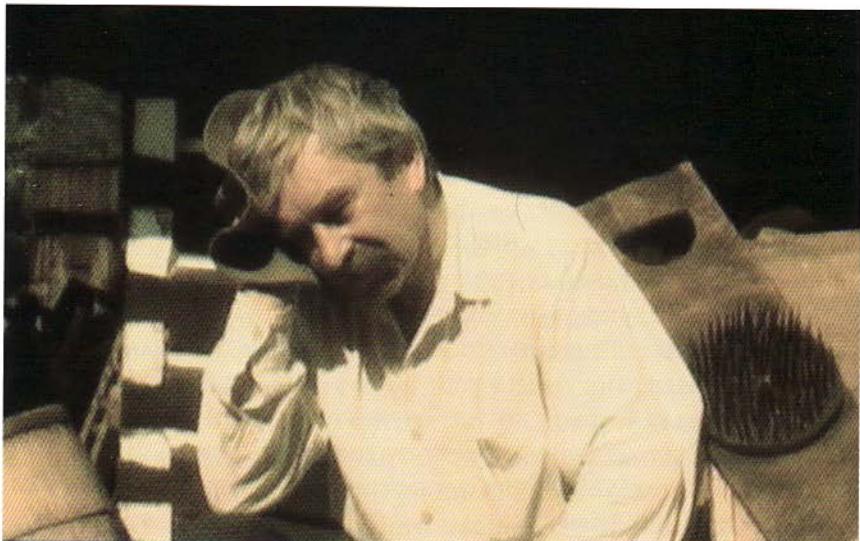
В обох припадках головны ролі ододграл акуратні Штефан Косовській. В *Одяттях коріннях* заграл враз зо женом - Петра, а она - його жену Анну. Зас в Заложительським Заряді Стоваришиня Лемків обнял функцію Заступці Ведучого. През наступні 23 роки буде полнил тіж інчы функції в Головным Заряді, м.ін. Секретаря, але головні Скарбника, котрым є до днешнього дня і сполнят єй барз сумлінні.

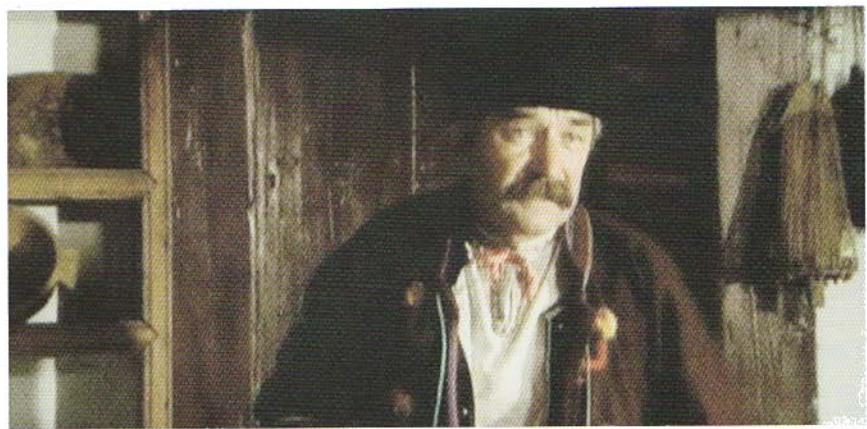
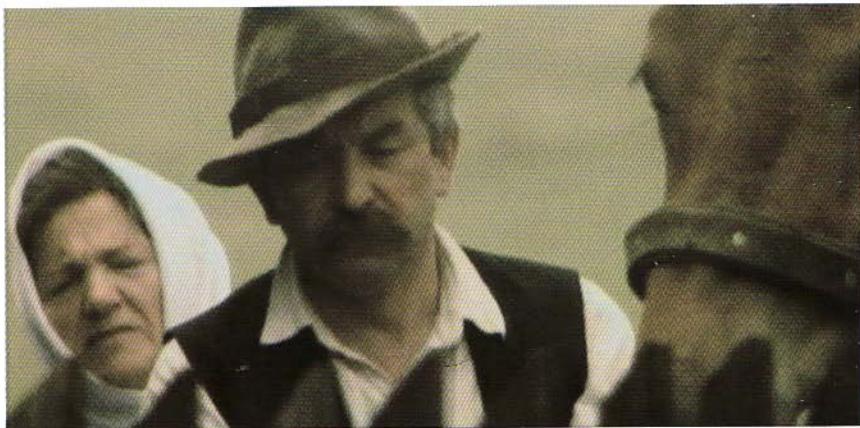
Окрем діяльности в Стоваришиню Штефан тіж дальше антажувал ся в церковну діяльніст, м.ін. в будову нового парафіяльного дому при церкви в Лігници, котру - як будівельний інспектор - надзерал.

Стал ся з часом тіж штораз ліпшим актором. О першій роли уж єм спомнул. В 1991 році заграл Діда в *Вертені в Карпатах* Івана Русенки, в 1992. зас Петра в II часті *Одяттях корени*, в 1993 році Митра в *Остатній годині*, а в 2000 році Курациоша в *Малювати, малювати*. Были то Його, як наразі, остатні театральны ролі, бо наступні дві то уж фільмовы, і то головны: Митра в I і II часті фільму *Акція „Вісла”* (2002/3 і 2011/12). Во вшыткых представліннях і фільмах грала Його жена Йоанна, і все... Його жену. В обох фільмах виступила тіж Іх дівка Ксандра.

Чого можна вінчувати чловекови, котрий скінчыл 60 років? Жебы пережыл наступне в здоровлю і спокою. Напевно. Жебы дальше служыл Справі, котрій служыт през близко 25 років. То тіж. Жебы был дальше консеквентний і впертий... Бо такій є! Але то добрі, такы люде тіж сут потрібны. Навет барз! На многая і благая літа, Штефане!

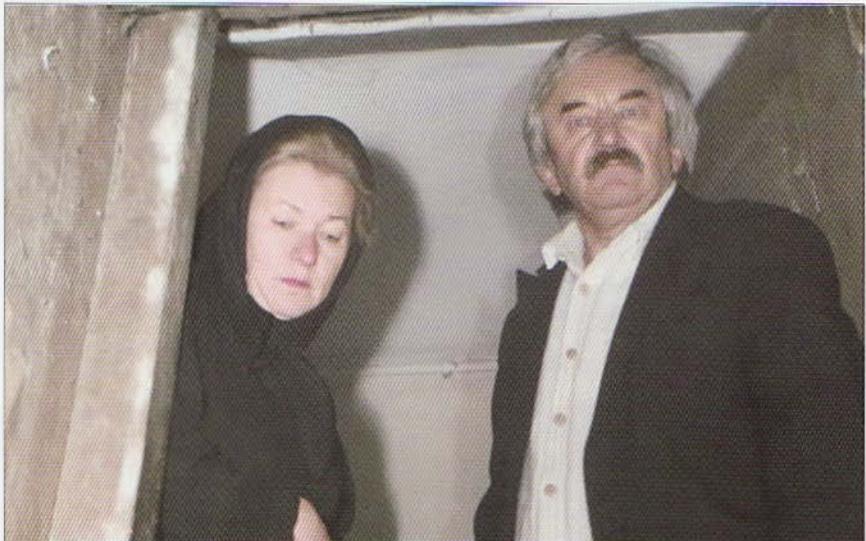
Кадры з фільму Андрія Копчы
Акція „Вісла”, ч. I
з участю Штефана Косовського

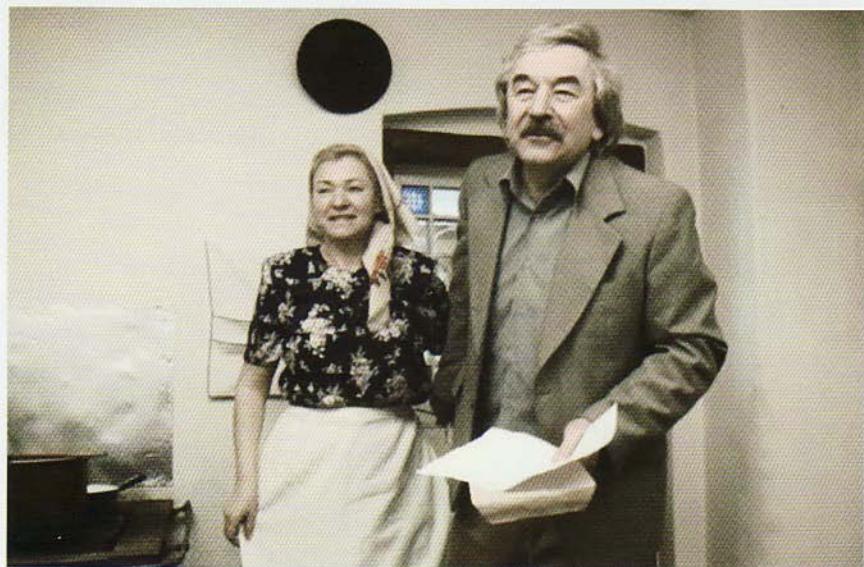

Кадри з фільму Андрія Копчы
Акція „Вісла”, ч. II
з участю Штефана Косовського

— Подтгте, діти! Ту пишут, же можеме вертати до Гір...
Але діти вертати до гір уж не хтіли...

Штефан Косовскій стоял тіж часто за камером. Фото: Ізабеля Дзедзіц.

88

Зміст

Редактор, Рік Владимира Хыляка, річниці християнства, славяньства і лем нашы	5
ПОДІЇ	
Ярослав Горощак, Велика річниця християн	8
Петро Мурянка, Сонце сходить і заходить (Міланський Едикт)	19
Петро Трохановскій, Кірил і Мефодій – улюбленці Лемковини	22
Ярослав Трохановскій, Гымн Апостолам	32
Петро Мурянка, Сонце сходить... (Місія Кірила і Мефофія)	35
Михал Попович, Монастыр на горі Остріж при Легнаві	38
(Ред.) Тридцет років минуло од першої Лемківской Ватри	42
Петро Басальга – знимки з перших Ватр	44
ЛЮДЕ	
Богдан Горбаль, Священник Владимира Хыляк (...)	80
Владимір Хыляк, Шыбеничний Верх (част)	93
Гаврил Бескід, Всестороння личність Русинів –	
Александер Митрак (1837 – 1913)	127
Александер Митрак, На Верховині, xxx, Добре тому богатому,	
Мы убогы (вершы)	129
Петро Трохановскій, Річниці гу одсьвіжиню памяти	132
ЮВІЛЯРЕ	
М.М. і А.З., Визначний байкар, прозаїк і поета (М. Ксеняк)	152
Миколай Ксеняк, Копытка і смертка (оповідання), Байки	156
Павел Роберт Магочай, Жыва Легенда (А. Зозуляк)	162
Александер Зозуляк, Бесіда, Нескорений, Бій, Депресія (образы)	165
Андрій Копча, На 60. річницю Народин Штефана Косовского	168
Кадри з фільму Андрія Копчи Акція „Вісла”, ч. I і II	
з участю Штефана Косовского	170

ISBN 978-83-936592-1-0